

T.C.
ŞANLIURFA
VALİLİĞİ

**ŞANLIURFA'DA YAŞAYAN GEZİCİ
MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNİN ÇALIŞMA
İLİŞKİLERİ, YAŞAM KOŞULLARI,
SORUNLARI VE GELECEK
BEKLENTİLERİNİN İRDELENMESİ PROJESİ**

Araştırma Yürütücüsü ve Raporlayan

Prof. Dr. Şevket ÖKTEN

Şanlıurfa 2021

İÇİNDEKİLER

ÇİZELGELER DİZİNİ	ii
GRAFİKLER DİZİNİ	iii
RESİMLER DİZİNİ	V
1. GİRİŞ.....	1
2. MATERYAL VE METOD	5
3. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	7
3.1. Demografik Bulgular	7
3.2. Ekonomik Bulgular	22
3.3. Sosyo - Kültürel Bulgular	37
3.4. Mevsimlik Tarım İşçiliği Bulguları	50
3.4.1. İşe başlama ve iş bulma	50
3.4.2. Göç zamanı, yerleri ve ulaşım koşulları	53
3.4.3. Barınma ve yaşam koşulları.....	56
3.4.4. Çalışma koşulları.....	67
3.4.5. Sosyal dışlanma, sosyal destek ve yerel halk ile ilişkiler	70
3.4.6. Memnuniyet düzeyleri ve gelecek beklentileri	76
3.4.7. Mevsimlik tarım işçiliğinin çocuklara etkileri ve çocuklar ile ilgili beklentiler	79
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	83
KAYNAKLAR	89

ÇİZELGELER DIZINI

Çizelge 1. Mevsimlik tarım işçileri seyahat belgesi düzenlenen aile ve kişi sayısı	5
Çizelge 2. Anket yapılan ilçeler ve aile sayıları	7
Çizelge 3. Yaş	9
Çizelge 4. Eğitim Durumu	9
Çizelge 5. Medeni durum	11
Çizelge 6. İlk evlilik yaşı	14
Çizelge 7. Çocuk sayısı tanımlayıcı bilgiler	16
Çizelge 8. Hane halkı büyüklüğü tanımlayıcı bilgiler	18
Çizelge 9. Çok eşli erkeklere göre çok eşliliğin nedenleri	21
Çizelge 10. Hanenin ısınma şekli	22
Çizelge 11. İlçelere göre ortalama arazi varlığı	29
Çizelge 12. İlçelere göre aylık ortalama hane geliri	30
Çizelge 13. Borçlanma nedenleri (önem sırası indeksi)	36
Çizelge 14. Kadınların ailedeki en önemli görevleri	47
Çizelge 15. Günlük yaşamda kullanılan ana dil	49
Çizelge 16. Çalışmaya gidilen mekânlarda en çok tüketilen gıdalar	66
Çizelge 17. Çalışırken yaşanan en önemli sorunlar	69
Çizelge 18. Mevsimlik tarım işçiliği memnuniyet durumu	76
Çizelge 19. Gelecek beklentileri	79

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1. Cinsiyet dağılımı.....	8
Grafik 2. Eğitim düzeyi dağılımı	10
Grafik 3. Nikâh çeşidi	12
Grafik 4. Evlilik biçimi	14
Grafik 5. İlk evlilik yaşı	15
Grafik 6. Gruplandırılmış çocuk sayıları	17
Grafik 7. Gruplandırılmış hane halkı sayısı	19
Grafik 8. Aile tipi.....	20
Grafik 9. Ev mülkiyet biçimi.....	22
Grafik 10. Hanenin sahip olduğu yaşamsal nitelik	23
Grafik 11. Hanede bulunan eşyalar.....	24
Grafik 12. Sosyal güvence.....	25
Grafik 13. Meslek	26
Grafik 14. Mesleklerin dağılımı	27
Grafik 15. Arazi varlığı	28
Grafik 16. Geçim düzeyi algısı.....	31
Grafik 17. Geçim düzeyi algısı.....	32
Grafik 18. Borçlanma durumu.....	34
Grafik 19. Borçlanılan yer.....	35
Grafik 20. Çocukların eğitim düzeyleri	38
Grafik 21. Okul çağında olup okula gidemeyen çocuk varlığı.....	39
Grafik 22. Okula gidemeyen çocuk sayıları	40
Grafik 23. Erkek çocuklarının okula gitmeme nedenleri	41
Grafik 24. Kız çocuklarının okula gitmeme nedenleri.....	42
Grafik 25. 18 yaşın altında evlendirilen çocuk.....	43
Grafik 26. Erkek çocuklarının 18 yaşın altında evlendirilme nedenleri	44
Grafik 27. Kız çocuklarının 18 yaşın altında evlendirilme nedenleri.....	45
Grafik 28. Kadınların ailedeki en önemli görevleri	46
Grafik 29. Günlük yaşamda kullanılan ana dil	48
Grafik 30. Mevsimlik tarım işçiliğine kimin aracılığı ile başladığı.....	50
Grafik 31. İş bulma biçimi	51

Grafik 32. Göçte kullanılan ulaşım araçları	54
Grafik 33. Barınma imkânı.....	56
Grafik 34. İçme suyu temin şekli.....	61
Grafik 35. Tuvalet mekânı varlığı.....	62
Grafik 36. Banyo mekânı varlığı	64
Grafik 37. Elektrik varlığı	65
Grafik 38. Yerel halk ile görüşme veya ilişki düzeyi	71
Grafik 39. Katılımcılara göre yerel halk kendilerini nasıl görüyor	72
Grafik 40. Katılımcıların çalışmaya gittikleri mekânlarda dışlanma hissi yaşamaları	73
Grafik 41. Katılımcıların yerel halk ile yaşadıkları sorunlar.....	74
Grafik 42. Mevsimlik tarım işçiliği memnuniyet durumu	76
Grafik 43. Mevsimlik tarım işçiliği yapma nedenleri.....	77
Grafik 44. Gelecek beklentileri	78
Grafik 45. Gelecek beklentileri	80
Grafik 46. Çocuklarının mevsimlik tarım işçiliğine devam etmeleri isteği	82

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1. Adana ili Yumurtalık ilçesi işçilerin kendilerinin oluşturdukları alanlar	58
Resim 2. Adana ili Karataş ilçesi işçilerin kendi tuvalet – banyo alanı.....	59
Resim 3. Adana ili Yumurtalık ilçesi işçilerin tuvalet olarak kullandıkları alan	63
Resim 4. Adana ili Ceyyhan ilçesi işçilerin kendilerinin oluşturdukları alanlar (drenaj çukur yanı)	63
Resim 5. işçilerin kendi tuvalet – banyo alanı.....	63
Resim 6. Adana ili Yumurtalık ilçesi işçilerin tuvalet olarak kullandıkları alan	63
Resim 7. Tarlada çalışan çocuklar ve gençler	67
Resim 8. Narenciye bahçesinde çalışan kadın ve çocuk işçiler.....	68
Resim 9. Aileleri işteyken çadır alanlarında kalan çocuklar	81

1. GİRİŞ

Göç, insanların daimi yaşam alanlarını çeşitli nedenlerle terk etmesidir. Bu terk ediş kısa süreliğine geri dönmek üzere olurken bazen dönüş zamanı belli olmayan bir şekilde de gerçekleşebilir. İnsanları göç etmeye iten nedenler ekonomik, siyasal, eğitim, sağlık ve kültürel nedenler olabilmektedir.

Bu çalışmada emek göçü üzerine bir saha araştırması yapılmıştır. Emek göçü; kalifiye olan ya da olmayan bireylerin yaşadıkları mekânlarda istihdam olanakları bulamamaları dolayısıyla istihdam olanakları bulunan mekânlara doğru yapılmaktadır.

Emek göçü, gelişmiş ülkelerin işgücü ihtiyaçlarını resmi bir sömürü düzeni içinde yürütmelerini sağlarken gelişmekte olan ülkelerde de yoksulluk ve işsizlikle mücadele edenlere bir umut kapısı aralar gibi görünmektedir. Özellikle tarımsal yörelerde mevsimlere bağlı olarak gerçekleşen emek göçü, işgücü arzıyla talebi arasındaki açığın kapatılmasına yönelik hareketlilik olarak algılanmaktadır. Dünyada yaklaşık 90 milyon insanın mevsimlik işlerde çalışabilme umuduyla ulusal sınırların ötesine geçtiği görülmektedir. Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) “göç konusunda artık yeni bir çağa girildiğini” açıklaması da bu sürecin bir özeti olarak düşünülmektedir (FES, 2012).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı verilerine göre sayıları 300 bin civarında verilen mevsimlik gezici tarım işçilerinin fiilen kayıt dışılar ve çocuklar ile birlikte en az bir milyonluk bir nüfusu kapsadığı tahmin edilmektedir (FES, 2012). Çeşitli sebeplerle yaşadıkları alanları terk ederek göç eden ailelerin bir kısmı gittikleri yerlere daimi yerleşme amacıyla göç etmekle beraber, birçok aile de yılın belli dönemlerinde, özellikle tarım sektöründe, işçilik yapmak amacıyla yaşam alanlarını terk etmekte, işçilik faaliyetleri sona erince tekrar daimi yaşam alanları olan memleketlerine dönmektedirler (Davran, Sevinç, Özalp ve Yılmaz, 2019; Sevinç ve Davran, 2017).

Tarım işçileri büyüklükleri ne kadar olursa olsun başkalarına ait tarımsal işletmelerde emeklerini kiralayarak geçimlerini sağlayan kimselerdir. Tarım işinin özellikleri dikkate alındığında işçilerin aralarındaki en önemli fark işçilerin işletmede devamlı ya da geçici olarak istihdam edilmeleridir. Devamlı işçiler, en az bir üretim yılı işletmede bulunurlar. Geçici işçiler ise, işlerin yoğun olduğu dönemlerde istihdam edilir ve kısa sürelerle çalıştırılırlar (Kaleci, 2007).

Mevsimlik işçi, süreklilik gösteren ancak işin niteliği gereği veya doğa koşullarının gerektirdiği nedenlerle, yılın belirli dönemlerinde faaliyetine bir süre ara verilen iş

yerlerinde çalışan işçilerdir (Emiroğlu, Danişoğlu ve Berberoğlu, 2007). Mevsimlik tarım işçileri “mahalli” ve “gezici” olmak üzere ikiye ayrılırlar. Başka bir ifadeyle mahalli işçiler “yöre içi mevsimlik tarım işçileri”, gezici işçiler ise “yöre dışı mevsimlik tarım işçileri” olarak adlandırılır. Yöre içi mevsimlik tarım işçileri, buldukları yerlerde ya da yakın çevrelerde sebze, meyve ve fındık hasat zamanlarında saatlik, günlük ya da iş birimine göre belirlenen ücretlere bağlı olarak çalışırlar. Yöre dışı mevsimlik tarım işçileri ise, işe göre çeşitli yörelere tek başına ya da aileleriyle giden tarım işçileridir (Özbekmezci ve Sahil, 2004).

Sürdürülebilir tarımsal üretimin kalbi olarak tanımlanan mevsimlik tarım işçileri, dünyada 1,1 milyar tarım işgücünün yaklaşık 450 milyonunu oluşturmaktadır (Şimşek, 2012). Mevsimlik tarım işçiliği gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde varlığını koruyan bir olgudur. Kanada’da 25 – 30 bin, Amerika’da ise resmi olarak 1,5 milyon, resmi olmayan ise 3,5 milyon civarında gezici mevsimlik tarım işçisi olduğu tahmin edilmektedir. Amerika ve Kanada’da mevsimlik tarım işçi ihtiyacı Meksika, Barbados, Jamaika, Trinidad ve Tabago ve bazı Doğu Karayip ülkelerinden gelen işçiler ile sağlanmaktadır. Geçici tarım işçiliğinin yaygın olduğu Avrupa Birliği’nde (AB) 500 bini yabancı olmak üzere 4,5 milyon işçi tarım sektöründe çalışmaktadır. AB üyesi İspanya, Fransa ve İtalya gibi üye ülkelerde tarımda çalışan geçici işçilerin sayısının düzenli çalışanlardan çok daha fazla olduğu tahmin edilmektedir. Örneğin İspanya’nın güneyinde 100 ile 130 bin arasında yabancı işçi meyve toplamada ve seralarda kaçak olarak çalışmaktadır (Davran ve diğerleri, 2019; FES, 2012; Sevinç ve Davran, 2017).

2021 yılı Şubat ayı verilerine göre yaklaşık 31,7 milyon istihdam edilen işgücünün yaklaşık %17,4’ü tarım işgücünü oluşturmaktadır (TÜİK, 2021a). Tarım sektöründe, özellikle mevsimlik işçi olarak çalışan grup oldukça ağır koşullarda çalışmaktadır. Bu işçilerin sayısı konusunda güvenilir bir istatistikî veri, ulusal düzeyde bulunmamaktadır. Tarım işlerinin özelliği gereği mevsimsel iklim koşulları, teknoloji kullanım düzeyi gibi unsurların yanı sıra ülkenin içinde bulunduğu ekonomik konjonktür hareketleri ve siyasi ortam da mevsimlik tarım işçilerinin sayılarında değişikliğe yol açabilmektedir. Ayrıca önceleri sadece bir bölgeden başka bir bölgeye yapılan mevsimlik tarım işçiliği zamanla yapısal değişime uğramış, meslek ve yaşam biçimine dönüşerek bir bölgeden çok daha fazla bir bölgeye doğru göç halini almıştır (ÇSGB, 2010; Davran ve diğerleri, 2019; FES, 2012; Sevinç ve Davran, 2017; Şimşek, 2012). Bu nedenlerle mevsimlik tarım işçiliğine yönelik bir kayıt tutulması, ülke bazında bir envanterin oluşturulması oldukça zordur.

Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliğine yönelik yapılan birçok çalışmada özellikle gezici mevsimlik tarım işçiliğinin arz kaynağını Doğu ve Güneydoğu illeri oluşturmaktadır (Davran ve diğerleri, 2019; FES, 2012; Özbekmezci ve Sahil, 2004; Sevinç ve Davran, 2017; Şimşek, 2012; Yıldırak, Gülçubuk, Gün, Olhan ve Kılıç, 2003).

Feodal yapının gücünü hala koruduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da tek elde toplanan toprak mülkiyetleri, miras hukuku ile sahip olunan tarım arazilerinin küçülmesi, öz sermayenin yetersizliği, iklim koşulları ve coğrafi koşullar sebebiyle; toprak işleme maliyetlerinin yüksekliği ve bu toprakların verimsizliği durumları söz konusudur. Bunun sonucu olarak; kendi tarım işletmelerinden yeterli geliri elde edemeyen az topraklı veya topraksız aileler, geçimlerini sağlayabilmek amacıyla daha fazla tarımsal iş olanağı bulunan yörelere, esas yaşam alanlarına tekrar dönmek üzere, tarım işçisi olarak gitme durumunda kalmıştır. İşçiler bu yörelere gezici mevsimlik tarım işçisi olarak giderek iş aramaktadırlar. Eğer geride bırakma imkânları yok ise tüm aile fertleri ile beraber mevsimlik tarım işçiliği yapacakları ve geçici olarak ikamet edecekleri mekânlara göç etmektedirler (Davran ve diğerleri, 2019; Sevinç ve Davran, 2017).

Özellikle fındık, pamuk, çay, tütün, üzüm, havuç ve şekerpancarı tarımının yoğun olarak yapıldığı Çukurova, Karadeniz, Ege ve İç Anadolu Bölgelerine; bu bitkilerin çapa, sulama ve hasat zamanında Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Orta Anadolu Bölgelerinden yüz binlerce gezici ve/veya geçici tarım işçisi aileleri ile birlikte gelmektedir (Yıldırak ve diğerleri, 2003). Adana, Mersin, Osmaniye ve Hatay illerini kapsayan ve tarımsal üretimin yoğun olduğu Çukurova Bölgesi de mevsimlik tarım işçiliğinin yoğun olarak yapıldığı önemli bölgelerden biridir. Özellikle patates, soğan, narenciye, örtü altı sebze yetiştiriciliği ve karpuz gibi birçok ürünün üretim ve hasat dönemlerinde yoğun olarak mevsimlik tarım işçisi çalıştırılmaktadır (Davran ve diğerleri, 2019; Sevinç ve Davran, 2017; Şimşek, 2012).

Türkiye’de mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarının çözülmesine yönelik ilk olarak 2010 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından; Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Stratejisi ve Eylem Planı açıklanmıştır (ÇSGB, 2010). Açıklanan planda; ulaşım, barınma, eğitim, sağlık, güvenlik, iş ve sosyal güvenlik koşulları vb. konular itibariyle, ülkenin uzun vadeli nitelikli işgücünü karşılamak, mevsimlik gezici tarım işçilerini kayıt altına almak, mevsimlik gezici tarım işçilerinin, özellikle çocukları olmak üzere aile üyelerinin çalışma ve sosyal hayatlarının iyileştirilmesi temel amaçlar olarak belirlenmiştir. Uygulamada norm ve standardın

sağlanması, kamu kurum ve kuruluşları arasında işbirliği sağlanması, etkin ve verimli hizmet sunulması amacıyla 24.03.2010 tarihinde 2010/6 sayılı Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi (METİP) konulu Başbakanlık Genelgesi yürürlüğe konulmuştur (Davran ve diğerleri, 2019; Sevinç ve Davran, 2017). METİP'in ikinci uygulaması ise 2016 yılında yine 2017-2020 yılları arasında kapsayacak şekilde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından hayata geçirilmiştir (AÇSGB, 2016).

Mevsimlik işçilik olgusunun hem Türkiye hem de göç veren bölgeler açısından sosyo-ekonomik anlamda önemli olduğu görülmektedir. Ancak bu konu sadece sosyo-ekonomik yönüyle değil; gerek ortaya çıkış sebepleri, gerekse yarattığı ve yaratacağı etkileri ile çok yönlü ele alınması gereken bir olgudur. Öyle ki ortaya çıkış nedenlerini iktisadi, sosyolojik, psikolojik, ideolojik, kültürel, tarihi bakış açılarıyla incelemek zorunlu iken, etkilerini de yine aynı bakış açılarıyla incelemek zorunludur.

2. MATERYAL VE METOD

Araştırmanın ana materyalini; Şanlıurfa ilinde ikamet eden ve mevsimlik tarım işçiliği yapan ailelerden elde edilen birincil veriler oluşturmaktadır. Birincil veriler; hem nitel hem de nicel araştırmalarda, araştırmacının çalışmasında ihtiyaç duyduğu verilerin çeşitli araçları kullanarak kendisinin toplaması ile oluşan veri türüdür. Bu tür veriler, üç yöntem ile toplanabilir. Bunlar; anket, gözlem ve mülakattır (Lorcu, 2015). Araştırma kapsamında hazırlanmış anket formları aracılığıyla aileler ile yüz yüze görüşmeler yapılmış ve birincil veriler bu şekilde toplanmıştır.

Çoğu zaman araştırmacı, çalışması ile ilgili verilere, kendisinin geliştirdiği araçlar ile erişmez. Bir kurum, kuruluş, dernek, örgüt veya kişiler tarafından önceden elde edilen verileri kullanılır. İşte bir kurum, kuruluş, dernek, örgüt veya kişiler tarafından önceden elde edilen veriler, ikincil tür verilerdir (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2007; Lorcu, 2015). Araştırma kapsamında ikincil verilerden de faydalanılmıştır.

Anket uygulanacak ailelerin yani örneklemin hesaplanabilmesi için evren büyüklüğüne ihtiyaç duyulmuştur. 2019 yılında tüm dünyada etkisini gösteren ve Türkiye'yi de ciddi boyutlarda etkileyen pandemi dolayısıyla mevsimlik tarım işçilerine seyahat izin belgesi düzenlenmesi zorunluluğu getirilmiştir. Bu kapsamda Şanlıurfa Valiliği resmi kayıtlarına göre Şanlıurfa ilinde 2020 yılı mevsimlik tarım işçileri seyahat izin belgesi düzenlenen aile ve kişi sayısı Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. Mevsimlik tarım işçileri seyahat belgesi düzenlenen aile ve kişi sayısı

İlçe	Aile Sayısı	%	Kişi Sayısı	%
Eyyubiye	8.088	30,36	59.410	36,46
Siverek	4.441	16,67	22.398	13,75
Harran	3.860	14,49	13.526	8,30
Viranşehir	3.781	14,19	22.427	13,77
Haliliye	2.436	9,14	17.406	10,68
Akçakale	1.950	7,32	13.819	8,48
Suruç	1.233	4,63	7.372	4,52
Hilvan	337	1,26	2.540	1,56
Ceylanpınar	289	1,08	2.140	1,31
Birecik	123	0,46	1.191	0,73
Karaköprü	57	0,21	365	0,22
Bozova	32	0,12	220	0,14
Halfeti	14	0,05	112	0,07
Toplam	26.641	100,0	162.926	100,0

Seyahat belgesi düzenlenen aile sayısının 26.641 aile olduğu dikkate alınarak, anket yapılacak aile sayısı basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile aşağıdaki formül kullanılarak tespit edilmiştir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2014).

$$n = \frac{N.t^2.p.q}{d^2.(N-1) + t^2.p.q}$$

Söz konusu formülde;

n: örnekleme alınacak aile sayısı,

N: hedef kitledeki aile sayısı,

p: incelenen olayın görülüş sıklığı (gerçekleşme olasılığı),

q: incelenen olayın görülmeyiş sıklığı (gerçekleşmeme olasılığı),

t: belirli bir anlamlılık düzeyinde t tablosuna göre bulunan teorik değer (%99 güven aralığına karşılık gelen t değeri = 2.57),

d: olayın görülüş sıklığına göre kabul edilen örnekleme hatasıdır

Bu çalışmada; d=0.05 anlamlılık düzeyinde ±%5'lik örnekleme hatası dikkate alındığında, %99 güven aralığında 26.641 aile varsayımında; örneklem büyüklüğü 644 aile olarak hesaplanmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. Demografik Bulgular

Anket görüşmesi yapılan ilçeler ve aile sayıları Çizelge 2’de verilmiştir. Şanlıurfa Valiliği verilerine göre Şanlıurfa ilinin tüm ilçelerinden seyahat izni için başvuru yapılmış olmasına rağmen saha görüşmeleri yoğun işçi bulunan ilçelerde yapılmış Birecik, Karaköprü, Bozova ve Halfeti ilçelerinde görüşme yapılmamıştır.

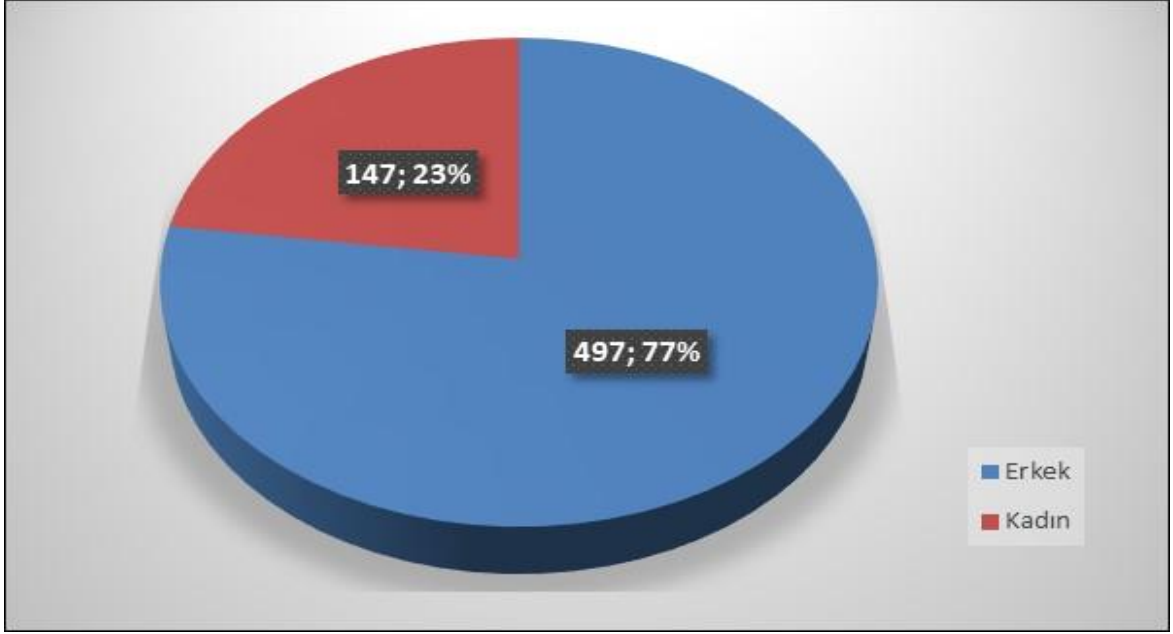
Çizelge 2. Anket yapılan ilçeler ve aile sayıları

İlçe	Aile Sayısı	%
Eyyübiye	175	27,17
Siverek	87	13,51
Harran	77	11,96
Viranşehir	87	13,51
Haliliye	68	10,56
Akçakale	48	7,45
Suruç	30	4,66
Hilvan	25	3,88
Ceylanpınar	47	7,30
Toplam	644	100,0

Saha araştırması sürecinde en fazla görüşme Eyyübiye ilçesinde yapılmış olup bu ilçede yapılan görüşme oranı örneklemin %27,17’sine karşılık gelmektedir. Çizelge 1’de belirtildiği üzere valilikten seyahat izni belgesi alan 26.641 ailenin %30,36’sı bu ilçededir.

Görüşme yapılan ailelerde karar verici bireylerin cinsiyete göre dağılımları Grafik 1’de verilmiştir. Görüşülen bireylerin %77,2’si (497 kişi) erkek, %22,8’i (147 kişi) ise kadındır.

Grafik 1. Cinsiyet dağılımı

Çalışmaya katılan katılımcıların cinsiyet dağılımı grafik 1’de gösterilmektedir. Katılımcıların yüzde 77’i erkek yüzde 23,’ü de kadınlardan oluşmaktadır.

Resim 1. Adana ili Karataş ilçesinde çalışan mevsimlik tarım işçisi erkek kadınlar (Sevinç ve Davran, 2017).

Çizelge 3. Yaş

Cinsiyet	Kişi Sayısı	En Küçük	En Büyük	Yaş Ortalaması
Erkek	497	17	66	38,14
Kadın	147	17	59	36,74
Toplam	644	17	66	37,82

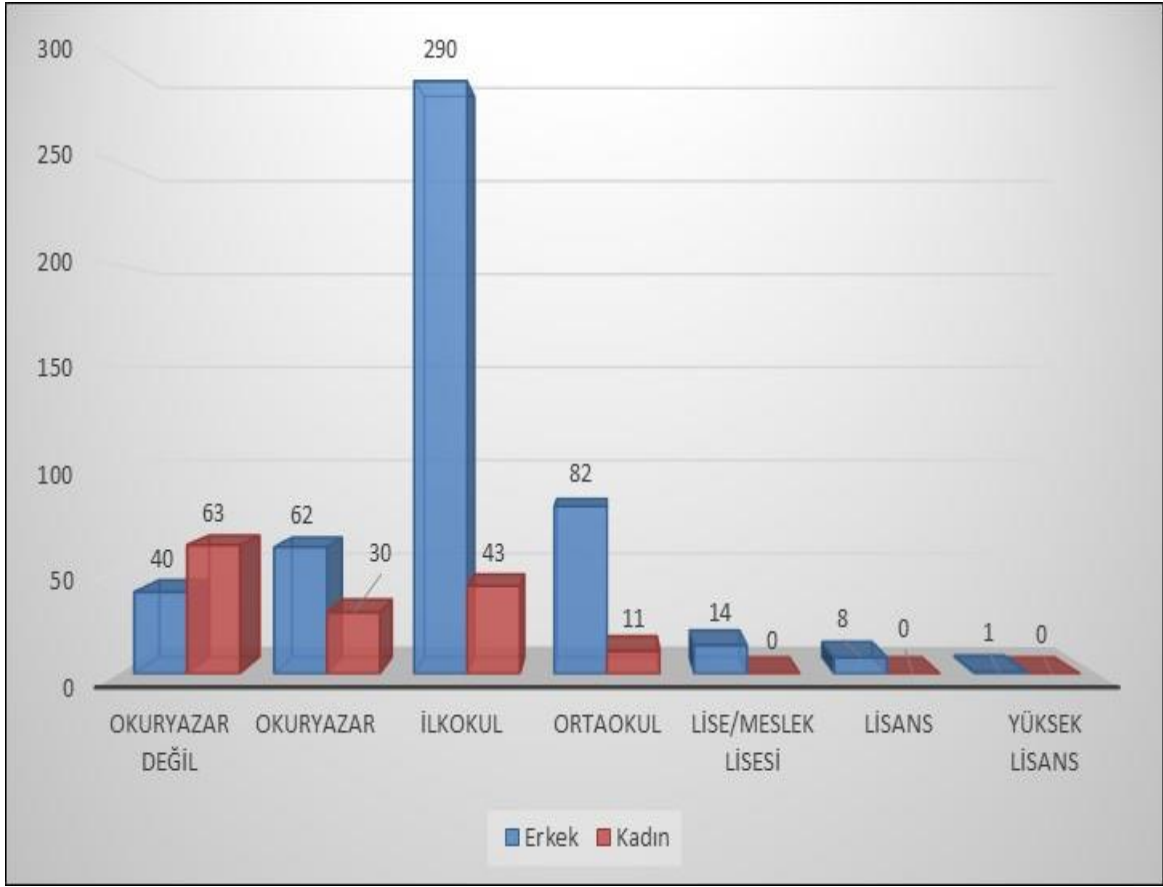
Görüşme yapılan bireylerin cinsiyete göre yaş bilgileri çizelge 3'te verilmiştir. Katılımcıların ortalama yaşı 37,82 yıl olup erkek katılımcıların ortalama yaşı 38,14 yıl, kadın katılımcıların ise 36,74 yıldır. Erkek katılımcıların yaş ortalaması kadın katılımcıların yaş ortalamasından farklı ve yüksek olmasına rağmen yapılan test sonucunda bu farklılığı istatistiki olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($p=0,120>0,05$).

Çizelge 4. Eğitim Durumu

Eğitim Düzeyi	Erkek		Kadın		Toplam	
	Kişi Sayısı	%	Kişi Sayısı	%	Kişi Sayısı	%
Okuryazar değil	40	8,0	63	42,9	10,	16,0
Okuryazar	62	12,5	30	20,4	92	14,3
İlkokul	290	58,4	43	29,3	333	51,7
Ortaokul	82	16,5	11	7,5	93	14,4
Lise/Meslek Lisesi	14	2,8	0	0,0	14	2,2
Lisans	8	1,6	0	0,0	8	1,2
Yüksek Lisans	1	0,2	0	0,0	1	0,2
Toplam	497	100,0	147	100,0	644	100,0

Katılımcıların eğitim düzeylerine ilişkin bilgiler Çizelge 4'de verilmiştir. Çizelgede görüldüğü üzere kadın katılımcıların eğitim düzeyleri ortaokul sonrası devam etmemektedir. Eğitim düzeylerinin farklılığını ölçmek amacıyla yapılan istatistiki testte bu durumu ispatlamaktadır. Erkek katılımcıların eğitim düzeyleri kadın katılımcıların eğitim düzeylerinden farklıdır ve bu durum istatistiki olarak da anlamlıdır ($p=0,000<0,05$).

Grafik 2. Eğitim düzeyi dağılımı

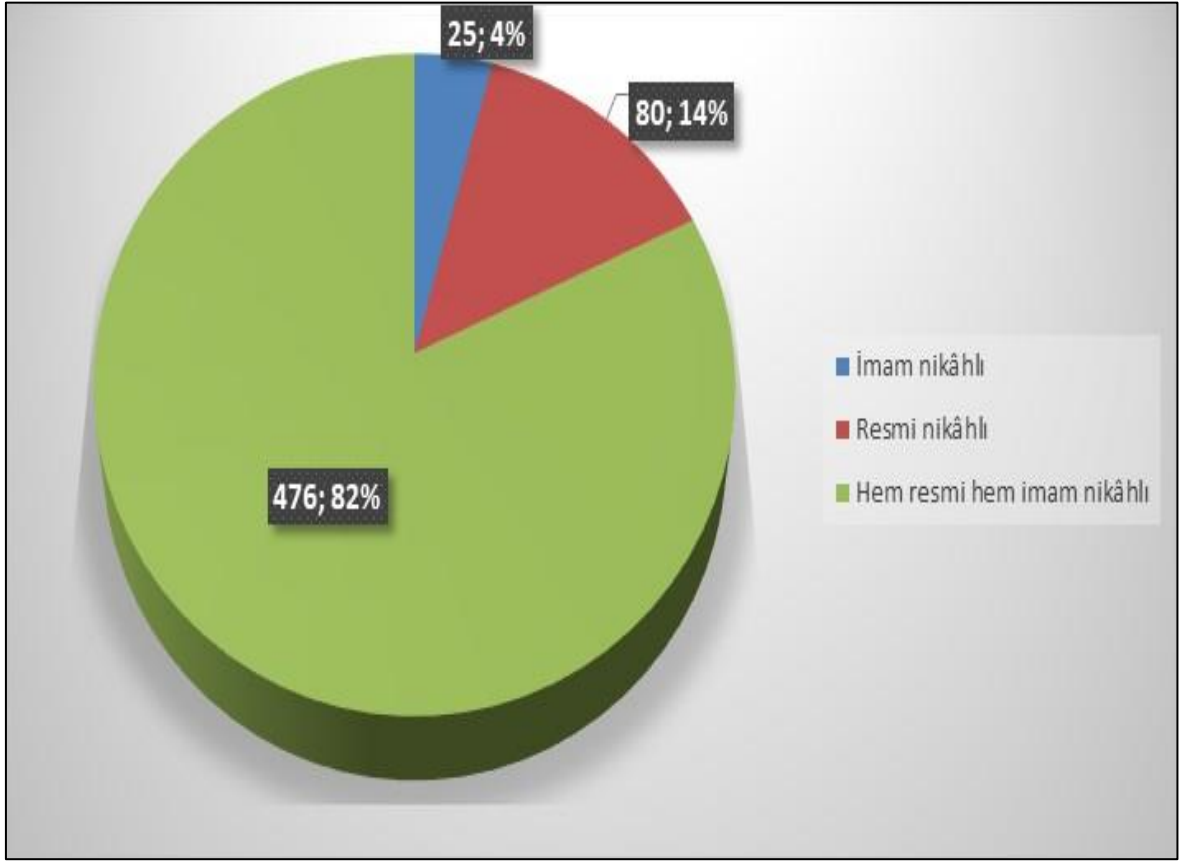
Katılımcıların eğitim düzeylerinin daha anlaşılır olabilmesi için Grafik 2 düzenlenmiştir. Grafikte görüldüğü üzere lise, lisans ve lisansüstü eğitime sahip kadın katılımcı bulunmamaktadır. Erkek katılımcıların büyük çoğunluğu olan 290 kişi ise (%58,4) ilkokul mezunudur. Erkek katılımcılar içerisinde 8 kişi lisans, 1 kişi ise lisansüstü eğitimini tamamlamıştır.

Çizelge 5. Medeni durum

Medeni Durum	Erkek		Kadın		Toplam	
	Kişi Sayısı	%	Kişi Sayısı	%	Kişi Sayısı	%
Bekâr	32	6,4	9	6,1	41	6,4
Evli	461	92,8	120	81,6	581	90,2
Dul	4	0,8	16	10,9	20	3,1
Boşanmış	0	0,0	2	1,4	2	0,3
Toplam	497	100,0	147	100,0	644	100,0

Katılımcıların medeni durumlarına ilişkin bilgiler Çizelge 5’de verilmiştir. Katılımcıların tamamına yakını olan %90,2’si evlidir. Görüşme yapılan erkeklerin %92,8’i evli iken kadınların %81,6’sı evlidir. Boşandığını belirten iki kadından bir tanesi resmi olarak boşandığını beyan ederken diğeri resmi olarak boşanmadıklarını ama ayrı yaşadıklarını belirtmiştir.

Grafik 3. Nikâh çeşidi

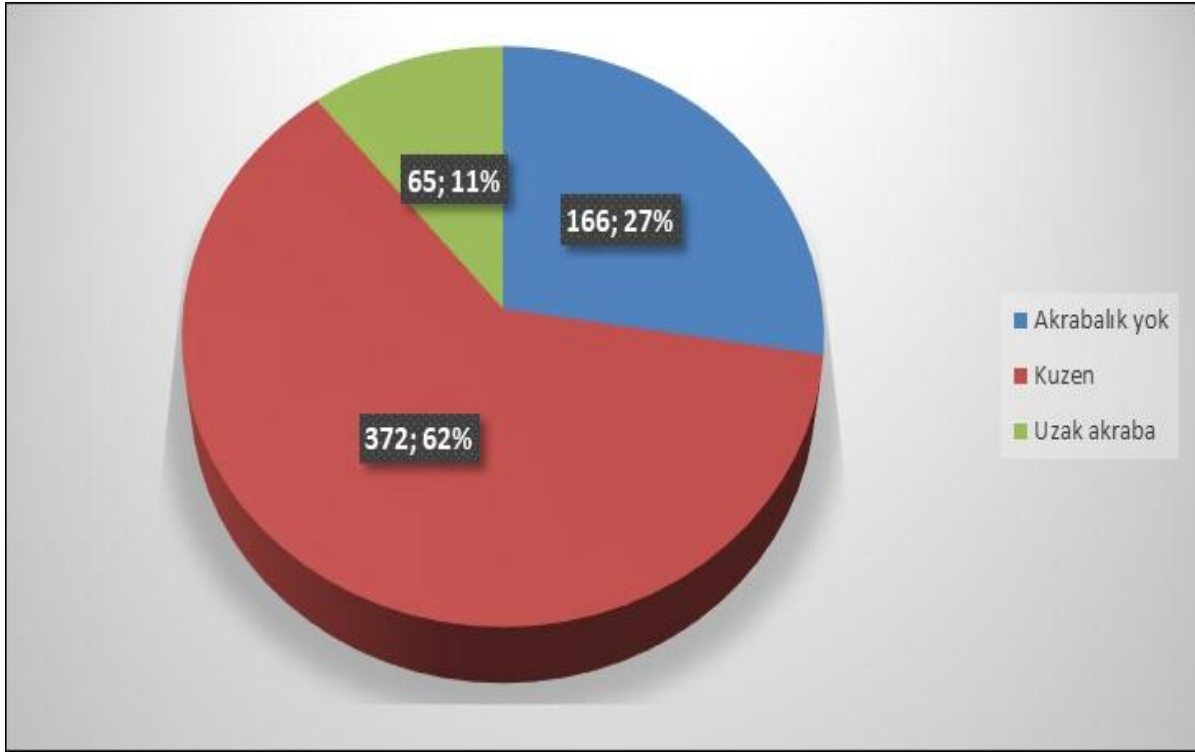
Araştırma sahasında daha önce yapılan akademik çalışmaların birçoğunda çalışmalarda evlilik kurumunun resmi veya imam nikâhli olarak gerçekleştirildiği, imam nikâhının yanında çoğunlukla resmi nikâhın yapılmadığı belirtilmiştir (Aydın ve Baran, 2010; Davran ve diğerleri, 2019; Kaya, 2004; Ökten, 2009). Bu nedenle görüşme yapılan evli bireylere nikâh biçimleri de sorulmuştur. Evli katılımcıların nikâh biçimlerine ilişkin bilgiler Grafik 3’de verilmiştir. Evli olan katılımcıların %82’si (476 kişi) hem imam hem de resmi nikâhli olduklarını belirtmiştir. Sadece imam nikâhli evliliği bulananların oranı %4 (25 kişi) iken sadece resmi nikâhli evliliği bulunanların oranı %14’dür (80 kişi).

Toplum, başta kendi korumak ve sürdürmek gibi birçok temel çıkarını gerçekleştirmek üzere işbirliği yapan insanlardan oluşan, göreceli bir sürekliliği olan, genellikle belli bir coğrafi yeri, ortak kültürü ve tarihi paylaşan topluluktur (Aydın ve Baran, 2010; Ozankaya, 1986). Akrabalık ise insan toplumunun temel düzenleyici ilkelerinden birisidir. Akrabalık sistemleri bireyler ile gruplar arasındaki ilişkileri, anne babalar ile çocuklar arasındaki, kardeşler arasındaki ve evli eşler arasındaki biyolojik ilişkiler modeline göre kurar (Marshall, 1999).

Ekonomik, toplumsal, siyasal ve ahlaki boyutları olan akrabalık sistemi, bireyin toplum içindeki yerini ve buna uygun davranış kodlarını da belirler. Akrabalık sisteminde, gündelik yaşam içinde bireyin ekonomik, sosyal ve politik konularda nasıl davranacağına ilişkin kurallar bellidir ve bunlar bireye belirli bir ideoloji eşliğinde sunulurlar. Bireyin kimden destek alabileceği (özellikle kolektif saldırı ve savunma durumunda), ekonomik olarak yapması gereken zorunlu yardımlar (kan bedeli gibi), sıkıştığında kimden borç alacağı ve olağanüstü durumlarda takınması gereken ahlaki duruş akrabalık sistemine göre belirlenir. Dolayısıyla evlilik ve akrabalık kurumları, toplumların sosyal örgütlenme biçimlerinin kurucu değişkenleri arasında yer almaktadır (Altuntek, 2001; Ökten, 2009).

Her toplum, ailenin oluşumunu çeşitli evlilik kurallarına bağlar. Bu kurallar toplumun “biz” ve “öteki” ayrımını nasıl yaptığına ve eş seçiminde bu ayrımların hangisini tercih ettiğinden, eşlerin evlendiklerinde nereye yerleşeceklerine kadar çok geniş bir alanda kendini gösterir (Altuntek, 2001). Araştırma alanında yapılan önceki çalışmalarda evlilik biçimlerinde akraba evliliğinin yaygın olduğu belirtilmiştir (Altuntek, 2001; Aydın ve Baran, 2010; Davran ve diğerleri, 2019; Kaya, 2004; Ökten, 2009). TÜİK’in aile yapısı araştırmasına göre 2019 yılında Türkiye’de akraba evliliğinin ev fazla olduğu il %20,8 ile Mardin ilidir. Şanlıurfa ili %18,2 ile bu ilden sonra Türkiye’de akraba evliliği oranı ile ikinci sıradadır (TÜİK, 2020a).

Grafik 4. Evlilik Biçimi

Evlilik yapmış katılımcılara (603 kişi) eşleri ile akrabalık bağı durumu sorulmuş ve Grafik 4'deki bilgiler elde edilmiştir. Katılımcıların %62'si (372 kişi) eşlerinin kuzeni (amca, dayı, hala ve teyze çocukları) olduğunu belirtirken %11'i (65 kişi) uzak akraba olduğunu belirtmiştir. Eşi ile akrabalık bağı olmayanların oranı %27'dir (166 kişi).

Çizelge 6. İlk evlilik yaşı

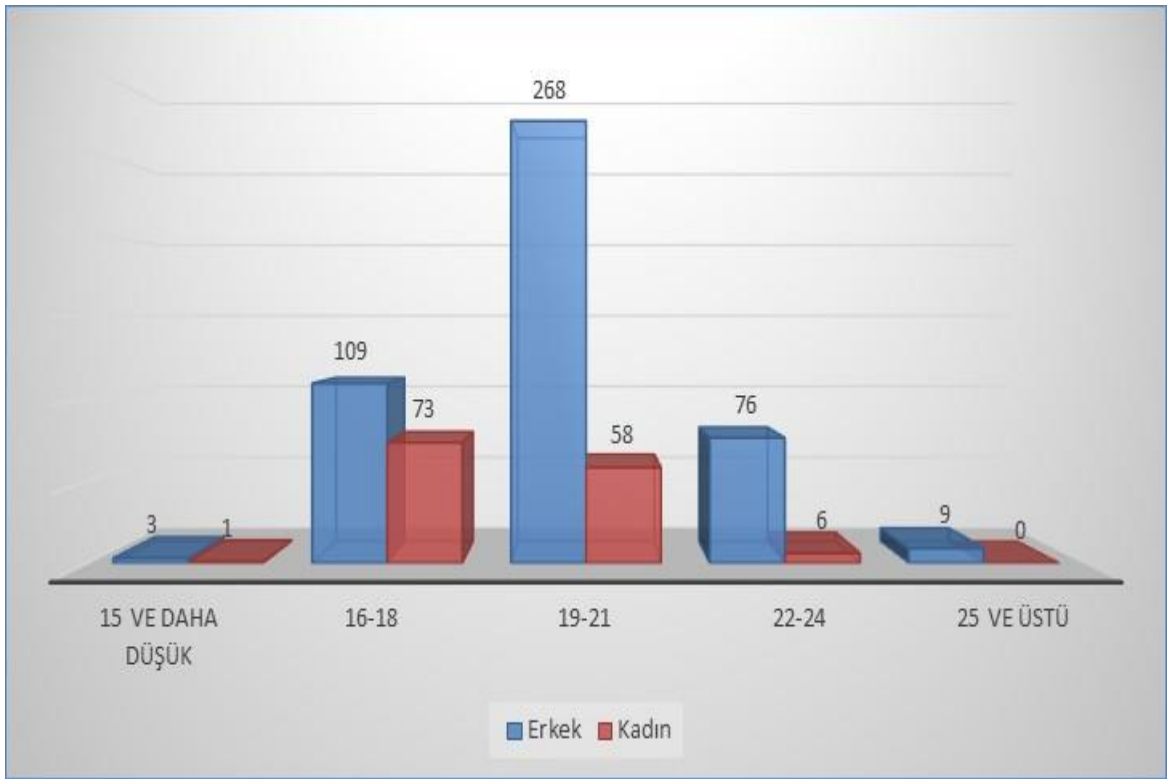
İlk Evlilik Yaşı	Erkek		Kadın		Toplam	
	Kişi Sayısı	%	Kişi Sayısı	%	Kişi Sayısı	%
15 ve daha düşük	3	0,6	1	0,7	4	0,7
16-18	109	23,4	73	52,9	182	30,2
19-21	268	57,6	58	42,0	326	54,1
22-24	76	16,3	6	4,3	82	13,6
25 ve üstü	9	1,9	0	0,0	9	1,5
Toplam	465	100,0	138	100,0	603	100,0

TÜİK'in raporuna göre Türkiye'de 2020 yılında ilk evlenme yaşı erkeklerde 27,9 iken kadınlarda 25,1'dir. Aynı yıl Şanlıurfa ilinde ilk evlenme yaşı erkeklerde 26

kadınlarda ise 23,3 olarak tespit edilmiştir (TÜİK, 2020b). Araştırma sahasında evlilik yapmış katılımcıların ilk evlilik yaşları ile ilgili bilgiler Çizelge 6’da verilmiştir.

Katılımcıların %54,1’inin ilk evlilik yaşları 19-21 yaş aralığında iken erkeklerin ilk evlilik yaş aralığı kadınlarınkinden daha yüksektir. Erkeklerin ilk evlilik yaş aralığı çoğunlukla 19-21 yaş aralığında iken (%57,6) kadınların ilk evlilik yaş aralığı çoğunlukla 16-18 yaş aralığındadır (%52,9). Kadın ve erkeklerin ilk evlilik yaş aralığının farklılığı istatistiki olarak da yapılan test sonucunda anlamlı olarak bulunmuştur ($p=0,000<0,05$).

Grafik 5. İlk evlilik yaşı

Grafik 5’de görüldüğü üzere 25 yaş ve üzere evlilik yaşına sahip kadın bulunmamaktadır. On beş yaş ve altında evlilik yapan hem kadın hem de erkek katılımcı bulunmaktadır. Erkeklerden 3, kadınlardan ise 1 katılımcı 15 yaş ve altında evlilik yapmıştır. Katılımcılardan 18 yaş altında evlilik yapanların toplam oranı 186 kişi (%30) dur. Bunların 112 kişisi (%18,5) erkek ve 74 kişisi (12,2 si) kadındır.

Toplam doğurganlık hızı, bir kadının doğurgan olduğu dönem olan 15-49 yaş grubunda doğurabileceği ortalama çocuk sayısını ifade etmektedir. Türkiye’de toplam

doğurganlık hızı 2001 yılında 2,38 çocuk iken 2019 yılında 1,88 çocuk olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2020c).

Araştırma sahasında doğurganlık hızını ve nüfus artışını da etkileyen en önemli faktörlerden bir tanesi kadınların daha düşük olan evlenme yaşlarıdır. Kadınlar için düşük olan evlenme yaşı, doğurganlık potansiyelinin en üst düzeyde harekete geçirilerek çocuk sayısının olabildiğince artmasına yol açmaktadır (Davran, Sevinç ve Cançelik, 2020; Ökten, 2009; Sencer, 1993). İller bazında bakıldığında toplam doğurganlık hızının en yüksek olduğu il 2019 yılında 3,89 çocuk ile Şanlıurfa ilidir (TÜİK, 2020c).

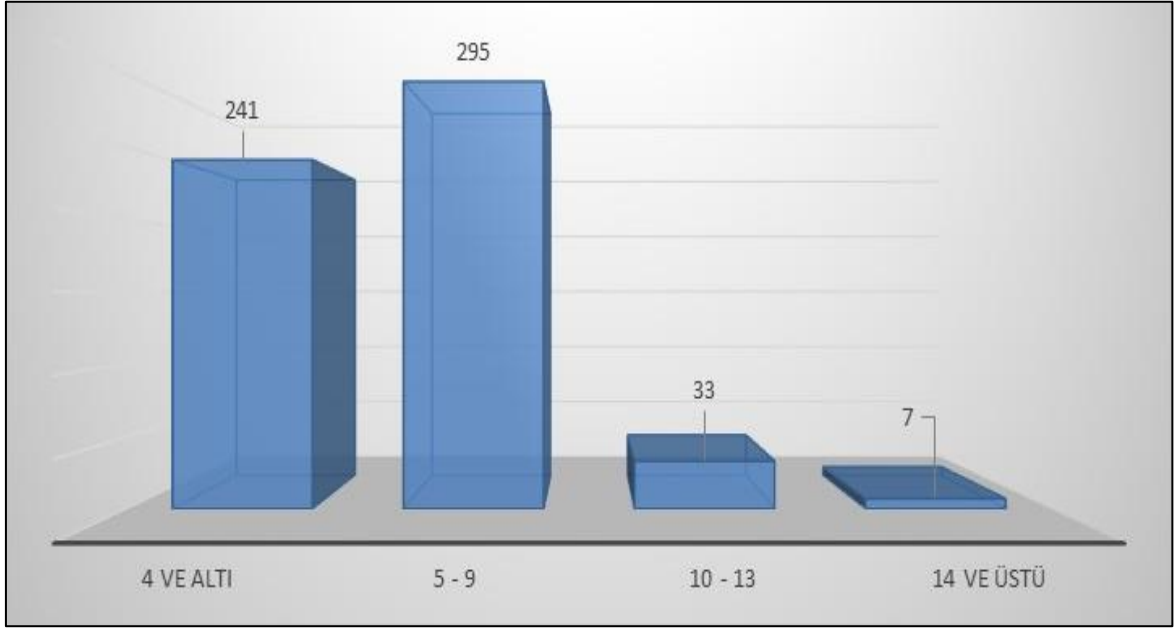
Çizelge 7. Çocuk sayısı tanımlayıcı bilgiler

Kişi Sayısı	Ortalama	En Küçük	En Büyük	Standart Hata	Standart Sapma
576	5,13	1	18	0,103	2,476

Araştırma sahasında görüşme yapılan ailelerin çocuk sayısına ilişkin bilgiler Çizelge 7’de verilmiştir. Görüşme yapılan ailelerden 576 ailenin çocuğu bulunmaktadır. Araştırma alanında toplam doğurganlık hızını gösteren ortalama çocuk sayısı 5,13 çocuk olarak tespit edilmiştir.

Araştırma sahasında tespit edilen ortalama çocuk sayısı (5,13) hem Türkiye (1,88) hem de Şanlıurfa ili (3,89) ortalama çocuk sayısından oldukça fazladır. En az çocuk sahibi olan ailenin 1 en fazla çocuk sayısına sahip ailenin ise 18 çocuğu bulunmaktadır.

Grafik 6. Gruplandırılmış çocuk sayıları

Grafik 6’da görüşme yapılan katılımcıların sahip oldukları çocuk sayıları gruplar halinde verilmiştir. Görüşme yapılan ailelerden 40 tanesinin çocuk sayısı 10 ve üzerindedir. Katılımcılar içinde en yüksek grubu (%51,2) 5-9 arası çocuk sahibi olanlar oluşturmaktadır. Bu oranı %41,8 ile 4 ve altı çocuk sayısına sahip olanlar takip etmektedir. Katılımcıların %5,7’si 10-13 arası çocuk sahibi oldukları ifade ederken 14 ve üzeri çocuk sahibi olanlar %1,2 olarak tespit edilmiştir.

Çocuk sayısı ailelerde kadın ve erkek açısından farklı önemlere sahiptir. Kadın için çocuk sayısı (özellikle erkek çocuk); toplumsal statü ve itibar göstergesidir. Aynı zamanda kalabalık aile içerisinde doğurganlığı yüksek olan kadının saygınlığının artacağı düşünülmektedir. Erkek için çocuk sayısı; hem ekonomik yönden hem de toplumsal yönden gücün simgesidir. Çocuk çalışabilecek yaşa gelmesiyle eve gelir sağlayan bir birey olmakla beraber, ailenin güvenliğini arttıran bir birey de olur (Sevinç ve Davran, 2017).

Diğer taraftan bölgenin diğer bölgelerden ayırıcı temel bir özelliği toplumsal yapısını belirlemede hala etkin bir konumda olan aşiret bağı, gerek kurumsal gerekse bireysel düzeyde davranışların biçimlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu anlamda, birçok alanda geleneksel kuralların geçerli olduğu yörede, kadın, erkek ve ailenin gücünü, itibarını belirleyen ölçütlerden birisi de çocuk, özellikle erkek çocuk sayısıdır. Aşiret içi ve aşiretler arası anlaşmazlıklarda önemli bir faktör olarak görülen çocuk sayısı, siyasi anlamda da daha fazla oy anlamına gelmektedir (Ökten, 2009).

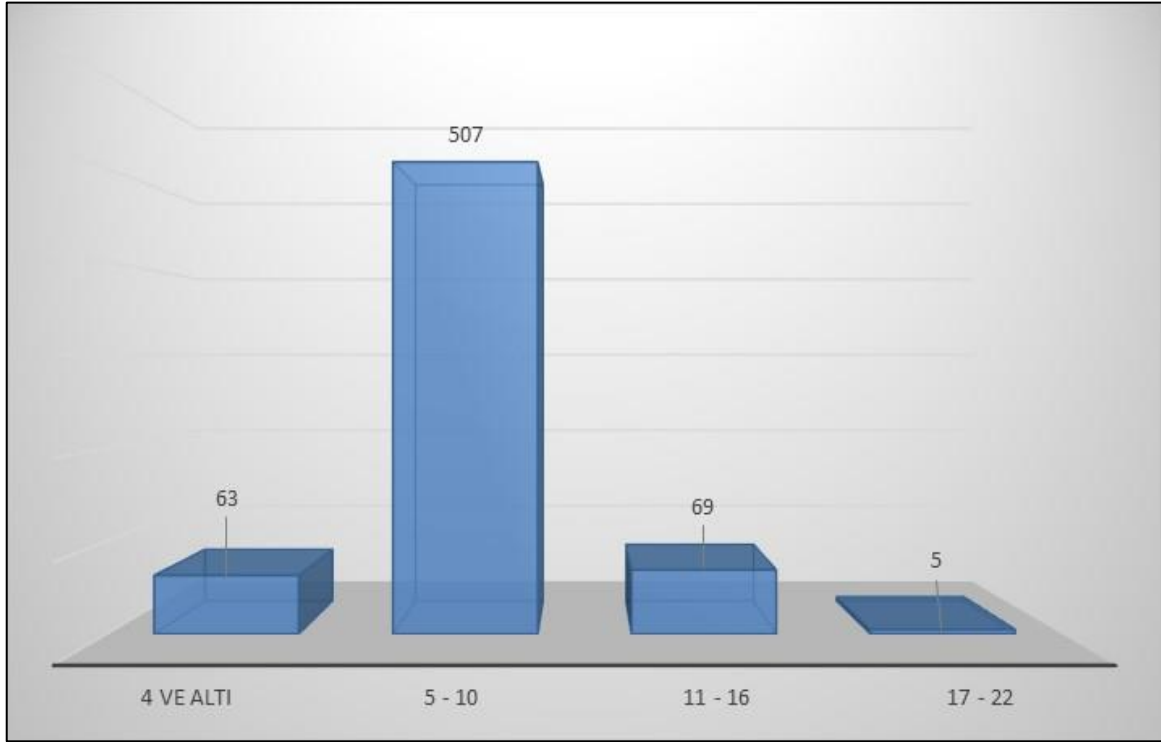
Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre; Türkiye'de 2012 yılında 3,69 kişi olan ortalama hane halkı büyüklüğünün azalma eğilimi göstererek 2019 yılında 3,35 kişi olduğu tespit edilmiştir. İllere göre incelendiğinde; 2019 yılında ortalama hane halkı büyüklüğünün en yüksek olduğu il, 6,11 kişi ile Şırnak ilidir. Şırnak ilini 5,39 kişi ile Hakkari ve 5,38 kişi ile Şanlıurfa illeri izlemiştir (TÜİK, 2020a).

Çizelge 8. Hane halkı büyüklüğü tanımlayıcı bilgiler

Kişi Sayısı	Ortalama	En Küçük	En Büyük	Standart Hata	Standart Sapma
644	7,56	1	22	0,104	2,636

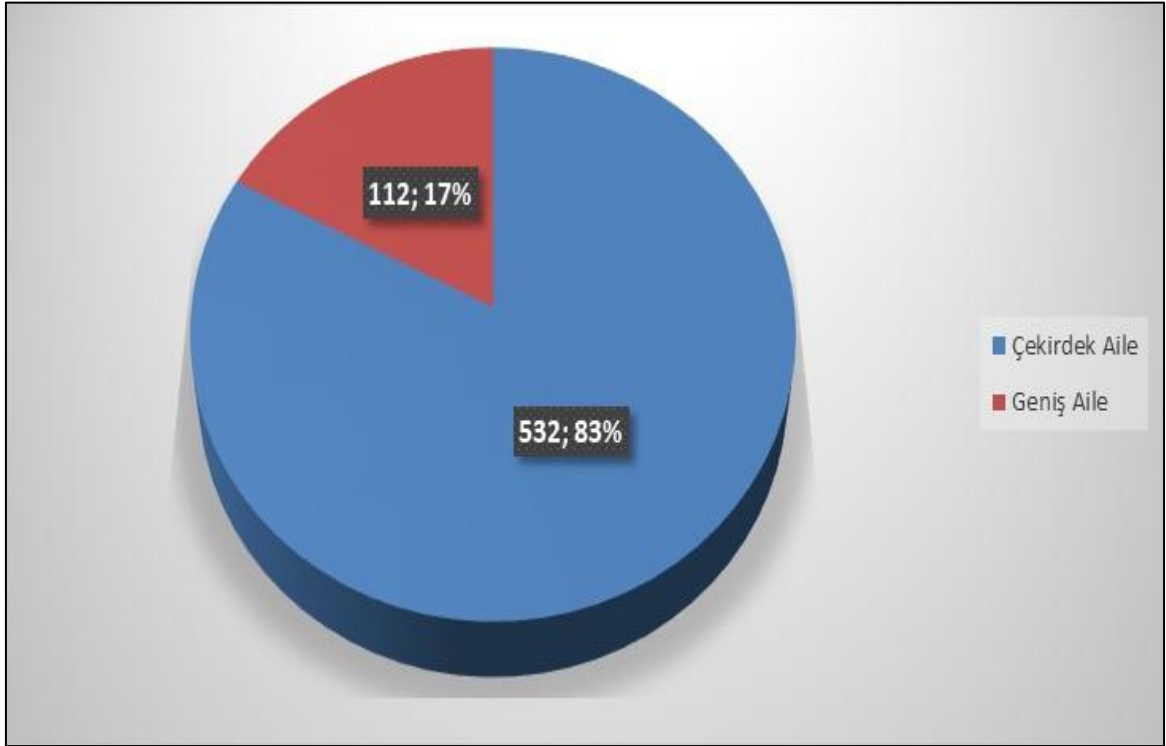
Araştırma alanına ilişkin hane halkı büyüklüğü tanımlayıcı bilgileri Çizelge 8'de verilmiştir. Katılımcıların ortalama hane halkı büyüklüğü 7,56 kişidir. Bu rakam hem Türkiye (3,69) hem de Şanlıurfa ili (5,38) ortalama hane halkı büyüklüğü rakamlarından oldukça yüksektir.

Grafik 7. Gruplandırılmış hane halkı sayısı

Hane halkı büyüklüğüne ilişkin gruplandırılmış veriler Grafik 7’de verilmiştir. Görüşme yapılan 74 ailenin hane halkı büyüklüğü 11 kişi ve üzerindedir. En fazla hane halkı büyüklüğünün olduğu grup 5-10 kişi grubu olup bu grupta bulunan aile sayısı 507’dir. Katılımcı ailelerin %78,7’sinin hane halkı büyüklüğü 5-10, %10,7’sinin hane büyüklüğü 11-16 ve %9,7’sinin aile büyüklüğü 4 altı kişi olarak tespit edilmiştir.

Grafik 8. Aile tipi

Araştırma sahasında hane halkı büyüklüğünü etkileyen bir diğer faktör de aile tipinin çekirdek ya da geniş aile tipi olmasıdır. Çekirdek ailenin tanımı yalnızca eşlerden veya eşler ve çocuklarından veya tek ebeveyn ve en az bir çocuktan oluşan hane halklarıdır. Bu tanım kapsamında, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre; ülkemizde tek çekirdek aileden oluşan hane halklarının oranı, 2014 yılında %67,4 iken 2019 yılında %65,1 olmuştur. Geniş aile olarak tanımlanan ve en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hane halklarının oranı, 2014 yılında %16,7 iken 2019 yılında %15,0 olmuştur (TÜİK, 2020a).

Grafik 8’de araştırma sahasında tespit edilen aile tipi görülmektedir. Katılımcıların %83’ü (532 kişi) çekirdek aile tipine sahipken, %17 si (112 kişi) geniş aile tipine sahiptir. Bu oranlar Türkiye oranlarına yakındır.

Uygar toplumların evlilik biçiminin tek eşli olduğu bilinmesine karşın, ilkel topluluklarda da yaygın olduğu ortaya konmuştur. Tek eşle evliliğin, çok eşle evliliğe yeğ tutulması nedenleri arasında daha çok duygusal doyum sağlayıcı olması, toplumdaki kadın-erkek oranının dengede bulunması ve ekonomik etkenler sayılabilir. Bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi durumu ise çok karılıktır (Polijini). Bu tip evlilik biçimi Uzakdoğu ve İslam ülkelerinin çoğunda uygulanan bir evlilik biçimidir. Kadın nüfusun çok, zengin-fakir ayrımının büyük olduğu toplumlarda çok karılılık yaygındır. Bu evlilik,

servet, prestij ve grupta egemenlik göstergesi olarak kabul edilir. Kadınların bir iş aracı olarak kabul edildiği yerlerde de yoğun olarak görülür (Türkaslan, 2012). Araştırma sahasında daha önce yapılan çalışmalarda da çok karılılık biçiminde yapılan evliliklere değinilmiştir (Davran ve diğerleri, 2020; Kaya, 2004; Ökten, 2009; Sencer, 1993; Sevinç ve Davran, 2017).

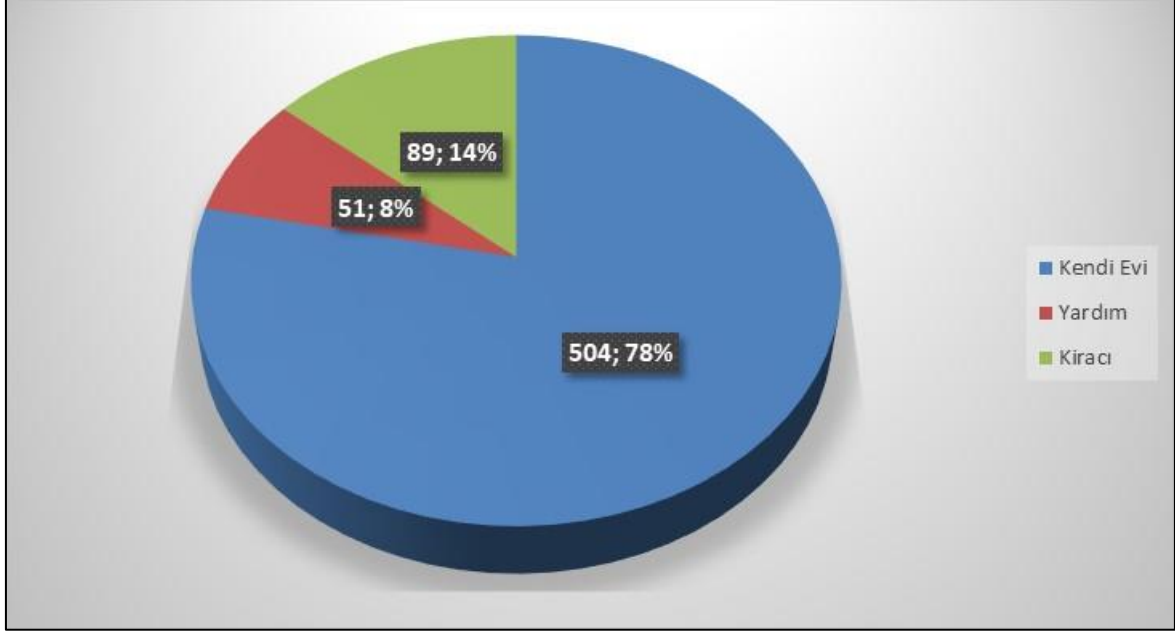
Çizelge 9. Çok eşli erkeklere göre çok eşliliğin nedenleri

Nedenler	Kişi Sayısı	%
Erkek çocuğum olmadı	7	70
İlk eşim hastaydı	2	20
Gelenek-adet olduğu için	1	10
Toplam	10	

Şanlıurfa ilinde azalmakla beraber, çok karılılık biçiminde evlilik tipleri ile halen karşılaşılmaktadır. Araştırma sahasındaki evli erkeklere birden fazla eşi olup olmadığı sorusu yöneltilmiş olup evli olan 461 erkekten sadece 10 tanesi (%2,1) birden fazla eşi olduğunu belirtmiştir. Çok eşe sahip olan erkeklerden 9 tanesinin 2 eşi 1 tanesinin ise 3 eşi bulunmaktadır. Çok eşli erkeklere birden fazla eş sahibi olma nedenleri sorulmuş olup Çizelge 9'daki bilgiler alınmıştır. Erkeklerin 7'si çok eşliliğin nedeni olarak "erkek çocuğum olmadı" nedenini göstermiştir.

3.2.EKONOMİK BULGULAR

Grafik 9. Ev mülkiyet biçimi

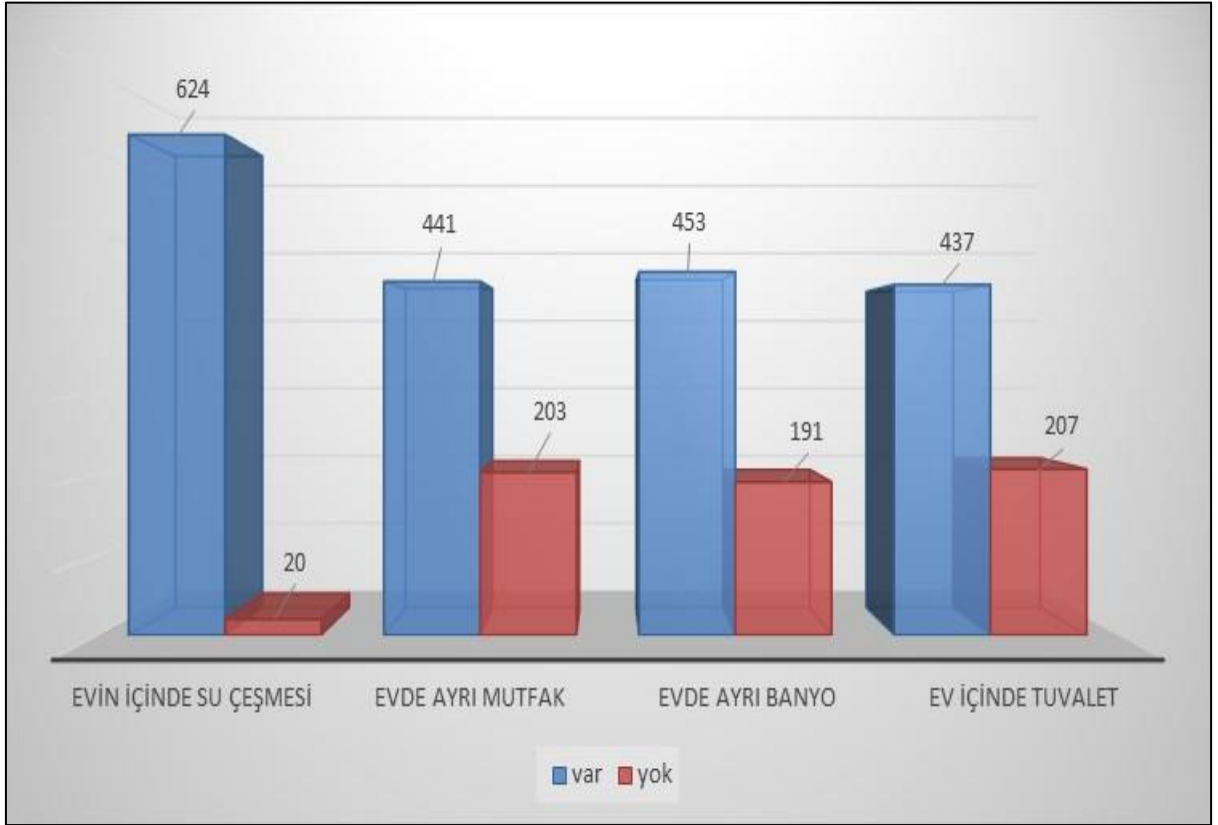
Yüksek olan hane halkı büyüklüğü ve doğurganlık hızı katılımcılar için en önemli sorunu barınma sorunu yapmaktadır. Katılımcıların %78'i (504 kişi) ikamet ettikleri evin kendilerine ait olduğunu belirtmiştir. Kiracı olanların oranı %14 (89 kişi), başkasına ait olan evde kira ödemediği ikamet edenlerin oranı ise %8'dir (51 kişi). Katılımcıların ikamet ettikleri evlerin ortalama oda sayısı ise 3,60 odadır.

Çizelge 10. Hanenin ısıtma şekli

Isıtma Şekli	Kişi Sayısı	%
Odun Kömür Sobası	626	97,2
Tezek	9	1,4
Elektrik	5	0,8
Doğalgaz	4	0,6
Toplam	644	100,0

Katılımcıların hanelerini ısıtma biçimleri Çizelge 10'da verilmiştir. Katılımcıların %97,2'si (626 kişi) hanelerini odun ya da kömür sobası ısıttıklarını belirtmişlerdir. Isınmak için tezek kullananlar (%1,4), elektrik diyenler, (%0,8) ve doğalgaz diyenler ise 0,6 olarak bulunmuştur.

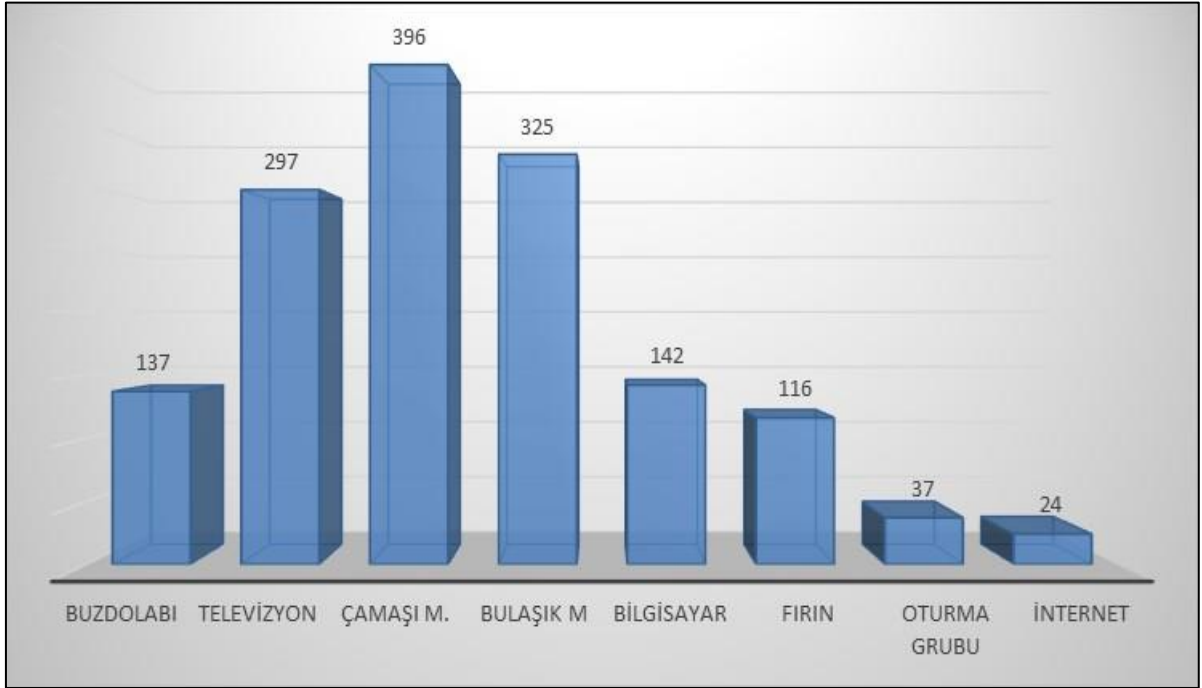
Grafik 10. Hanenin sahip olduğu yaşamsal nitelik

Katılımcıların hanelerinin sahip oldukları yaşamsal nitelikler Grafik 10'da gösterilmiştir. Hane içerisinde çeşme bulunma durumu neredeyse tamamen çözülmüş olmakla beraber mutfak, banyo ve tuvalet konularında bazı hanelerde halen sıkıntıların yaşandığı tespit edilmiştir.

Buna göre, katılımcıların, %68,4'ü evlerinde ayrı mutfak olduğunu, %31,5'i evlerinde ayrı mutfak olmadığını, %70,3'ü evlerinde ayrı banyo olduğunu, %29,7'i evlerinde ayrı banyo olmadığını ve %67,8'i evlerinde ev içinde tuvalet bulunduğunu ve %32,2'si ev içinde tuvalet olmadığını ifade etmiştir.

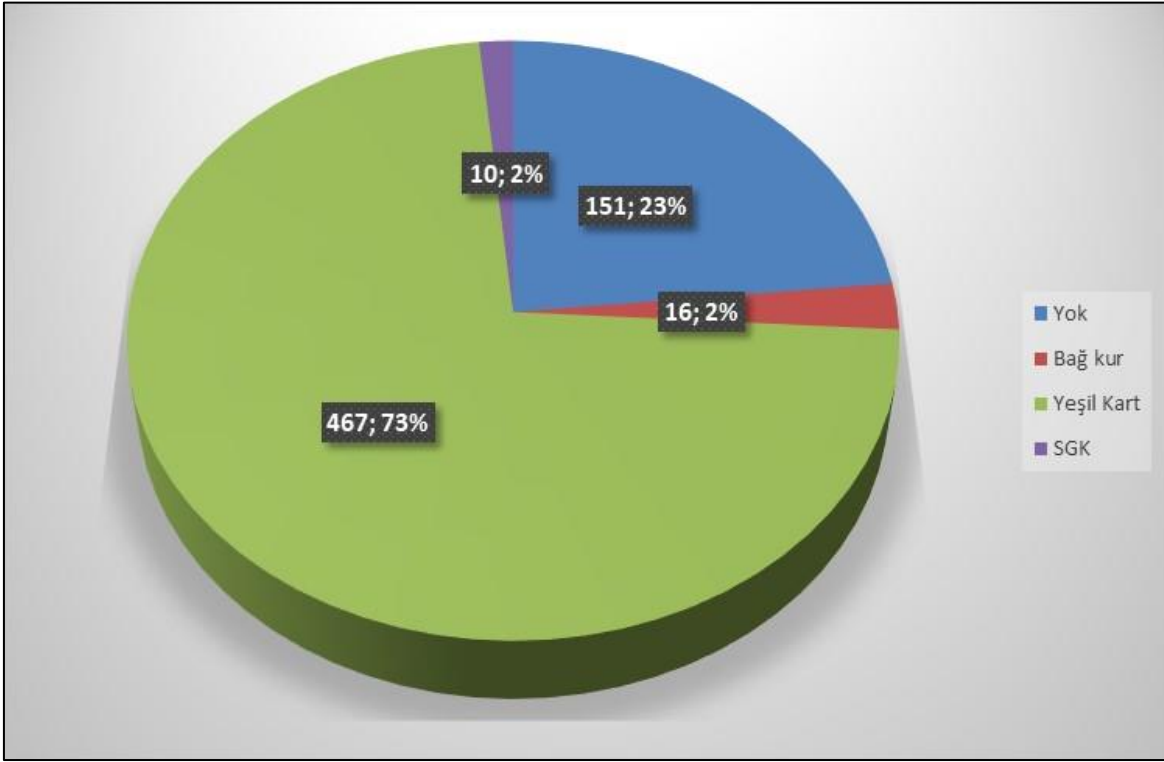
Grafik 11. Hanede bulunan eşyalar

Grafik 11’de katılımcıların hanelerinde bulunan eşyalar verilmiştir. Hanelerin çoğunda çamaşır makinesi, bulaşık makinesi ve televizyon bulunmaktadır. Ancak buzdolabı bulunan hane oranı %21,2’dir (137 hane).

Hanelerin 24 (%3,7) tanesinde internet imkânı bulunmaktadır. Son iki yıl içerisinde yaşanan pandemi dolayısıyla tüm yurttaki yaklaşık 1,5 yıldır eğitim uzaktan devam etmektedir. Uzaktan eğitime öğrenciler ya televizyon ya da internet aracılığı ile bilgisayar, telefon ve tablet ile ulaşabilmektedir. Hane halkı büyüklüğü ve ortalama çocuk sayısı dikkate alındığında, hanelerde bulunan imkânlar çocukların uzaktan eğitime ulaşabilmelerini kısıtlamaktadır.

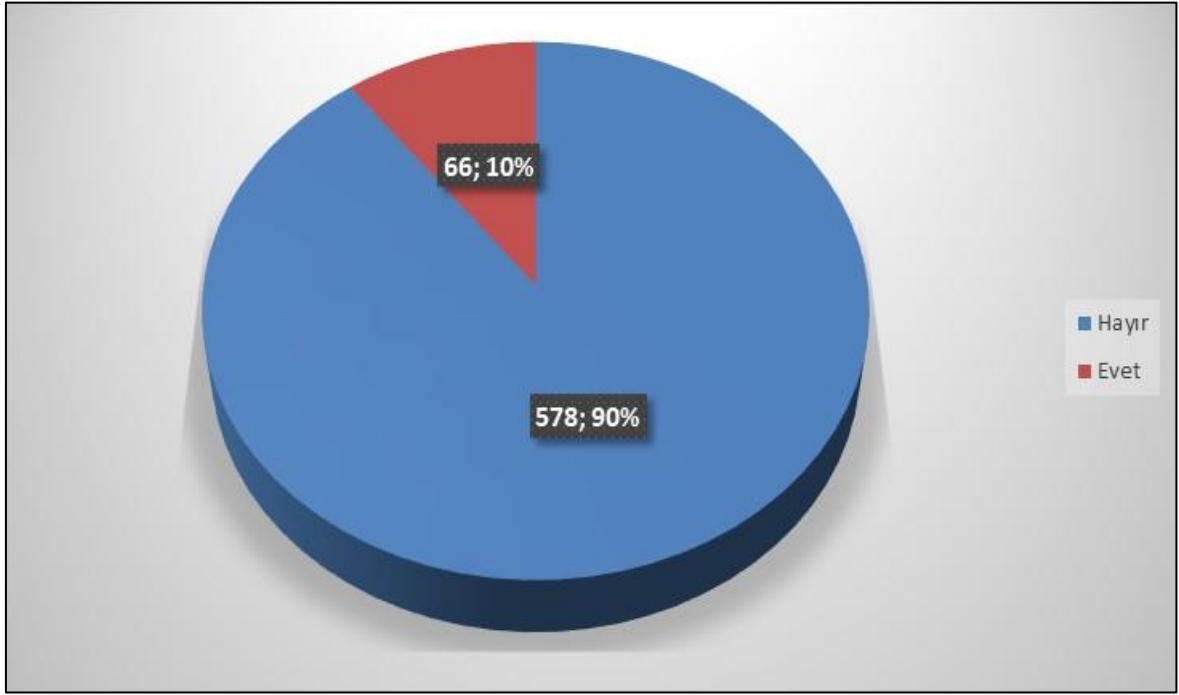
Grafik 12. Sosyal güvence

Tarım işçisi ailelerin kapsamlı ve ulaşılabilir sağlık hizmetine ihtiyaçları fazla olmasına rağmen, kentsel alanların dışında tarlalarda yaşamaları, sık yer değiştirmeleri, çoğunun sağlık güvencesinin olmayışı, sağlıklarını koruma bilgilerinin olmayışı ve özellikle kadınların dil farklılığına bağlı iletişim sorunları nedeniyle sağlık hizmetlerine erişememektedirler. Bir araştırmada, kadınların hastalıklarını çadırdaki kendi kendilerine tedavi etmeye çalıştıkları, gerek muayene gerek tedavi ve ilaç parasını karşılayacak paraları olmadığından ve herhangi bir sağlık kurumuna gidemeyecekleri, çalışmayınca para kazanamayacaklarından dolayı işi bırakıp hastalık nedeniyle sağlık kurumlarına gidemeyecekleri bildirilmiştir (Şimşek, 2012: 15).

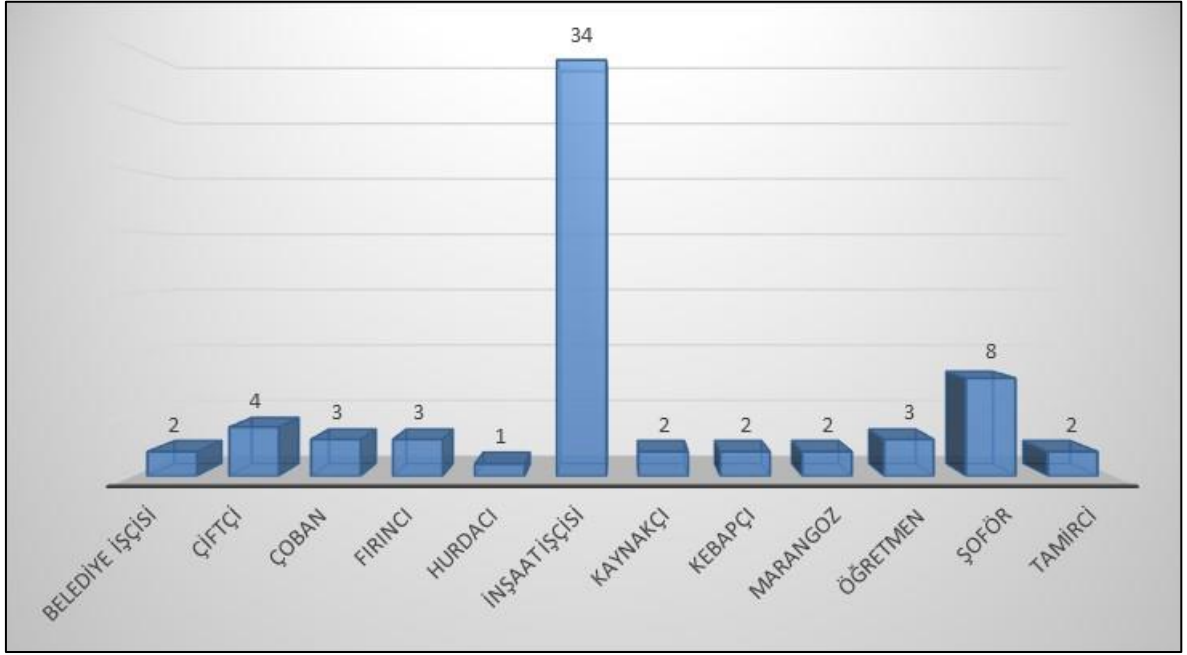
Katılımcıların sosyal güvence durumları Grafik 12’de verilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu olan %73’ü (467 kişi) yeşil kartlı, %23’ü (151 kişi) ise herhangi bir sosyal güvencelerinin olmadığını belirtmiştir.

Grafik 13. Meslek

Katılımcılara mesleklerinin bulunup bulunmadığı sorusu yöneltilmiş olup Grafik 13'deki bilgiler alınmıştır. Katılımcıların %90'nı (578 kişi) mesleklerinin olmadığını %10'u (66 kişi) ise meslek sahibi olduklarını beyan etmiştir. Meslek sahibi olanların tamamı erkek olup kadın katılımcılar içerisinde meslek sahibi olduklarını beyan eden olmamıştır.

Grafik 14. Mesleklerin dağılımı

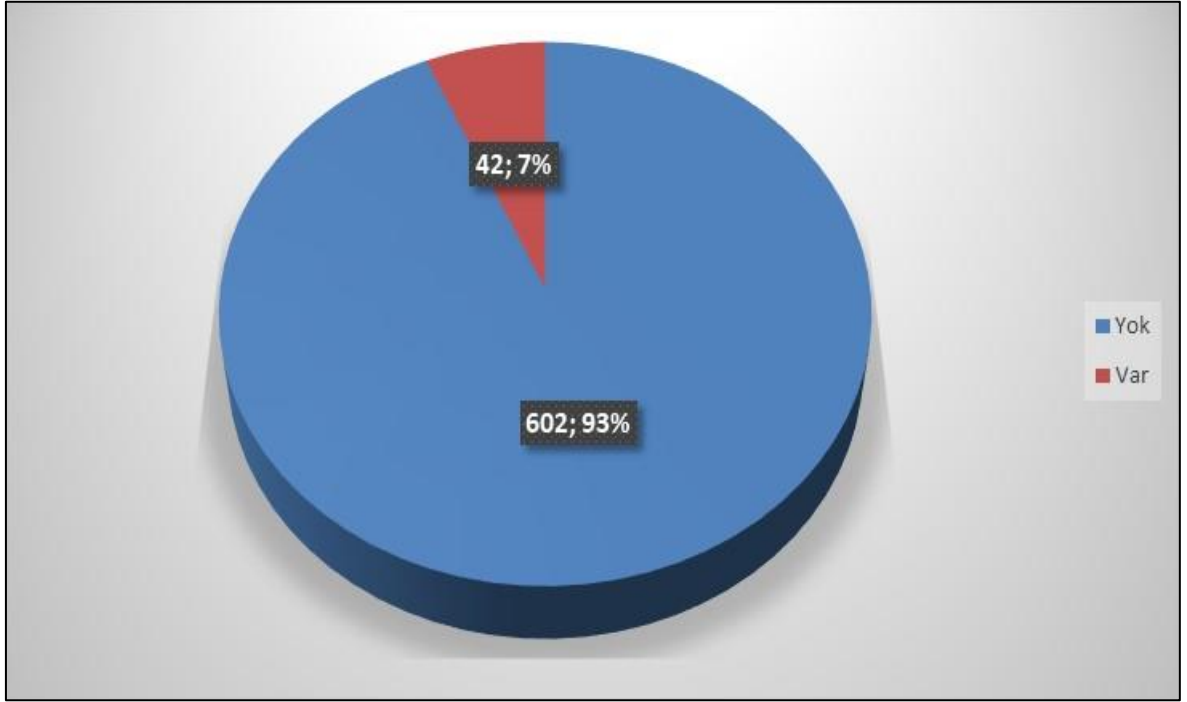

Tamamı erkek, meslek sahibi olan 66 kişinin (%13,2) meslek bilgileri Grafik 14’de verilmiştir. Katılımcılardan yarıdan fazlası 34 kişi (%51,5) inşaat işçisi (sıva, kalıp, fayans, elektrik vb.) olduğunu beyan etmiştir. Katılımcılar içerisinde daimi işe sahip olan 2 belediye işçisi ve 2 tane de öğretmen bulunmaktadır.

Tablodan da anlaşılacağı üzere çoğunluğu güvencesiz ve kalifiye olmayan mesleklere sahip katılımcıların kendi mesleklerine yönelik iş bulmaları pek de kolay olmamaktadır. Dolayısı ile görüşmelerde de dile getirildiği gibi katılımcıların çoğunluğu mevsimlik tarım içliliği bir mecburiyet halini almaktadır.

Meslek sahibi olanlar mesleklerine yönelik iş bulamadıklarını ve ailece çalışmaya gidebildiklerinden dolayı mevsimlik tarım işçiliği yaptıklarını belirtmişlerdir. Daimi gelire sahip olan belediye işçisi ve öğretmenler ise hem aileleri beraber gittiklerinden hem de boş zamanlarını değerlendirdiklerinden dolayı mevsimlik tarım işçiliği yaptıklarını belirtmişlerdir.

Grafik 15. Arazi varlığı

Bölgenin en önemli sosyo-ekonomik sorunların birisi, hatta araştırma bağlamında en önemli sorunu, bölge tarım topraklarının işletme ve mülkiyetinde belirgin olarak görülen dengesiz dağılımdır. Bu özellik neredeyse bölgeyle birlikte anılan bir özellik durumundadır. İşletmelerin büyük bir çoğunluğu verimli bir işletmeye elvermeyen boyutlardaki topraklar üzerinde geçimlik işletmecilik yaparken, küçük bir azınlık toprakların geniş bir bölümünü denetlemektedir. Bölgenin bu durumu, mevsimlik tarım işçileşme süreci ve miktarının niteliğini önemli oran da etkileyen bir faktördür.

Katılımcılara sahip oldukları arazi varlığı sorulmuş olup Grafik 14'deki veriler alınmıştır. Katılımcıların %93'ü (602 kişi) arazilerinin bulunmadığını %7'si (42 kişi) ise arazi varlıklarının bulunduğunu belirtmiştir. Arazi varlığı bulunan kişilerin 39'u erkek, 3'ü ise kadındır.

Çizelge 11. İlçelere göre ortalama arazi varlığı

İlçe	Ortalama (dönüm)	Kişi Sayısı	%
Suruç	26,143	14	33,3
Siverek	40,429	7	16,6
Ceylanpınar	23,143	7	16,6
Viranşehir	27,500	6	14,2
Eyyübiye	18,750	4	9,5
Hilvan	37,333	3	7,1
Harran	31,000	1	2,3
TOPLAM	28,429	42	

Arazisi bulunan katılımcılara ait bilgiler Çizelge11’de verilmiştir. Genel olarak 42 katılımcının ortalama sahip olduğu arazi varlığı 28,42 dönümdür. Ortalama arazi varlığının en yüksek olduğu ilçe Siverek ilçesi (40,42 dönüm), arazi varlığı bulunan kişinin en fazla bulunduğu ilçe ise Suruç ilçesidir (14 kişi). Akçakale ilçesinde arazi varlığı bulunan katılımcı bulunmamaktadır.

Arazisi bulunan katılımcılara, arazilerinde tarımsal faaliyetlerde bulunup bulunmadığı sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların tamamına yakını arazilerinde su bulunmadığını bu nedenle kuru tarım yaptıklarını ancak elde ettikleri gelirin haneye yetmediğini ifade etmişlerdir. Bu durum arazi varlığına rağmen katılımcıların neden mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştıklarının da cevabıdır. Diğer taraftan arazi varlığı bulunan katılımcıların ortalama hane halkı büyüklüğüne bakıldığında 9,82 kişi olması, katılımcıların neden araziden elde edilen gelirin haneye yetmediğini de göstermektedir.

Çizelge 12. İlçelere göre aylık ortalama hane geliri

İlçe	Ortalama (TL)	Kişi Sayısı	%	Standart Sapma
Ceylanpınar	3.618,09	47	7,2	1.644,669
Hilvan	3.140,00	25	3,8	729,155
Siverek	3.057,47	87	13,5	845,973
Suruç	2.566,67	30	4,6	639,684
Eyyübiye	1.686,29	175	27,1	457,361
Haliliye	1.557,35	68	10,5	732,877
Akçakale	1.497,92	48	7,4	550,721
Harran	1.423,38	77	11,9	501,418
TOPLAM	2.233,93	644	100	1.077,525

Katılımcıların aylık ortalama hane gelirleri mevsimlik tarım işçiliği, arazi olanların araziden elde ettiği gelirler ve hanede bulunan bireylerin mevsimlik tarım işçiliği dışında yapmış oldukları gelir getirici işlerden oluşmaktadır. Aylık ortalama hane halkı gelirine ilişkin bilgiler Çizelge 12’de verilmiştir. Katılımcıların ortalama aylık hane gelirleri 2.233,93 TL’dir. Hane gelirinin en yüksek olduğu ilçe Ceylanpınar (3.618,09 TL) en düşük olduğu ilçe ise Harran ilçesidir (1.423,38 TL).

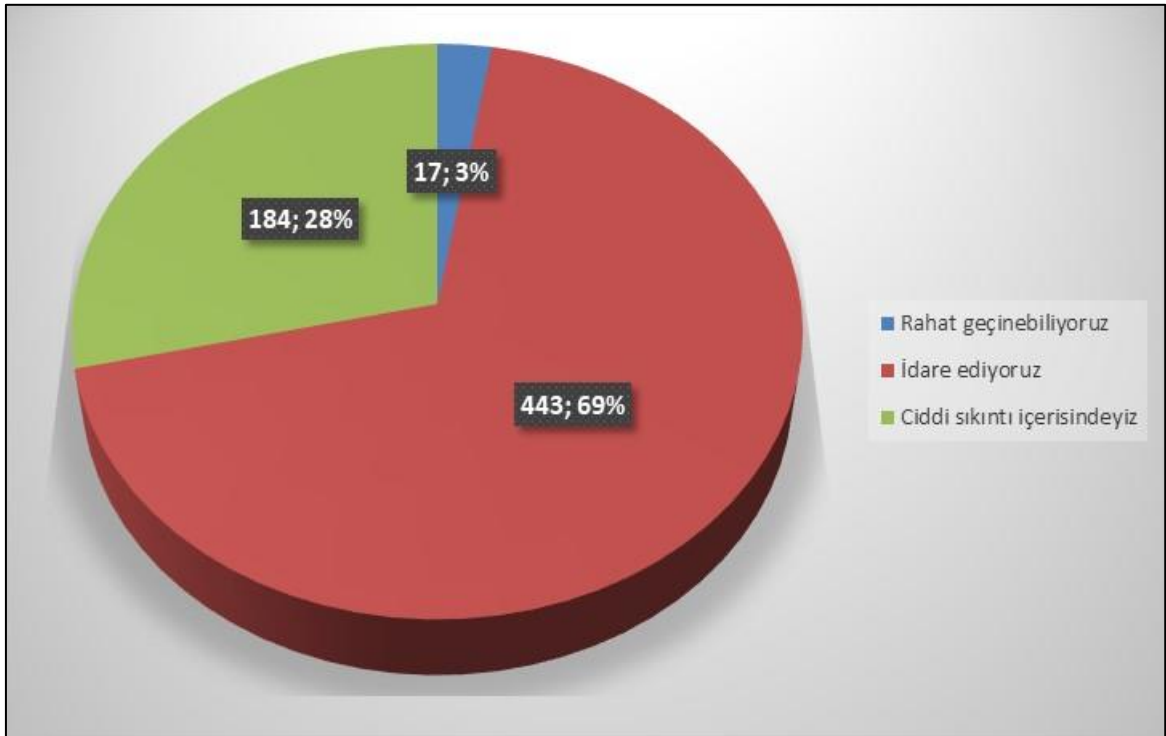
TÜRK-İŞ’in düzenli olarak yaptığı açlık ve yoksulluk sınırı araştırmasına göre; dört kişilik ailenin sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenebilmesi için yapması gereken gıda harcaması tutarını ifade eden "açlık sınırı" 2021 yılı Şubat ayı için 2.719 TL olarak belirlenmiştir. Aynı dönem gıda ile giyim, konut, ulaşım, eğitim, sağlık ve benzeri ihtiyaçlar için yapılması zorunlu diğer harcamaların toplam tutarına denk gelen "yoksulluk sınırı" ise 8.856 TL’dir (Türkten, 2021). *Araştırma sahasında ortalama hane halkı büyüklüğünün 7,56 kişi, ortalama aylık ortalama hane gelirinin 2.233,93 TL olduğu dikkate alınır; görüşme yapılan ailelerde açlık sınırının altında bir yaşantının ve mutlak yoksulluğun hâkim olduğu bir hayatın var olduğu söylenebilir.*

Mutlak yoksulluk; bireyin biyolojik olarak kendisini üretebilmesi için gerekli kalori ve diğer besin bileşenlerini sağlayacak beslenmeyi gerçekleştirmesidir. Bu temel ihtiyaçları karşılamaktan yoksun geliri olanlar, mutlak yoksulluk sınırının altında kabul edilirler (Gülçubuk ve Aluftekin, 2004; Laderchi, Saith ve Stewart, 2003; Ravallion, Datt ve Walle, 1991; Sevinç, Aydoğdu, Palabıçak ve Cañçelik, 2020). Ancak günümüzde yoksulluk üzerine yapılan tartışmalar mutlak yoksulluk üzerinden değil görelî yoksulluk üzerinden

yapılmaktadır. Görelî yoksulluk yaklaşımı bir insanın sadece biyolojik olarak değil, toplumsal olarak da kendisini üretebilmesi için gerekli olan tüketim ve yaşam biçimini düzeyini ifade eder. Dolayısıyla toplumsal anlamda kabul edilebilir asgari tüketim düzeyinin altında gelire sahip olanlar, görelî yoksul olarak tanımlanabilir (Gülçubuk ve Aluftekin, 2004; Moller, Huber, Stephens, Bradley ve Nielsen, 2003; Sevinç, Aydoğdu, Palabıçak, ve diğeri, 2020).

Sıklıkla sosyologların benimsedikleri görelî tanımlar, bireyin ya da grubun, toplumun diğeri üyelerine kıyasla sahip oldukları kaynakları (başka bir deyişle onların görelî yaşam standartlarını) gösterir. Görelî yoksulluk, maddi kaynakların topluma dağılımdaki eşitsizliklerle ilgili bir sorun olduğuna göre, görelî yoksulluk ölçütlerinin en az mutlak yoksulluk ölçütleri kadar nesnel olduğuna söylenebilir (Davran ve Tok, 2018; Marshall, 1999; Sevinç, Aydoğdu, Palabıçak, ve diğeri, 2020).

Grafik 16. Geçim düzeyi algısı

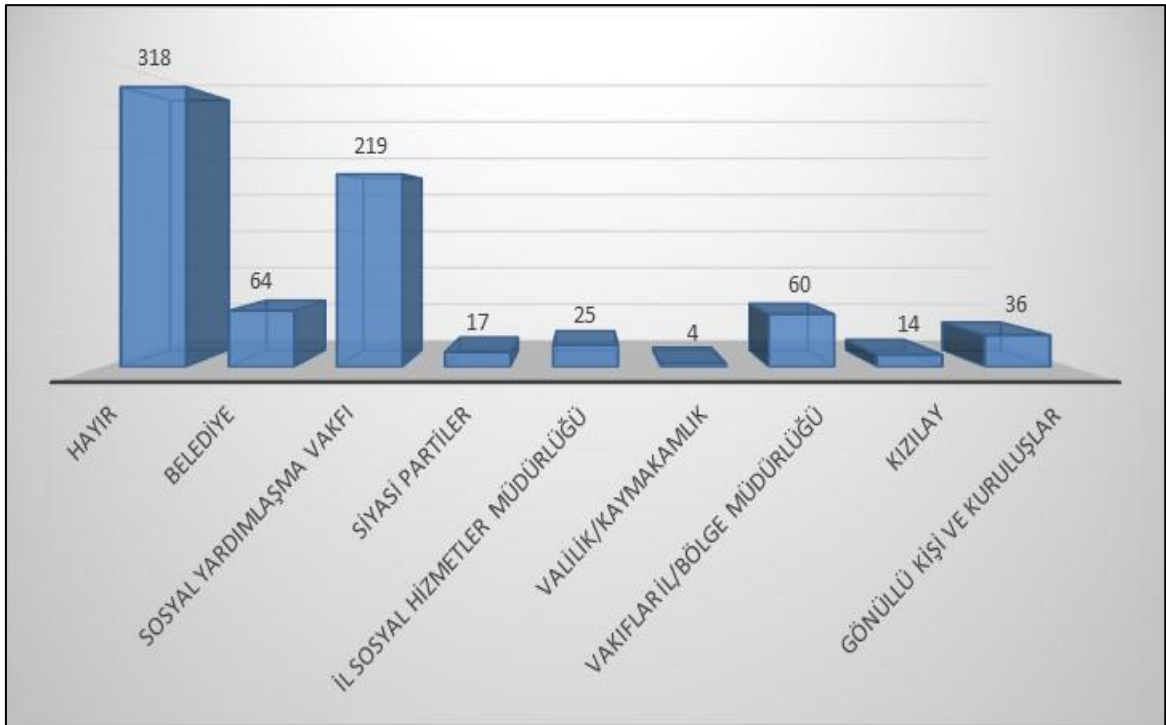

Katılımcılara geçim düzeylerini nasıl tanımladıkları sorusu yöneltildi ve Grafik 16'daki bilgiler alınmıştır. Katılımcıların %69'u (443 kişi) idare ettiklerini, %28'i (184 kişi) ciddi sıkıntı içerisinde olduklarını ve %3'ü (17 kişi) rahat geçinebildiklerini belirtmiştir.

Araştırma sahasında görüşülen bireylerin hanelerinde açlık sınırının altında, mutlak yoksulluğun yaşanmasına rağmen; geçim düzeyi algısında Grafik 16’da belirtilen bir tablonun ortaya çıkması, toplumsal yapı içerisinde “Allah’a tevekkül” anlayışının varlığı ile açıklanabilir. Sözlükte “Allah’a güvenmek” anlamındaki vekil kökünden türeyen tevekkül “birinin işini üstüne alma, birine güvence verme; birine işini havale etme, ona güvenme” manasına gelir (Çağrıcı, 2008).

Ekonomik durumlarına ilişkin algılarına baktığımızda; katılımcıların %69’u idare ettiklerini, %28’i ciddi sıkıntılar içinde olduğunu ifade ederken sadece %3’lük bir kesim rahat geçinebildiğini ifade etmiştir.

Grafik 17. Yardım Alma Durumu

Aylık ortalama hane gelirinin düşük olması katılımcıların yaşamlarını devam ettirmeleri hususunda yardıma muhtaç olduklarını sorusunu akla getirmiştir. Katılımcılara aynî ya da nakdî olarak yardım alıp almadığı, alıyorsa ise bu yardımı nereden aldığı sorusu yöneltilmiş ve Grafik 17’deki veriler elde edilmiştir.

Belirtilen ifadeler bakıldığında katılımcıların yarısından fazlasının (%50,6) herhangi bir yerden yardım aldığı görülmektedir.

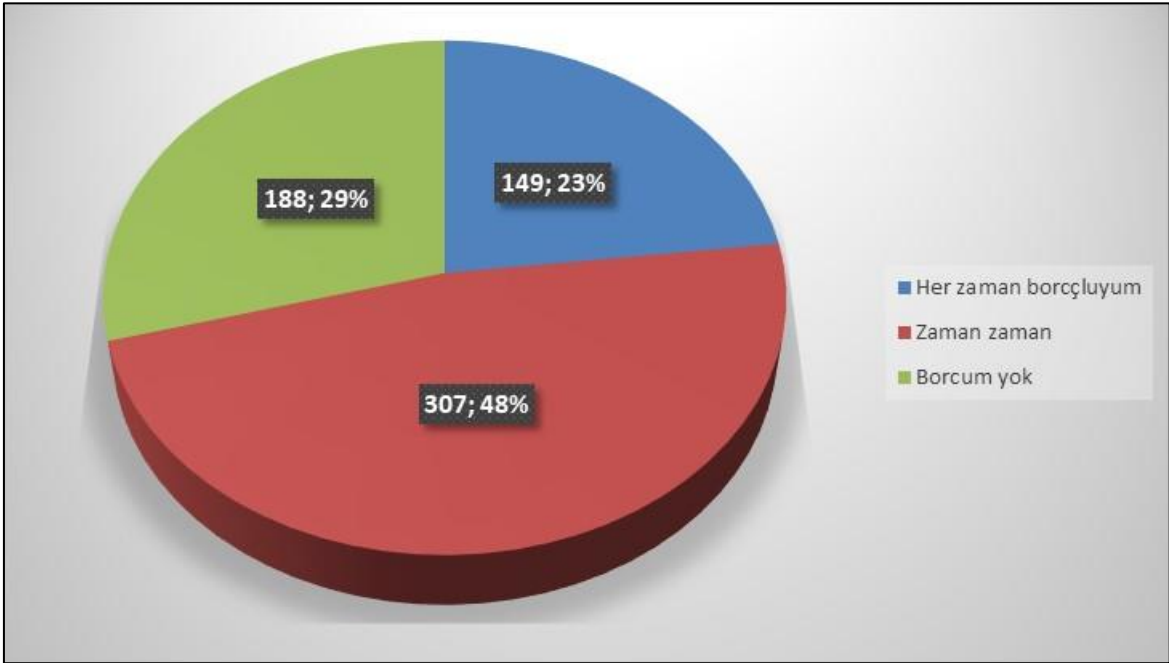
Katılımcıların %49,3'ü (318 kişi) hiçbir kişi, kurum ya da kuruluştan yardım almadıklarını 326 kişi ise yardım aldığını belirtmiştir. Yardım alan 326 kişinin ise 76'sı bir ve birden fazla kurum, kuruluş ve kişilerden yardım aldığını belirtmiştir. Katılımcıların en fazla yardım aldıkları kurum Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakfı'dır. Bu kurumdan gıda, kömür ve nakdi olmak üzere çeşitli kalemlerden oluşan yardımlar alınmaktadır.

Alandaki gözlemlere dayanarak herhangi bir kurum ve/veya dernekten yardım alanların yukarıda belirtilenden daha yüksek olduğu düşünülebilir. Ayrıca,

İlçe kaymakamlık makamlarına bağlı olarak faaliyet gösteren Sosyal Dayanışma Vakfı, İl/İlçe Belediyeleri yetkilileri mahalle muhtarları ve çeşitli yardım kuruluşları Şanlıurfa'da yardım alan mevsimlik tarım işçileri ailelerin yüzdesinin çok daha fazla olduğunu belirtmektedirler. Sadece burada bahsedilen kurumların yıllık yardım edilen aile envanterindeki ailelerin oranı bile bu rakamın birkaç kat üstündedir. Bu durumda, yardım alanların önemli bir kısmının aldıkları yardımı gizleme eğiliminde oldukları ortaya çıkmaktadır.

Bu eğilimin nedenleri üzerinde çeşitli varsayımlarda bulunmak mümkündür. Her şeyden önce almış oldukları yardımın kesilmesini önleme gibi bir amaç taşıdığını varsaymak, geçerlilik ihtimali en yüksek varsayım durumundadır. Çünkü yardım alan ailelerin, eğer mümkünse birden fazla makamdan yardım alma eğiliminde oldukları, daha önce yapılmış çeşitli araştırmalarla tespit edilmiştir. Ancak birden fazla kurumdan yardım aldıklarının tespit edilmesi, yardım alınan tüm kurum ve kuruluşların yardımlarını sona erdirmesi ile sonuçlanabilir. Bu yüzden genelde insanların bu durumlarda gerçeği ifade etmekten çekindiklerini akıldan çıkarmamak gerekir. Yardım alan birey sayısının az olmasının sevindirici diğer yönü de nokta ise, yardımların bireyleri bağımlı hale getirdiğidir.

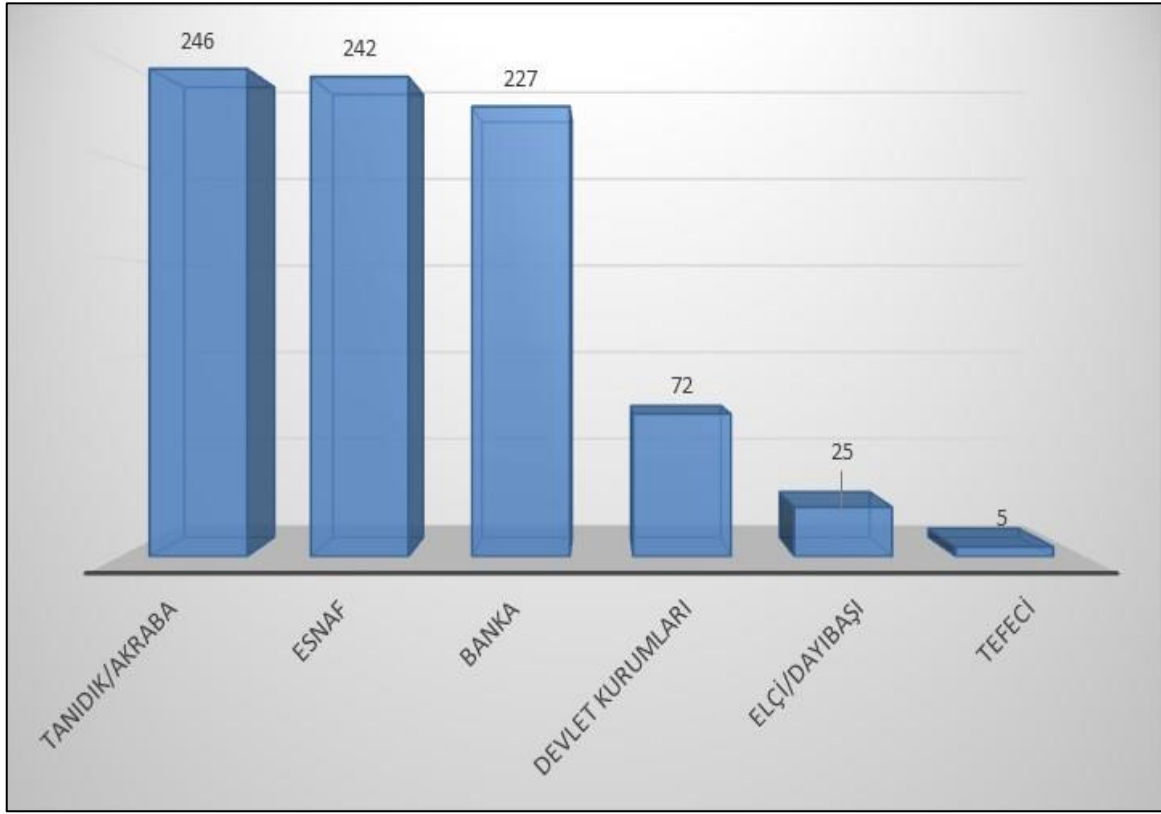
Grafik 18. Borçlanma durumu

Katılımcıların borçluluk durumlarını gösteren Grafik 18’de katılımcıların üçte ikisinden fazlasının (456 kişi) borcu olduğu görülmektedir. Borcu olanlar içerisinde; her zaman borçlarının olduğunu belirtenlerin oranı %23 (149 kişi), zaman zaman borçlarının olduğunu belirtenlerin oranı ise %48 (307 kişi) seviyesindedir. Katılımcıların %29’u (188 kişi) borçlarının olmadıklarını belirtmiştir. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde mevsimlik tarım işçilerin önemli bir kesiminin önemli bir kesimi geçinmek vb. sebepler ile ailenin karşı karşıya kaldığı bor nedeniyle bu işi yaptıklarıdır.

Yukarıda çizelge 12’de de ele alındığı üzere mevsimlik tarım işçilerinin tüm emeklerine rağmen yoksulluk ve yoksunluk koşullarının devam ettiği açıkça görülmektedir. Görüşülen kişilerin büyük çoğunluğu için tek gelir kaynağı olan mevsimli tarım işçiliği, hayatlarını düzgün bir şekilde sürdürmelerine olanak vermemektedir. Yukarıdaki rakamlara bakıldığında mevsimlik tarım işçileri arasında borçluluğun yaygın olduğu görülmektedir. Üstelik bu borçlanma büyük oranda günlük temel yaşamsal ihtiyaçların karşılanması için alınmaktadır.

Grafik 19. Borçlanılan yer

Borcu bulunan 456 kişinin kime veya nereye borçlu olduğuna ilişkin bilgiler Grafik 19'da verilmiştir. Borcu bulunan 456 kişiden 272 kişi birden fazla yere borçlarının olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların en fazla borçlandıkları yer %53,9 ile tanıdık ve akrabalarıdır. Bunu %53 ile esnafa ve %49,7 ile bankaya olan borçlar izlemektedir. En az borçlanılan yer ise tefecilerdir. Geleneksel bir toplumsal örgütlenme biçimi olan aşiretin önemli oranda etkisini deva ettirdiği bölgede hakim olan akrabalık ideolojisinin ve bu ideolojinin dayanışmasının burada da kendisini gösterdiği anlaşılmaktadır.

Çizelge 13. Borçlanma nedenleri (önem sırası indeksi)

Borçlanma Nedeni	1. Neden	2. Neden	3. Neden	4. Neden	5. Neden	İndeks	Sıra
Günlük ihtiyaçlar	176	96	48	10	-	1428	1
Borç ödemek	110	43	39	-	-	839	2
Çocukların eğitimi	44	59	20	-	6	522	3
Sağlık	78	21	-	-	-	474	4
Düğün/sünnet	43	16	24	6	-	363	5
Çeşitli sebepler	5	6	-	-	-	49	6

Katılımcılara borçlanma nedenleri sorulmuş olup kendilerine 6 seçenek sunulmuştur. Sunulan bu seçenekleri en önemlisi bir olacak şekilde ve birden fazla işaretleyebilme imkânı sunularak sıralamaları istemiştir. Yapılan değerlendirmelere indeks uygulanarak Çizelge 13 elde edilmiştir. Yapılan indeks sonucunda katılımcıların en önemli borçlanma nedeni “günlük ihtiyaçların” karşılanması çıkmıştır. İkinci sırada ise “borç ödemek” seçeneği çıkmıştır. Bu tablo katılımcıların çoğunlukla günlük ihtiyaçlarını karşılamak için borçlandığını ve borçlarını da yine borçlanarak kapattıklarını göstermektedir.

3.3. SOSYO - KÜLTÜREL BULGULAR

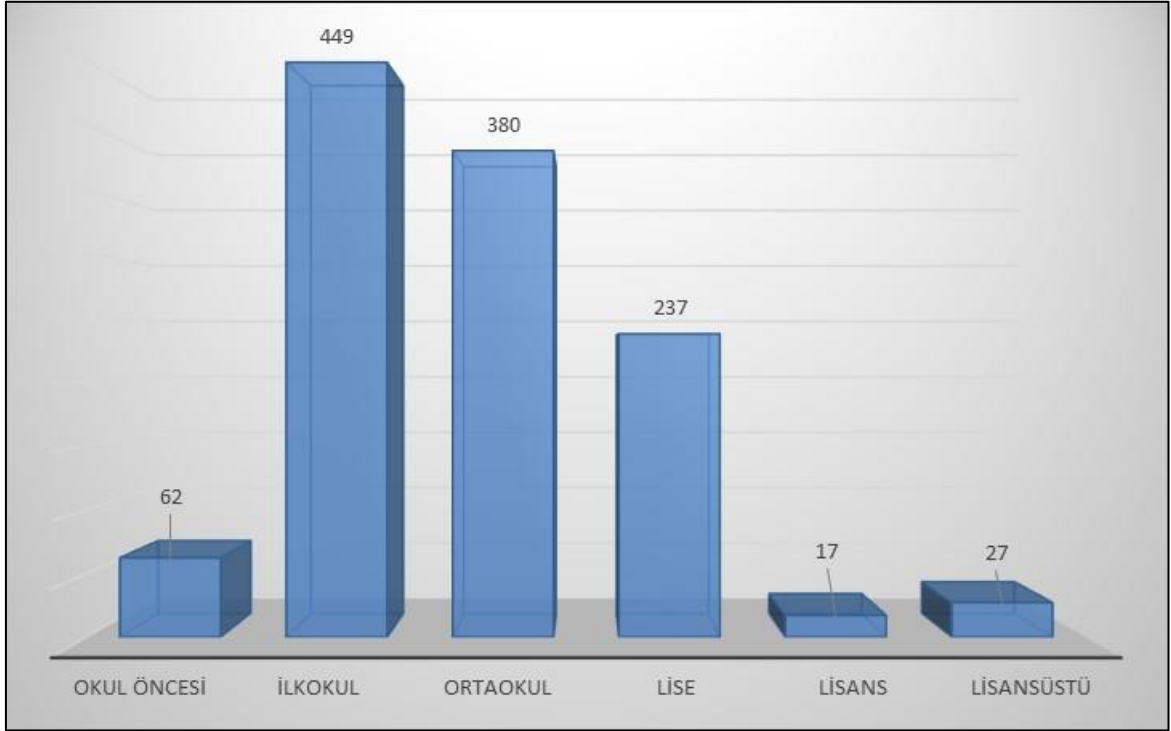
TÜİK'in ADNKS sonuçlarına göre ortanca yaşın illere göre dağılımında en düşük ortanca yaş değerine 20,4 yaş ile Şanlıurfa ili sahiptir. Ayrıca illerin toplam nüfusları içindeki çocuk nüfus oranı incelendiğinde *en yüksek çocuk nüfus oranına sahip olan il %45,8 ile Şanlıurfa ilidir* (TÜİK, 2020d, 2021b). Şanlıurfa ili nüfusunun sahip olduğu bu nitelikler ilde yapılan eğitim yatırımlarını da ciddi boyutta etkilemektedir.

Eğitim, bir toplumun gelişmesi ve kalkınmasında rol oynayan beşeri sermaye üzerinde etkili olduğu gibi bireyin kişisel ve sosyal gelişimi üzerinde de belirleyicidir. Eğitim sosyal adaletin sağlanmasında ve sosyal uyumun geliştirilmesinde etkili olan kurumların başında gelir (İnce, 2016).

Eğitim, bölgenin gelişmesi için girişilen en önemli çabalardan birisidir. Zira kalkınma uygulamaları bağlamında nitelikli işgücü ve yenilikçi yaklaşımlara ihtiyaç duyan bölge için eğitim son derece önemli bir pozisyona sahiptir. Kuşkusuz eğitim çok kapsamlı bir alandır. Fakat eğitim düzeyinin en anlamlı göstergelerinden biri ve en alt düzeyi olarak okur-yazarlık oranının, araştırma bölgesinde –özellikle kadınlar açısından- düşük olduğu görülmektedir. Bu durum bölge açısından kalkınma yolunda önemli engeldir.

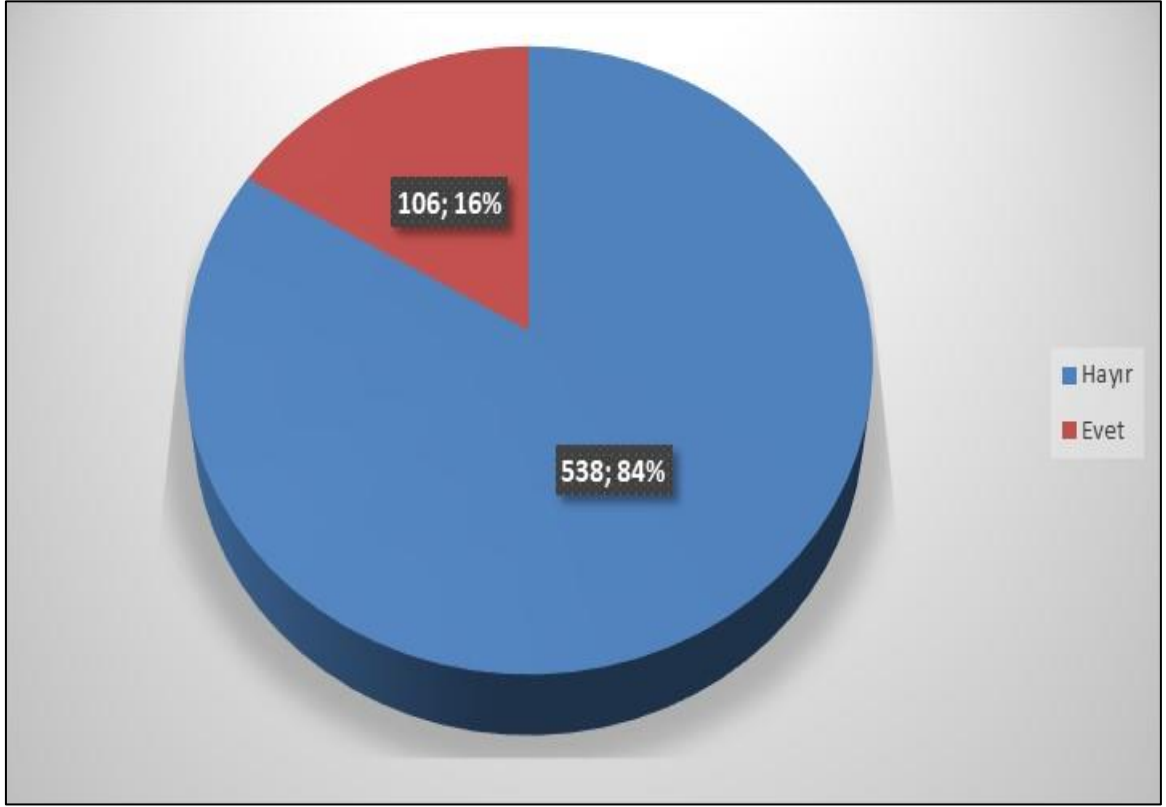
Ülkedeki bütün çocuklara olduğu gibi bu imkanlara erişmede ciddi sıkıntılar yaşayan Mevsimlik Tarım işçisi çocuklarına da temel eğitimin sağlanması, sürdürülebilir insani bir kalkınma noktasında büyük bir görevdir. Bu hedefin başarılması, milyonlarca çocuğu yoksulluktan kurtulmak için gerekli becerileri kazandıracak ve ülke olarak ulusal bir kalkınma hedefinin gerçekleştirilmesinde önemli bir adım olacaktır. Bu sağlayamamak ise, eğitimsel ve toplumsal bir bunalımı ateşlemekte önemli bir faktör olarak karşımızda durmaya devam edecektir.

Grafik 20. Çocukların eğitim düzeyleri

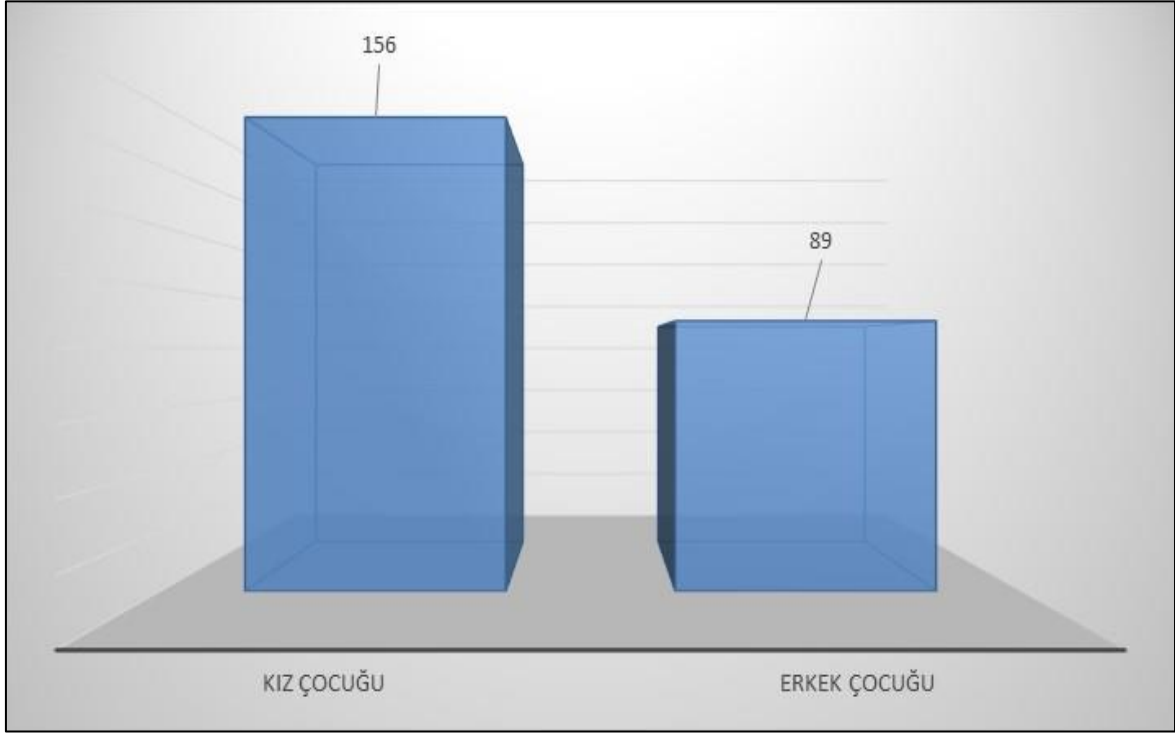
Katılımcıların çocuklarının eğitim düzeylerine ilişkin bilgiler Grafik 20’de verilmiştir. Katılımcıların çocukları yoğun olarak ilkokul ve ortaokul eğitim seviyesindedir. İlkokul eğitim seviyesinde olan çocuk sayısı 449 olup ortaokul eğitim seviyesinde olan çocuk sayısı ise 380’dir. Grafikte dikkati çeken husus katılımcıların lisans ve lisansüstü eğitim seviyesinde olan çocuklarının olmasıdır. Lisans seviyesinde olan çocuk sayısı 17, lisansüstü eğitim seviyesinde olan çocuk sayısı ise 27’dir.

Grafik 21. Okul çağında olup okula gidemeyen çocuk varlığı

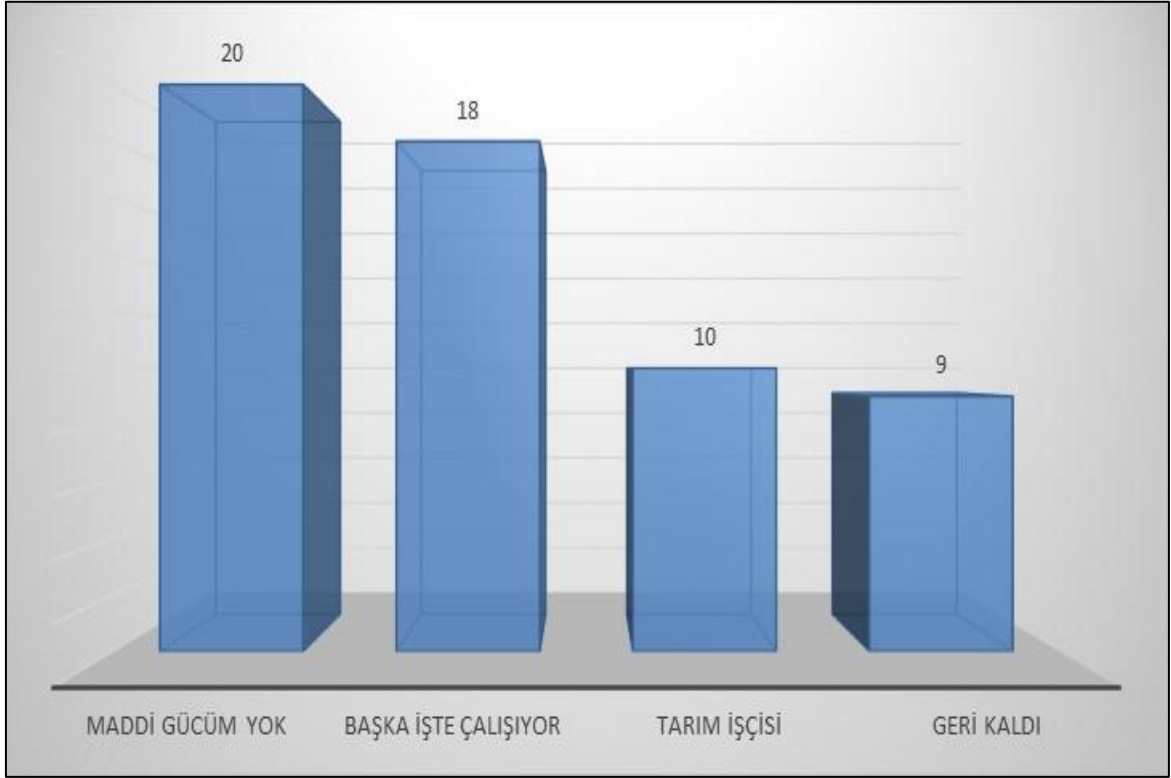
Katılımcılara okul çağında olup okula gidemeyen çocukları olup olmadığı sorusu yöneltilmiş olup Grafik 21'deki veriler elde edilmiştir. Çeşitli nedenlere bağlı olarak okul çağında olup da okula gönderilmeyen çocuk sayısının önemli bir oran teşkil ettiği görülmektedir. Bu anlamda okul çağındaki okula gönderilmeyen çocuğu olduğunu belirten hane halkı reislerinin oranı %16 olarak bulunmuştur. Katılımcıların %84'ü (538 kişi) okul çağında olup okula gidemeyen çocuklarının olmadığını, %16'sı (106 kişi) olduğunu belirtmiştir.

Grafik 22. Okula gidemeyen çocuk sayıları

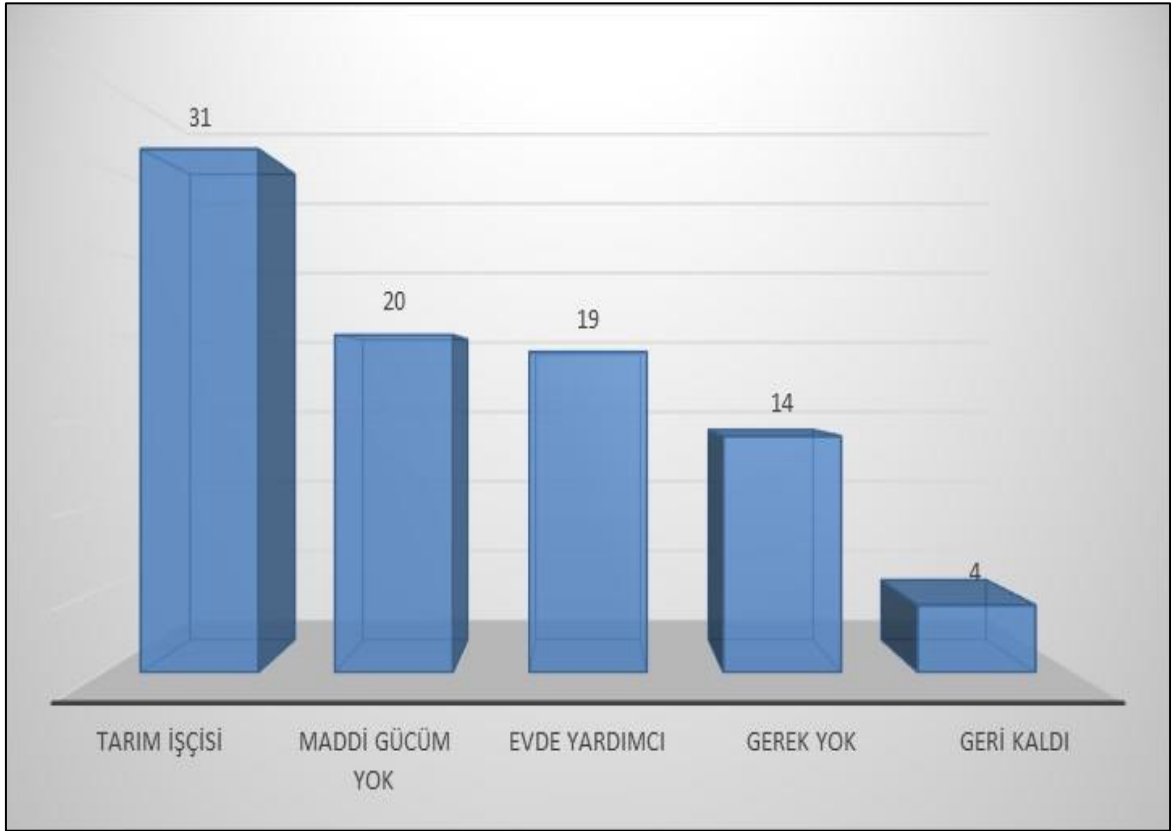
Araştırma sahasında okul çağında olup okula gidemeyen çocuk sayısı Grafik 22’de görüldüğü üzere 156 kız, 89 erkek çocuğudur. Okul çağında okula gönderilmeyen çocuk sayılarına bakıldığında, bölgedeki kadının toplumsal cinsiyet bağlamındaki konumuna paralel olarak kız çocuklarının sayılarının belirgin bir şekilde daha fazla olduğu açıkça görülmektedir.

Grafik 23. Erkek çocuklarının okula gitmeme nedenleri

Katılımcılar okul çağında olan erkek çocuklarının okula gitmeme nedenlerini dört temel nedene dayandırmaktadır (Grafik 23). Bu nedenler içerisinde en önemli neden (%22,4) okutacak maddi güçlerinin olmamasıdır. Erkek çocuklarının hane gelirine katkı sağlamak amacıyla başka bir işte ya da tarım işçisi olarak çalışması da erkek çocuklarının okula devam etmeme nedenleri arasında önemlidir. Bu anlamda, erkek çocukların okula gönderilmeme nedenlerine baktığımızda toplamda %53,9 gibi önemli oranda (Maddi gücüm yok diyenler %22,4, başka işte çalışıyor diyenler %20,2 ve tarım işçisi olarak çalışıyor diyen %11,2) ekonomik temelli nedenlerin ileri sürüldüğü görülmektedir.

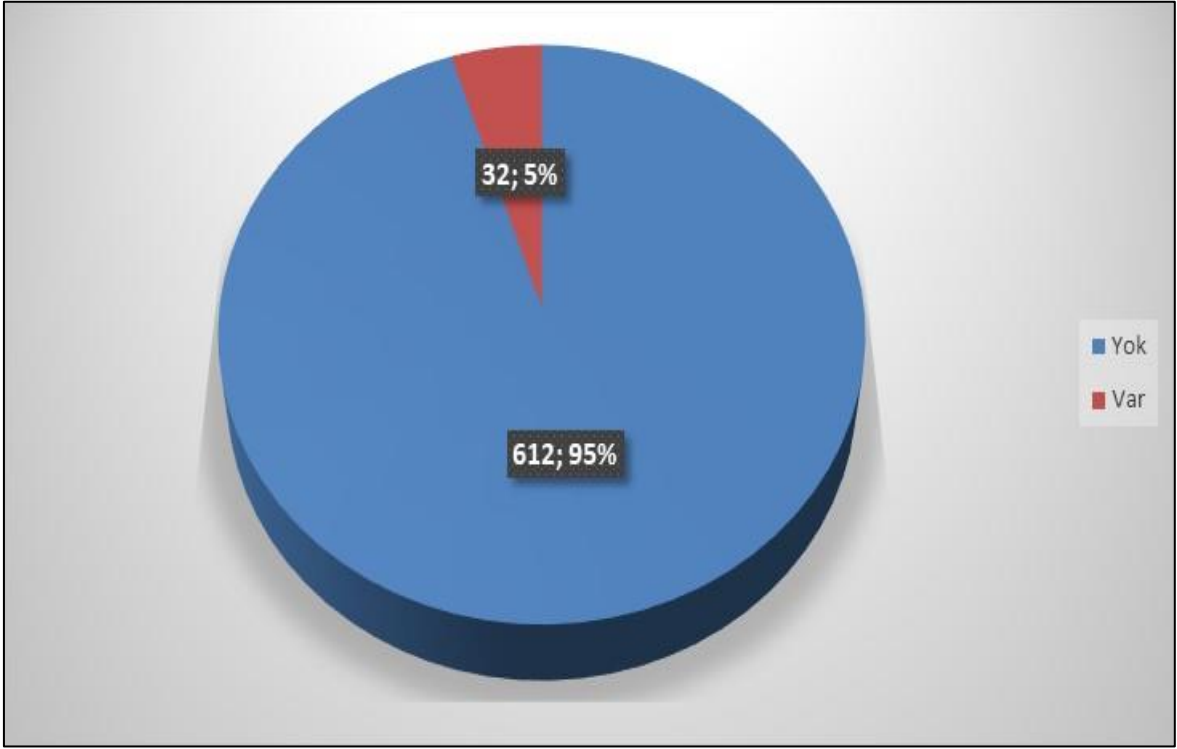
Grafik 24. Kız çocuklarının okula gitmeme nedenleri

Katılımcılar okul çağında olan kız çocuklarının okula gitmeme nedenlerini beş temel nedene dayandırmaktadır (Grafik 24). Bu nedenler içerisinde en önemli neden kız çocuklarının tarım işçisi olarak çalışmalarıdır. Diğer taraftan 14 katılımcı kız çocuklarının okumasına gerek olmadığını ve zaten bu durumun geleneklerine de aykırı olduğunu belirtmiştir.

Okul çağındaki kız çocuklarını okula göndermeyen hanehalkı reislerinin buna ilişkin öne sürdükleri gerekçelere bakıldığında, katılımcıların %19,8'i tarım işçisi olduğu ve %12,8'i de maddi gücü olmamasını iler sürmüştür. Buna göre katılımcıların üçte birlik kesiminin %32,6 erkek çocukları için de geçerli olan okutacak maddi gücü olmamasını öncelikli bir gerekçe olarak öne sürmüşlerdir. Katılımcıların %8,9'luk bir kesiminin bölgede kadının toplumsal cinsiyet bağlamındaki konumunu da etkileyen bir yaklaşım olarak kız çocuklarının okumasına gerek olmadığını neden olarak sürdüğü saptanmıştır.

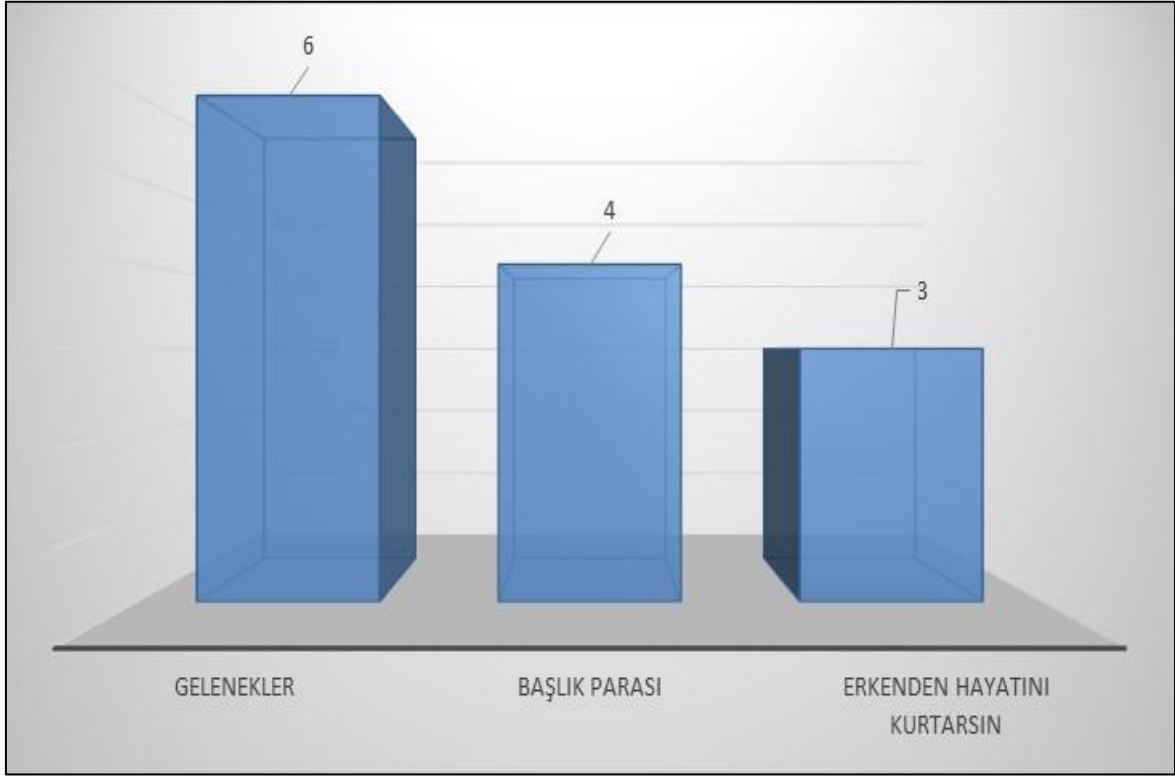
Grafik 25. 18 yaşın altında evlendirilen çocuk

Grafik 25’de katılımcıların çocukları içerisinde 18 yaşında evliliğin bulunup bulunmadığına dair bilgi verilmiştir. Araştırma alanında daha önce yapılan çalışmalarda 18 yaşın altında evliliğin - özellikle kız çocukları açısından - yaygın olduğu belirtilmiştir (Aydın ve Baran, 2010; Davran ve diğerleri, 2020; Kaya, 2004; Ökten, 2009; Sencer, 1993; Sevinç, Aydoğdu, Palabıçak, ve diğerleri, 2020; Sevinç ve Davran, 2017; Şimşek, 2012).

Evlilik ile ilgili yapısal değişimin varlığını tespit etmek açısından katılımcılara 18 yaşın altında çocuk evlendirip evlendirmedeği sorusu yöneltilmiştir. Grafik 25’de görüldüğü üzere katılımcıların %95’i (612 kişi) 18 yaşın altında çocuklarını evlendirmediklerini beyan etmişlerdir. 18 yaşın altında çocuklarını evlendiren katılımcı oranı ise %5’dir (32 kişi). Bu durum toplumsal yapıda olumlu değişime yönelim önemli bir göstergedir.

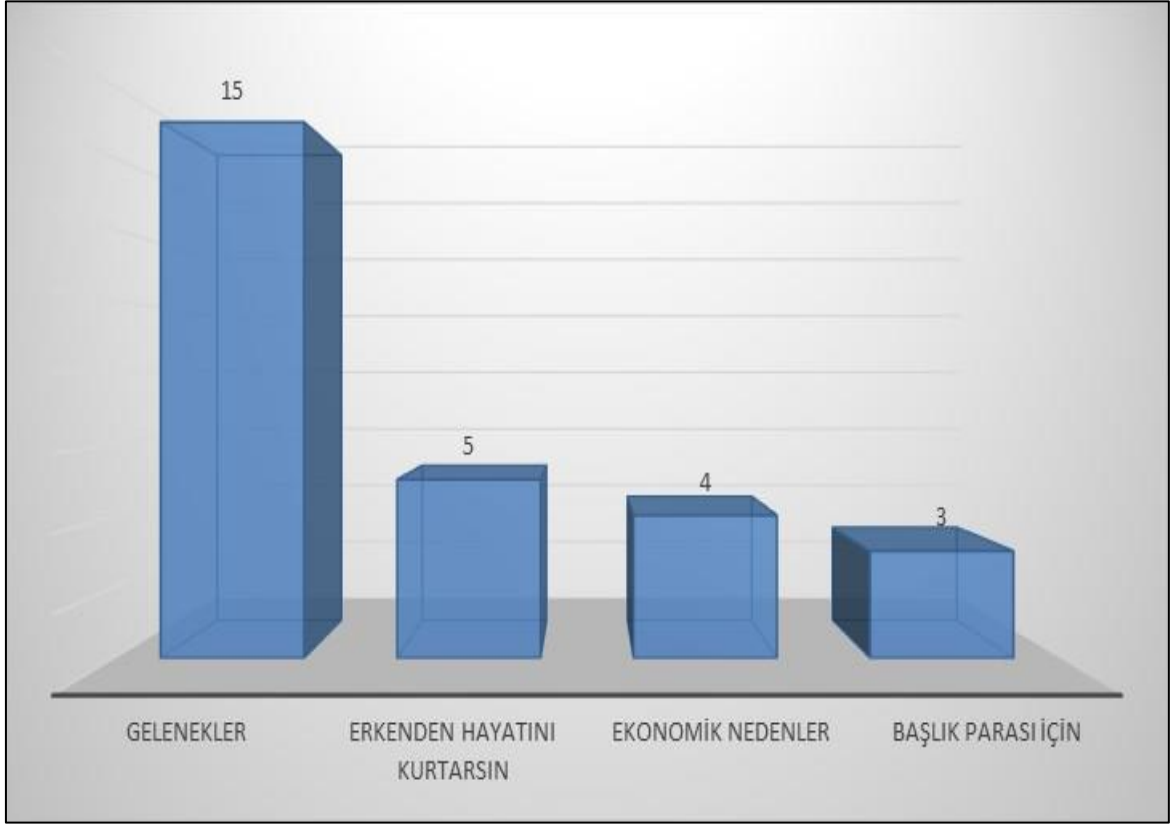
Grafik 26. Erkek çocuklarının 18 yaşın altında evlendirilme nedenleri

Araştırma sahasında 18 yaşın altında erkek çocuğunu evlendiren 13 katılımcı bulunmaktadır. Bu katılımcılara neden 18 yaşın altında erkek çocuğunu evlendirdiklerine dair soru yöneltilmiş olup Grafik 26'daki cevaplar alınmıştır. Katılımcıların en önemli nedeni "gelenekler"dir. Katılımcıların ileri sürdüğü neden olarak "gelenek olduğu için" diyenler (%46,1) ile başlık parası diyenler (%25) geleneklerin erken evlilikler üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır.

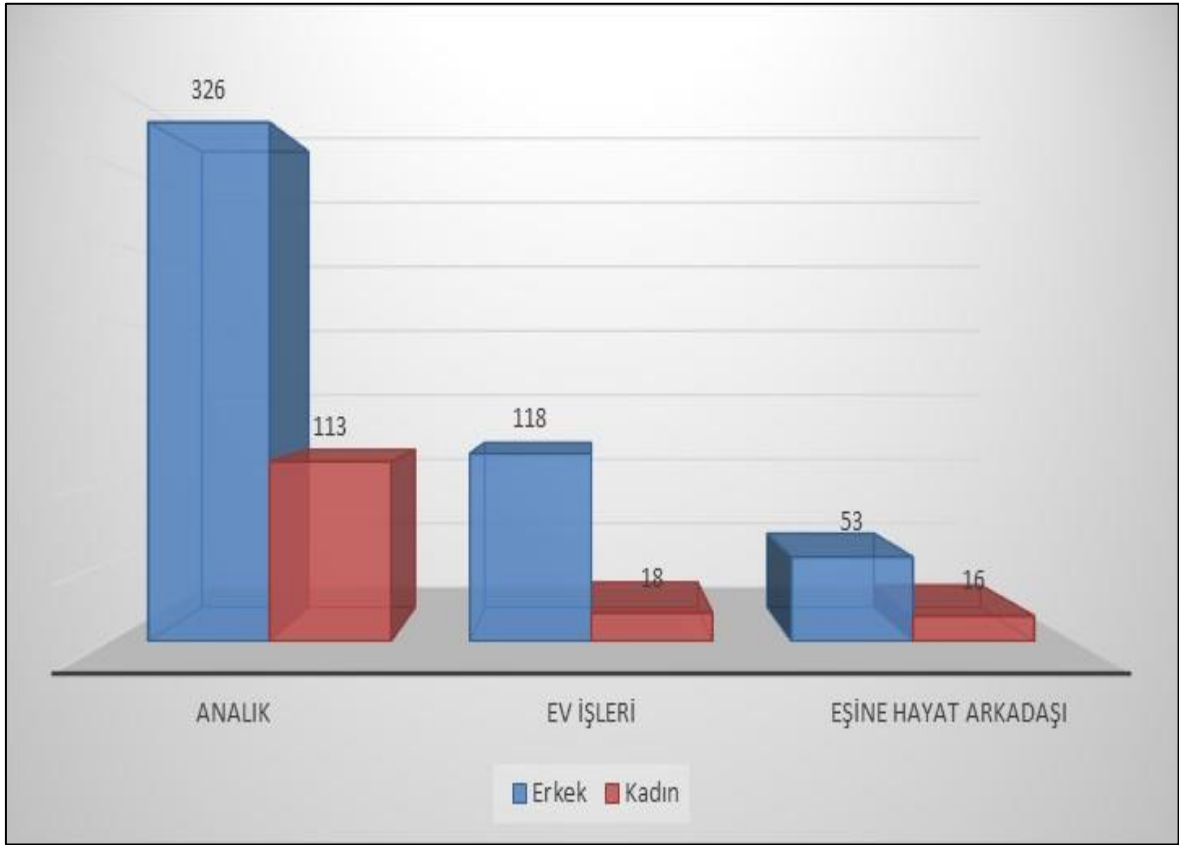
Cevaplar arasında ilginç olan neden "başlık parası" nedenidir. Katılımcılar berdel usulü evlilik ile erkek çocuklarına başlık parası vermemek ya da küçük yaşta evlilik ile daha düşük düzeyde başlık parası vereceğinden erkek çocukları için 18 yaşın altında evlilik kararı almışlardır. Diğer taraftan erken yaşta evlilik ile hayata daha erken atılacağını ve alacağı sorumluluk dolayısıyla daha başarılı olacağını düşünen katılımcı sayısı da 3 kişidir.

Grafik 27. Kız çocuklarının 18 yaşın altında evlendirilme nedenleri

Araştırma sahasında 18 yaşın altında kız çocuğunu evlendiren 27 katılımcı bulunmaktadır. Bu katılımcılara neden 18 yaşın altında kız çocuğunu evlendirdiklerine dair soru yöneltilmiş olup Grafik 27'deki cevaplar alınmıştır. Kız çocuklarının erken evlendirilmesinde gelenekler etkili olsa da erkek çocukların farklı olarak, ekonomik nedenlerin de önemli olduğu görülmektedir. Kız çocuklarının erkenden evlenerek kendi hayatlarını kurlmalarını ve böylelikle kendilerini kurtaracağını düşünen katılımcı sayısı 5 kişidir. Ekonomik nedenler yani kız çocuğuna bakamadığı için evlendirenlerin sayısı 4 kişidir. Kız çocuğunu başlık parasını almak amacıyla evlendirenlerin sayısı ise 3 kişidir.

Grafik 28. Kadınların ailedeki en önemli görevleri

Kadınlar ve erkekler toplumsal birer varlıktır ve doğumlarından itibaren toplum her iki cinse de bazı rol, davranış kalıpları, atfeder. Her iki cinse aktarılmış olan bu rol modelleri toplum tarafından kabul edilmiş doğrular olarak görülür (Sankır, 2010). Kadınlar ile erkekler arasındaki farklılıkların biyolojik farklılıklarla ile açıklanamayacağını, kadın ve erkeklerin rolleri söz konusu olduğunda çeşitli kültürler arasında büyük farklılıklar olduğuna dikkati çeken toplumsal cinsiyet çalışmaları bunun toplumsal düzlemde kurulduğunu savunurlar.

Dolayısıyla bir toplumda kadın ve erkeklerin toplumsal hayata katılım biçimi, oranı, görünürlüğü ve temsil biçimi önemli oranda o toplumda geçerli olan toplumsal cinsiyet algısından etkilenir. Başka türlü ifade edilecek olursa, bir toplumda kadın ve erkeğin toplum içindeki statüsü ve buna uygun rollerini büyük oranda toplumsal olarak kurulan toplumsal cinsiyet rejimi cinsiyet rolleri belirler (Ökten, 2009).

Ailede eşler arasındaki ilişkiler, işbölümü, rol dağılımını toplumsal cinsiyet perspektifi dışında analiz etmek oldukça güçtür. Aile, güç ilişkilerinin eşit olmadığı bir kurumdur; cinsiyet ve yaşa bağlı eşitsizlikler diğer kurumlardan önce ailede deneyimlenir ve öğrenilir. Bu eşitsiz güç ilişkileri ve dinamikleri diğer toplumsal kurumlardaki

dinamiklerle karşılıklı ilişkilidir. Şöyle ki, kadının eğitim ve istihdamda yaşadığı zorluklar, karşılaştığı engeller ailede kurulan toplumsal cinsiyet rolleriyle kimi zaman doğrudan, kimi zaman dolaylı olarak ilişkilidir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014).

Araştırma alanında daha önce yapılan araştırmalar, kadının ve erkeğin aile içindeki görevlerini net olmasa da ayırmıştır. Yapılan çalışmalarda erkeğin aile içerisinde en önemli görevlerinin ailenin geçimini sağlama, aileyi, aile şerefini ve namusunu korumak olduğu belirtilmiştir. Kadınların aile içerisinde en önemli görevleri; aile fertlerinin (çocuk, eş, anne, baba vb.) bakımı ve ev işlerinin yapılması olduğu belirtilmiştir (Davran ve diğerleri, 2020, 2019; Sevinç ve Davran, 2017).

Katılımcılara kadınların aile içerisindeki en önemli görevleri sorulmuş ve katılımcıların cevapları Grafik 28’de verilmiştir. Hem kadın hem de erkek katılımcılar kadınların aile içerisindeki en önemli görevinin analık olduğunu belirtmişlerdir. Analık ibaresinden kast edilen çocukların doğurulması ve yetiştirilmesidir.

Çizelge 14. Kadınların ailedeki en önemli görevleri

Görevler	Erkek		Kadın		Toplam		Asymp. Sig. (2-sided) *
	Kişi Sayısı	%	Kişi Sayısı	%	Kişi Sayısı	%	
Annelik (çocuk doğurmak ve yetiştirmek)	326	65,6	113	76,9	439	68,2	0,010**
Ev işlerini yapmak	118	23,7	18	12,2	136	21,1	
Eşine hayat arkadaşı olmak	53	10,7	16	10,9	69	10,7	
Toplam	497	100,0	147	100,0	644	100,0	

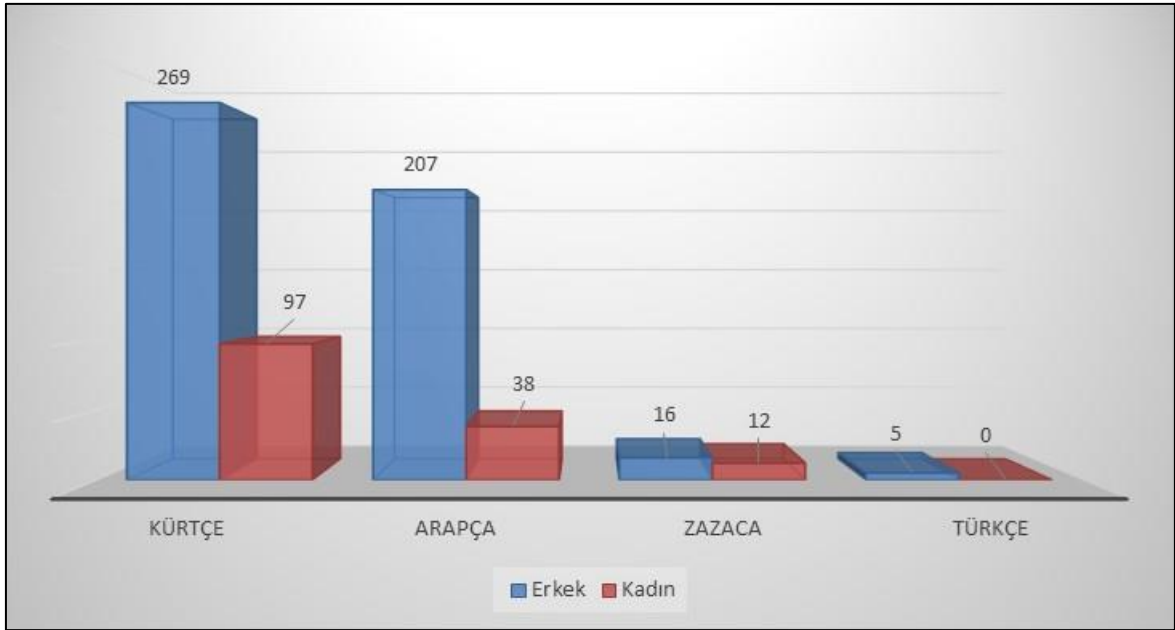
* Pearson Chi-Square

** 0 cells (0, 0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 15,75.

Çizelge 14’de katılımcıların kadınların aile içerisindeki görevleri ile ilgili fikirleri ve bu fikirlerine yönelik yapılan ki-kare istatistik test sonuçları verilmiştir. Erkek katılımcıların %65,6’sı (326 kişi) kadınların en önemli görevinin analık olduğunu düşünürken kadınların %76,9’u (113 kişi) kadınların en önemli görevinin analık olduğunu düşünmektedir. Kadınların en önemli görevinin ev işlerinin yapılması olduğunu düşünen erkeklerin oranı %23,7 (118 kişi) iken aynı konuda kadınların oranı %12,2’dir (18 kişi). Eşine hayat arkadaşı olmalıdır görüşüne yönelik kadın ve erkek katılımcılar yaklaşık

oranlarda fikir beyan etmişlerdir. Kadın ve erkekler arasında görüş farklılığının tespiti ve bu farklılığın istatistiki olarak anlamlılığını ölçmek amacıyla ki-kare testi yapılmıştır. Yapılan test sonucunda kadın ve erkeklerin “kadının en önemli görevi” konusunda farklı düşündükleri ve bu farklılığın istatistiki olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p=0,01<0,05$).

Grafik 29. Günlük yaşamda kullanılan ana dil

Katılımcılara günlük yaşamda kullandıkları ana dilin hangisi olduğu sorusu yöneltilmiş olup alınan cevaplar Grafik 29’da verilmiştir. Katılımcıların %56,8’i anadilini Kürtçe, %38’i anadilinin Arapça, %4,3’ü Zazaca ve %0,7’lik bir kesim ise anadilinin Türkçe olduğunu belirtmiştir. Hem kadın hem de erkekler tarafından en çok kullanılan dil Kürtçe dildir. Bunu sırasıyla Arapça, Zazaca ve Türkçe dilleri takip etmektedir. Ancak kadın katılımcılar arasında Türkçe dilini anadili olarak kullandığını belirten olmamıştır.

Çizelge 15. Günlük yaşamda kullanılan ana dil

Görevler	Erkek		Kadın		Toplam		Asymp. Sig. (2-sided)*
	Kişi Sayısı	%	Kişi Sayısı	%	Kişi Sayısı	%	
Kürtçe	269	54,1	97	66,0	366	56,8	
Arapça	207	41,6	38	25,9	245	38,0	
Zazaca	16	3,2	12	8,2	28	4,3	0,000**
Türkçe	5	1,0	0	0,0	5	0,8	
Toplam	497	100,0	147	100,0	644	100,0	

* Pearson Chi-Square

** 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,14.

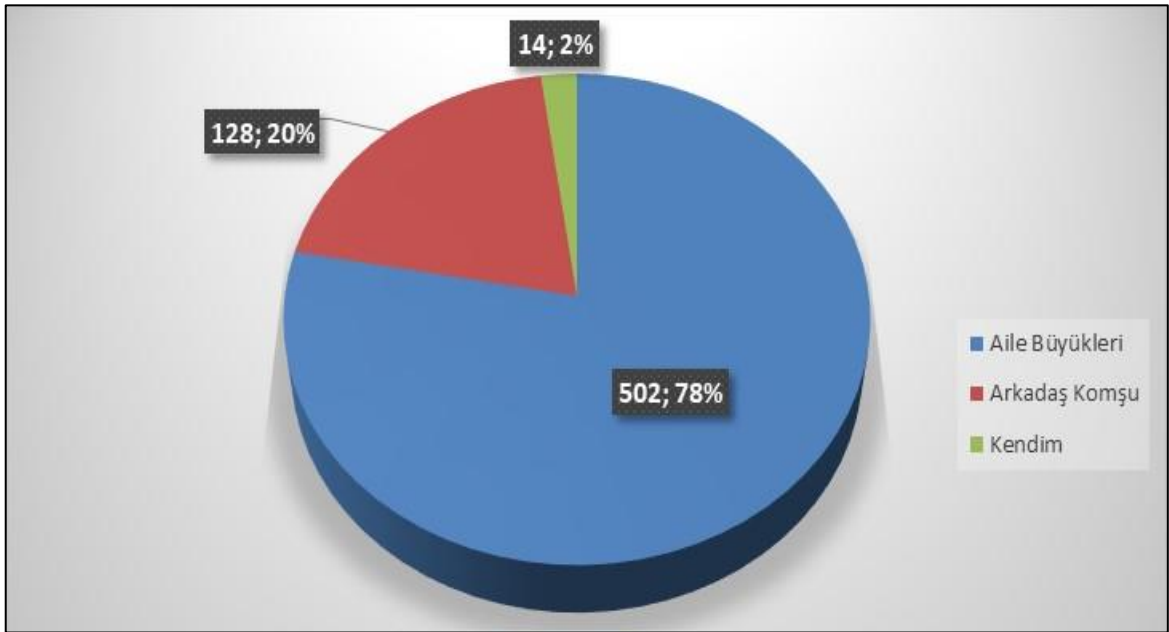
Çizelge 15’de katılımcıların günlük yaşamda kullanılan ana dillerine yönelik yapılan ki-kare istatistiki test sonuçları verilmiştir. Erkek katılımcıların %54,1’i (269 kişi) günlük yaşamlarında anadil olarak Kürtçe dilini kullandıklarını belirtirken kadınların %66’sı (97 kişi) anadil olarak Kürtçe dilini kullandıklarını belirtmiştir. Kadın ve erkekler arasında farklılığının tespiti ve bu farklılığın istatistiki olarak anlamlılığını ölçmek amacıyla ki-kare testi yapılmıştır. Yapılan test sonucunda kadın ve erkeklerin “günlük yaşamda kullanılan anadil” konusunda farklılığa sahip oldukları ve bu farklılığın istatistiki olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p=0,00<0,05$).

3.4. MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLİĞİ BULGULARI

3.4.1. İşe başlama ve iş bulma

Mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili yapılan saha araştırmalarında ortaya konan bulgulardan en önemlisi kuşak aktarımının varlığına yönelik bulgulardır. Saha verileri işçilerin bu işi aile büyüklerinden ya da ailelerinden devir aldığını ortaya çıkarmıştır (Geçgin, 2009; Lordoğlu ve Etiler, 2014; Sevinç ve Davran, 2017; Şimşek, 2012; Yiğit, Çiçek ve Öztürk, 2018).

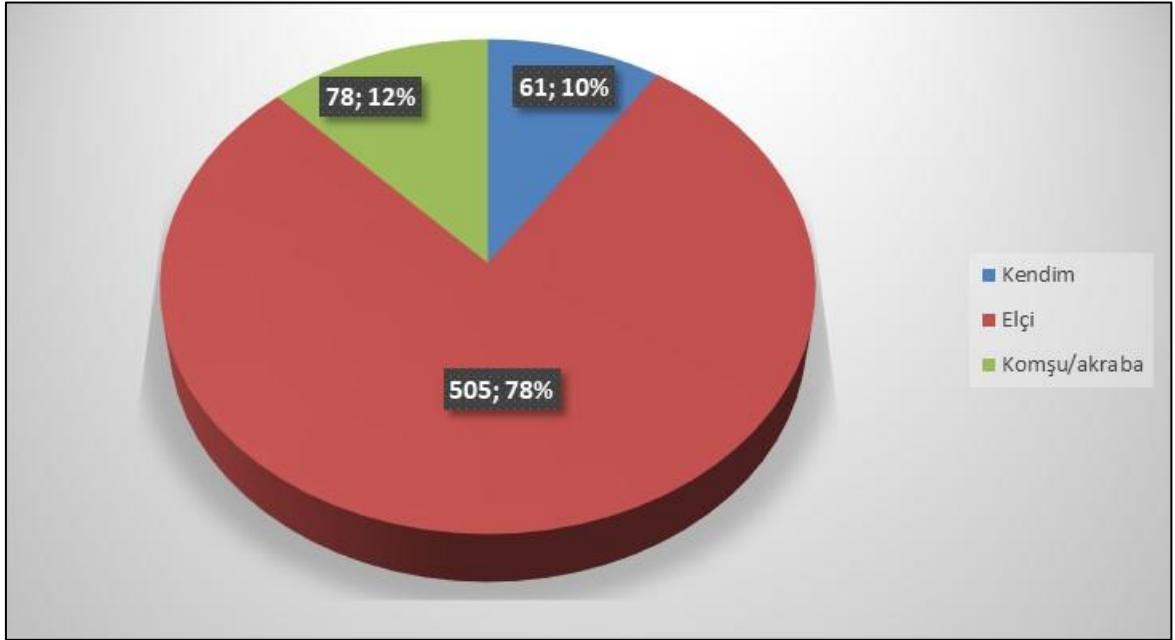
Grafik 30. Mevsimlik tarım işçiliğine kimin aracılığı ile başladığı

Katılımcılara mevsimlik tarım işçiliğine kim ya da kimlerin aracılığı ile başladığı sorusu yöneltilmiş olup Grafik 30'daki bilgiler alınmıştır. Katılımcıların %78'i (502 kişi) aile büyükleri aracılığı ile mevsimlik tarım işçiliğine başladıklarını belirtmiştir. Mevsimlik tarım işçiliğine arkadaşı ya da komşusu aracılığı ile başlayanların oranı %20 (128 kişi), kendi isteği ile başlayanların oranı ise %2'dir (14 kişi). Katılımcıların verdiği cevaplar mevsimlik tarım işçiliğine yönelik daha önce yapılan çalışmalarda ortaya çıkan bulguları ispatlar niteliktedir. Dolayısıyla mevsimlik tarım işçiliğinde çok ciddi bir kuşak aktarımının olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Mevsimlik tarım işçiliğinde bir diğer önemli husus işe başlama yaşı ile ilgili bulgulardır. Mevsimlik tarım işçiliğinde yaşanan kuşak aktarımı nedeniyle çalışma alanlarında dünyaya gelen ve büyüyen birçok çocuk çalışabilecek yaşa geldiklerinde mevsimlik tarım işçiliği yapmaya başlamaktadırlar. Konu ile ilgili yapılan birçok araştırmada mevsimlik tarım işçiliğine başlama yaşı kadın ve erkek fark etmeksizin 12-16 yaş aralığıdır (Sevinç ve Davran, 2017; Şimşek ve diğerleri, 2016; Yıldırak ve diğerleri, 2003; Yiğit ve diğerleri, 2018). Araştırma sahasında katılımcıların yaklaşık 16 yaşında mevsimlik tarım işçiliğine başladıkları tespit edilmiştir. Kadın ve erkeklerin başlama yaşları birbirine yakın olup aralarında istatistiki olarak da fark bulunmamaktadır.

Grafik 31. İş bulma biçimi

Katılımcılara mevsimlik tarım işini kimin bulduğu sorusu yöneltilmiş ve alınan cevaplar Grafik 31'deki verilmiştir. Katılımcıların %78'i (505 kişi) işi elçiler aracılığı, %12'si (78 kişi) komşu/akraba aracılığı ile ve %10'u (61 kişi) kendi imkanları ile işi bulduklarını belirtmişlerdir.

Mevsimlik tarım işçiliğine yönelik diğer araştırmalarda da iş bulma konusunda elçilik sisteminin çok yoğun olarak kullanıldığı tespit edilmiştir (Geçgin, 2009; Sevinç ve Davran, 2017; Yiğit ve diğerleri, 2018). Tarım aracıları gezici ve geçici olarak çalıştıkları bölgelere göre farklı isimler almaktadır. Ege Bölgesinde “dayıbaşı” veya “elci”, Çukurova Bölgesinde “elçi”, Karadeniz Bölgesinde “çavuş”, veya “dayıbaşı”, İç Anadolu Bölgesinde “dayıbaşı”, “elcibaşı” veya “çavuş” olarak isimlendirilmektedir. Bunların yanı sıra;

boladur, dragoman, kâhya, başkan, başçıl olarak da isim alabilmektedirler (Yıldırak ve ark, 2009).

Elçilik sistemi sayesinde işçiler arazi sahipleri ya da işletme sahipleri ile muhatap olmamakta, çalışma koşulları, ücret ve ücretin ödenmesi, yaşam koşulları gibi hususlarda tamamen elçi ile görüşmekte ve bu konularda sorunlarını elçi ile çözmektedirler. Diğer taraftan mevsimlik tarım işçilerinin varlığı tarım işletmeleri açısından ucuz işgücü arzı anlamına gelmektedir. Örgütlenmemiş olan ve her türlü çalışma koşulunu sorgusuz kabul etmek zorunda kalan işçilerle çalışan tarım işletmelerinin üretim maliyetleri düşmekte ve ekonomik kârlılığı artmaktadır. Ayrıca elçilik sisteminin varlığıyla tarımsal işletme sahipleri işçiler ile muhatap olmamakta çalışma koşulları ile ilgili anlaşmayı elçiler ile yapmaktadırlar. Gelir kaynağının riske girmesini ya da olumsuz etkilenmesini istemeyen elçiler; çoğunlukla işletme sahipleri lehinde karar alabilmektedirler. Tarımsal işletme sahiplerinin ve elçilerin bu kadar güçlü olmasını sağlayan temel etmenler ise; mevsimlik tarım işçi sayısının her geçen gün artması ve bu işçilerin örgütlenememesidir.

Elçilik sistemi sürekli hareket halinde olan mevsimlik tarım işçilerinin kayıt altına alınmasında kullanılabilir bir sistemdir. Başbakanlık tarafından çıkarılan 2010 yılında METİP genelgesinin 15. ve 16. maddeleri, işçiler ile işveren arasında aracı olan elçilik sisteminin şekli, uygulama biçimi ve elçilerin sorumlulukları ile ilgili düzenlemeler getirmiştir. Genelgenin ilgili maddesi (Resmi Gazete, 2010a);

“15. Tarımda iş aracılarının belgelendirilmesi zorunlu hale getirilecek, belgesi olmayan iş aracılarının işçi temin etmelerinin önlenmesi ve iş aracıları ile işverenler veya doğrudan işçiler ile işverenler arasında sözleşme yapılmasının sağlanması için gerekli tedbirler alınarak, vaki uyuşmazlıklarda mağduriyetlerin önüne geçilecektir.

16. Belgesi olmayan ve sözleşme imzalamadan iş alan aracılar Türkiye İş Kurumu tarafından “Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracılığına İzin Verilmesi ve Aracıların Denetimi Hakkında Yönetmelik” hükümleri çerçevesinde denetlenerek, ilgili mevzuatı çerçevesinde gereği yapılacaktır.” şeklindedir.

Aracılar (elçi) ile ilgili ilk düzenlemeler METİP genelgesi ile yapıldıktan sonra, ÇSGB tarafından 27 Mayıs 2010 tarihinde 27593 sayılı Resmi Gazete “*Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği*” başlıklı düzenleme yapılmıştır. İlgili yönetmelikle; “*Tarım aracılığı için izin verilmesi ve bunların çalışma ve denetimi ile tarım aracı, mevsimlik gezici tarım işçileri ile bunları çalıştıran tarım işverenleri arasındaki ilişkinin düzenlenmesi hakkında usul ve esasları belirlemek*” amaç olarak belirtilmiştir. O dönemde

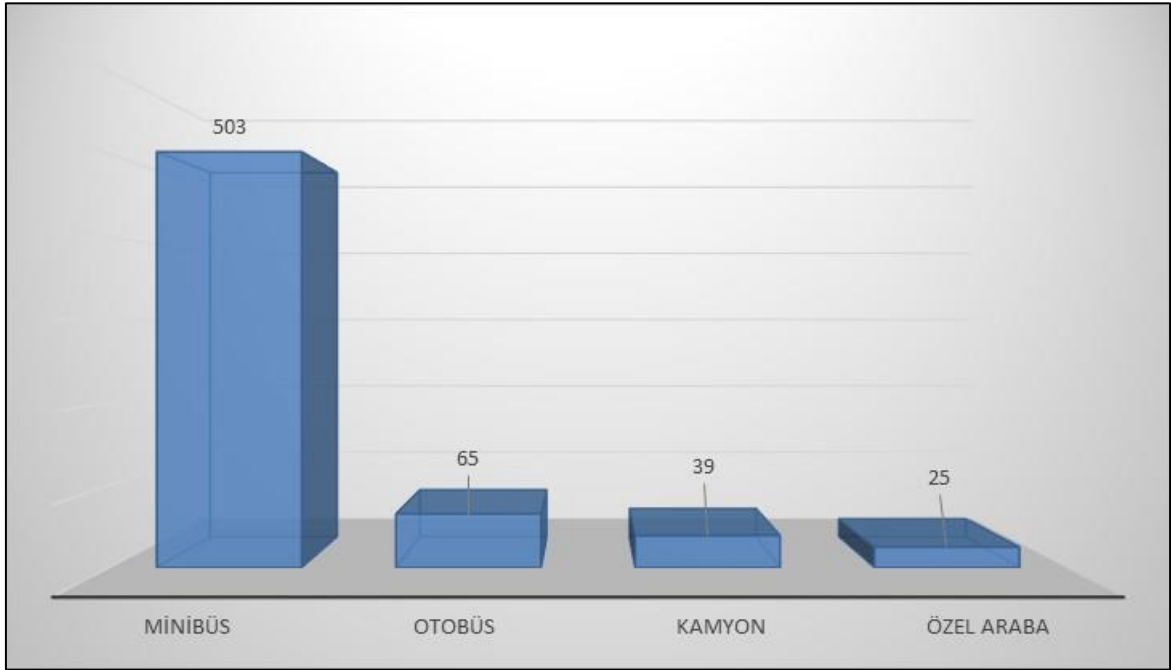
konuyla ilgili olarak sorumluluk ve denetleme yetkisi Türkiye İş Kurumu'na verilmiştir (Resmi Gazete, 2010b).

Mevsimlik tarım işçiliği konusunda 2014 yılında Adana ilinde yapılan bir araştırmada; ÇSGB'nın “*Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği*” çerçevesinde Adana ilinde belge sahibi olan tarım işçisi aracı (elçi) sayısının 439 kişi olduğu tespit edilmiştir. Ancak yine aynı araştırmacılar araştırma alanında yapılan odak grup görüşmelerinde, Adana Çukurova Tarım Aracıları (Elçiler) Derneği dernek başkanı ve elçilerin verdiği bilgilere göre Adana ilinde gezici mevsimlik tarım işçileri ile çalışan elçi sayısının 2000'e yakın olduğunu tespit etmişlerdir (Sevinç ve Davran, 2017). Dolayısıyla o dönemde çıkarılan genelge ve yönetmelikler elçilik sisteminin kullanılarak mevsimlik tarım işçiliğinin kayıt altına alınmasında başarılı olamamıştır denilebilir. Bu durum günümüz içinde geçerli olup resmi olarak Türkiye'de halen mevsimlik tarım işçiliğine yönelik resmi rakamlar maalesef bulunmamaktadır.

3.4.2. Göç zamanı, yerleri ve ulaşım koşulları

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde mevsimlik tarım işçiliğinin ortalama Mart ayı sonlarında başladığı ve Kasım ayının ortalarına kadar devam ettiği belirtilmiştir. Yapılan göç sadece bir il ya da bölge ile sınırlı kalmayıp makineli tarımın yapılmadığı yani insan gücüne yönelik tarımsal faaliyetlerin yapıldığı her ürün ve her ilde çalışmaya devam ettikleri tespit edilmiştir. Kısacası katılımcılar yılın sadece tarımsal faaliyetin yapılamayacağı kış aylarında çalışmamakta diğer aylarda ise tarımsal faaliyetlerin başladığı periyoda göre göç yollarını belirlemektedirler. Örneğin Nisan ayında Adana'da başlayan çalışma faaliyeti, Haziran ayında Konya, Ankara ve Bursa'da devam etmekte, Eylül ayında Malatya, Karadeniz ve Ege de başlayarak Kasım ayında sona ermektedir. İşçilerin Türkiye'nin hemen hemen her noktasına yönelik olan bu göç hareketliliği o yılki ürün fiyatları ve verimliliği, iklim koşulları ve siyasi konjonktüre bağlı olarak değişebilmektedir.

Grafik 32. Göçte kullanılan ulaşım araçları

Grafik 32’de görüldüğü üzere katılımcılar çalışmaya gidilen yerlere ulaşım aracı olarak genellikle kiraladıkları ya da elçiler tarafından temin edilen minibüsleri kullanmaktadırlar (503 kişi; %78,1). Katılımcılardan 65 kişi (%10,2) otobüs ve 25 kişi (%3,9) özel arabaları ile çalışma yerlerine gittiklerini belirtmiştir. Diğer taraftan kamyon ile yolcu taşımacılığın yasak olmasına rağmen 39 katılımcı (%6,1) çalışmaya giderken kamyon ya da kamyonet kasasında seyahat ettiklerini belirtmişlerdir.

Ulaşımında yoğun olarak minibüs kullanılmasına rağmen, kapasitenin üzerinde yolcu alınması ve güvenlik tedbirlerine dikkat edilmemesi nedeniyle maalesef her yıl çok sayıda ciddi ölümlü kazada birçok mevsimlik tarım işçisi ya da aile mensubu yaşamını yitirmektedir.

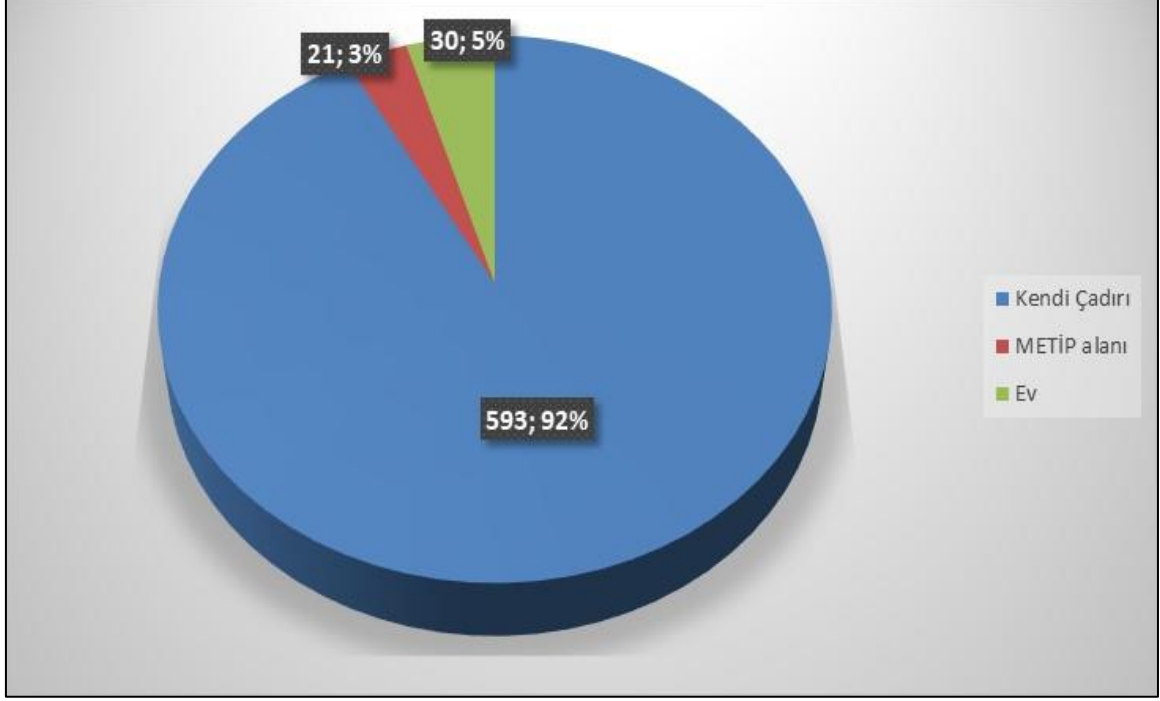
“Isparta’nın Yalvaç İlçesi yakınlarında elma toplayan işçileri taşıyan midibüs devrildi. İlk anda 12 kişinin hayatını kaybettiği duyurulmuştu. Acı bilanço sürekli arttı. 26 yaşındaki Buket Keskin’in ölümüyle birlikte kazada hayatını kaybedenlerin sayısı 18’e yükseldi. Midibüsün sürücü dâhil 24 kişi kapasiteli olduğu, 46 kişinin bindirildiği ortaya çıktı...” (Anonim, 2014).

“Konya’nın Yunak ilçesinde tarım işçilerini taşıyan minibüs ile tırın çarpışması sonucu, 7 kişi hayatını kaybetti, 11 kişi yaralandı. Öte yandan, Konya Valisi Vahdettin Özkan’ın talimatıyla tamamı Şanlıurfalı olduğu öğrenilen tarım işçilerinin ihtiyaçlarının karşılanması için çalışma başlatıldı...” (Anonim, 2020a).

“Manisa'nın Gölarmara ilçesinde tarım işçilerini taşıyan açık kasa kamyonet ile tırın çarpışması sonucu 15 kişi öldü...” (Anonim, 2020b).

3.4.3. Barınma ve Yaşam Koşulları

Grafik 33. Barınma imkânı

Katılımcılara çalışmaya gittikleri yerlerde barınma sorunlarını nasıl çözdükleri sorusu yöneltilmiş ve Grafik 33’de yer alan bilgiler alınmıştır. Katılımcıların neredeyse tamamına yakını olan %92’si (593 kişi) barınmak amacıyla kendi çadırlarını kullandıklarını belirtmiştir. Barınma ihtiyacını kendi kiraladıkları, elçiler tarafından ya da tarımsal işletme sahipleri tarafından verilen evler ile giderenlerin oranı %5’dir (30 kişi). METİP alanlarında kalan katılımcıların oranı ise oldukça düşük olup %3 (21 kişi) seviyesindedir.

Katılımcılara çalışmaya gittikleri yerlerde kaldıkları çadır veya evlerde ortalama kaç kişi kaldıklarına bakıldığında, her çadırda ortalama 7 kişinin kaldıkları saptanmıştır. Çadırda kalanlardan ortalama 5 kişi de gittikleri yerde mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaktadır. Çalışmayan kişiler çadırda kalarak çocuklara bakan, yemek yapan ve diğer hizmetleri yerine getiren yaşlı ve kadınlardır. Kısacası mevsimlik tarım işçiliği göçüne katılan ve çalışacak düzeyde olan her aile bireyi çalışmaktadır.

Başbakanlık tarafından 2010 yılında çıkarılan METİP genelgesinin 5, 6, 7 ve 8. maddeleri; mevsimlik tarım işçilerinin barınma ile ilgili ihtiyaçlarını ve sorunlarını

gidermeye yönelik olup, toplulaştırılmış çadır yerleşim alanlarında (METİP alanları) bulunması gereken asgari özellikleri belirlemektedir. Genelgenin ilgili maddeleri;

“5. İşçilerin ihtiyaç duyduğu ekmek ve yemek pişirme, çamaşır ve bulaşık yıkama ile tuvalet ve banyo mahalleri gibi asgari ihtiyaçların karşılandığı barınma yerlerinin işverenlerce karşılanması sağlanacak, bunun sağlanamadığı bölgelerde; işçilerin yoğun olarak çalıştığı yerlere en yakın mesafede, alt yapısı il özel idarelerince hazırlanacak toplulaştırılmış uygun yerleşim yerleri oluşturulacaktır.

6. Yerleşim alanlarının; doğa olaylarından fazla etkilenmeyecek, elektrik, su, kanalizasyon, yol gibi hizmetlerin sunumunun kolaylıkla sağlanabileceği, sağlık şartları uygun, tehlikeli tesislere ve girilmesi yasak yerlere yeterli mesafede, barınacak işçilerin sayısına uygun büyüklükteki hazine arazileri arasından seçilmesine özen gösterilecektir.

7. Toplulaştırılmış çadır yerleşim yerlerinde il özel idarelerince seyyar kolaylık tesisleri kurulacaktır. Kolaylık tesislerinde; tuvalet, banyo, çamaşır ve bulaşık yıkama yerleri ile ekmek pişirme imkânları ve gerektiğinde derslik olarak kullanılacak sosyal tesis bulundurulacaktır. İhtiyaç duyulacak çadır ve seyyar kolaylık tesisleri imkânlar ölçüsünde öncelikle bölgedeki Türkiye Kızılay Derneği, valilikler ve belediyelere ait depolardan temin edilecektir. İhtiyaçların bu şekilde karşılanamaması halinde il özel idarelerince kiralama ve hizmet satın alma yoluna gidilecektir.

8. Bu yerleşim yerlerindeki içme ve kullanım suyu ile elektrik ihtiyacı; şebeke tesisi, mahallinde sondaj, su tankı/tankeri, elektrik hattı tesisi veya jeneratör temini suretiyle il özel idarelerince sağlanacak ve kullanım bedelleri kullananlardan alınacaktır.” şeklindedir.

Çadır yerleşim alanlarından METİP kapsamında olanlarının, işçilerin kendi imkânları ile oluşturdukları alanlara göre yaşam koşulları ve güvenliği açısından birtakım avantajları bulunmaktadır. METİP kapsamında belirlenen çadır alanları; kurumlar tarafından hizmet götürülmesinde sorunların yaşanmayacağı (elektrik, su, çöp toplama, vidanjör, ilaçlama, sağlık kontrolleri ve aşı, öğrenci servisleri vb.) alanlardır. Bu alanlarda zemin düzeltme ve zeminlere mıcır dökümü işlemleri yapılmıştır. METİP alanları; periyodik olarak çöplerin toplandığı, fosseptik tanklarının çekildiği veya atık su altyapısının hazır bulunduğu, haşere ve sinek için alan ilaçlamalarının uygulandığı, sağlık taraması, bebek ve çocukların aşılarının takip edildiği alanlardır. Kısacası bu alanlar; temel yaşam olanaklarının iyileştirilmesini ve yaşam kalitesinin arttırılmasını sağlayan işlemlerin sorumlu olan kurumlarca yapılmaya çalışıldığı ve uygulamaların takip edilebildiği alanlardır (Davran ve diğerleri, 2019; Sevinç ve Davran, 2017).

Barınma koşullarının iyileştirilmesine yönelik 2017 yılında AÇSHB – Çalışma Genel Müdürlüğü tarafından “Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi-II Projesi (METİP II)” de uygulanmaya konulmuştur. Gerek METİP I gerekse METİP II kapsamında mevsimlik tarım işçiliğinin yoğun olarak yaşandığı illerde Valilikler koordinasyonunda çok ciddi çalışmalar yapılmıştır.

Mevsimlik tarım işçilerinin yaşadıkları alanlar bakımından en yaygın olan seçenek olan çadırların önemli bir kısmı dayanıksız malzemelerden yapılmış elverişsiz ortamlardır.

Derme çatma bir biçimde kurulan bu barınaklar, görüşmelerimiz hemen herkesin fakat özellikle de kadın ve çocukların en önemli şikâyet nedenlerini oluşturmaktadır. Sağlıklı ve insani bir yaşama imkanından mahrum olan çadır sorununun tek başına bir şekilde çözüme kavuşturulması, mevsimlik tarım işçilerinin hayatında çok önemli bir değişime yol açacaktır.

Resim 1. Adana ili Karataş ilçesi METİP zemin çalışması

Resim 2. Adana ili Karataş ilçesi METİP ortak kullanım alanı (tuvalet ve banyo)

Grafik 33’de de belirtildiği üzere mevsimlik tarım işçiler METİP kapsamındaki alanlarda barınma ihtiyaçlarını gidermemektedirler. Davran ve Sevinç Adana ilinde mevsimlik tarım işçileri ile yaptığı görüşmelerde işçilerin METİP alanlarını neden tercih etmediklerini sormuş ve görüşlerini almışlardır. Araştırmacılara göre işçilerin METİP alanlarını tercih etmeme nedenleri temelde (Davran ve diğerleri, 2019; Sevinç ve Davran, 2017);

- Alanların kalabalık olması dolayısıyla işçilerin aile fertlerinin güvende olmadığını düşünmeleri,
- Her etnik ve mezhepsel toplulukla aynı ortamda olmak istememeleri,
- Çalıştıkları alanlar ile mesafenin uzak olması,
- İşçilerin kayıt altına ve kontrol altına alınmak istememeleri gibi sebeplere dayanmaktadır.

Yukarıda sayılan nedenler katılımcılar tarafından da görüşmeler esnasında dile getirilmiştir. Bu nedenle katılımcılar kendi tanıdıkları ve akrabalarından oluşan 10-12

çadırılı kendi yaşam alanlarını oluşturmaktadırlar. Ancak bu yaşam alanları temiz suya ulaşım, tuvalet, banyo, haşere ile mücadele, güvenlik ve sağlık gibi konularda bazı sıkıntılar ve zorlukları da beraberinde getirmektedir.

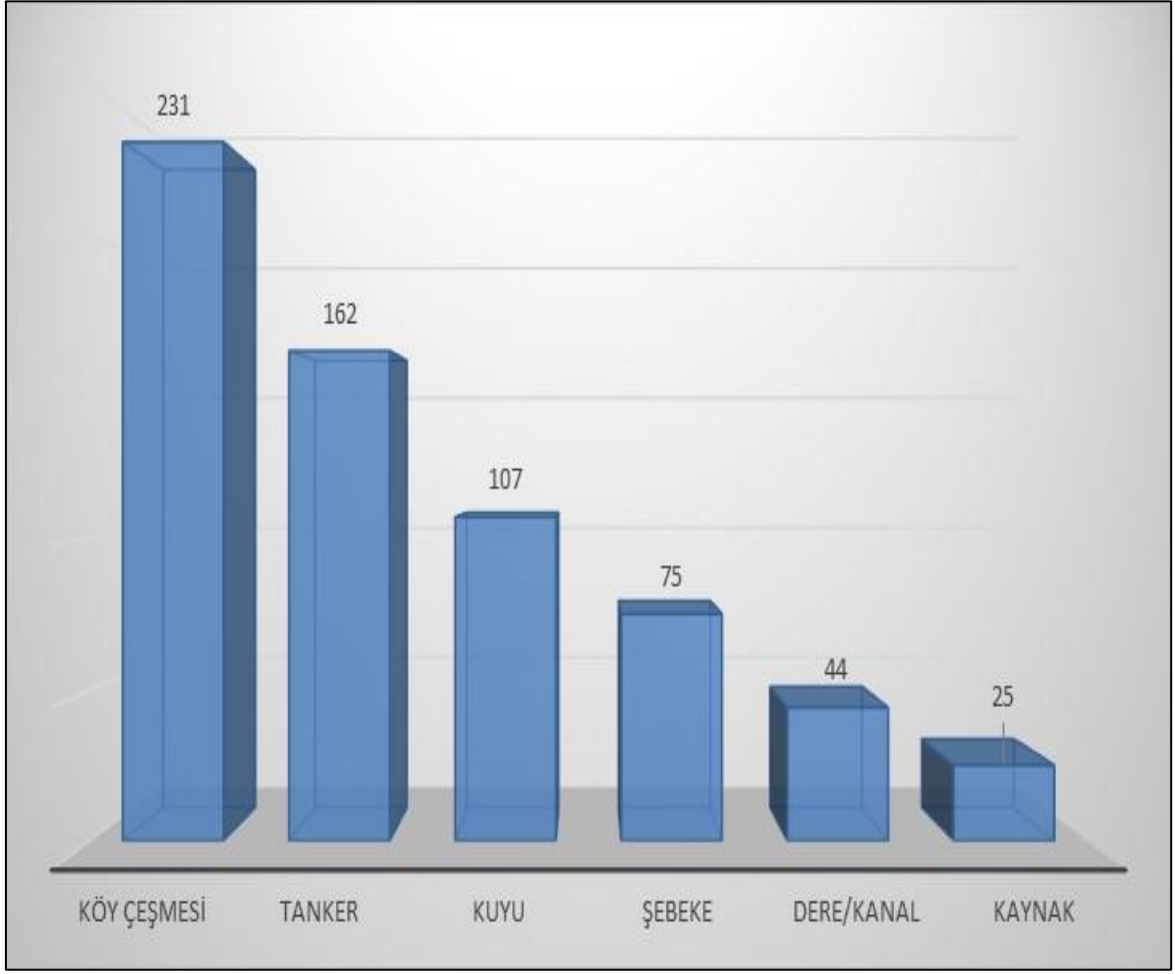

Resim 3. Adana ili Yumurtalık ilçesi işçilerin kendilerinin oluşturdukları alanlar (zemin sorunu olan)

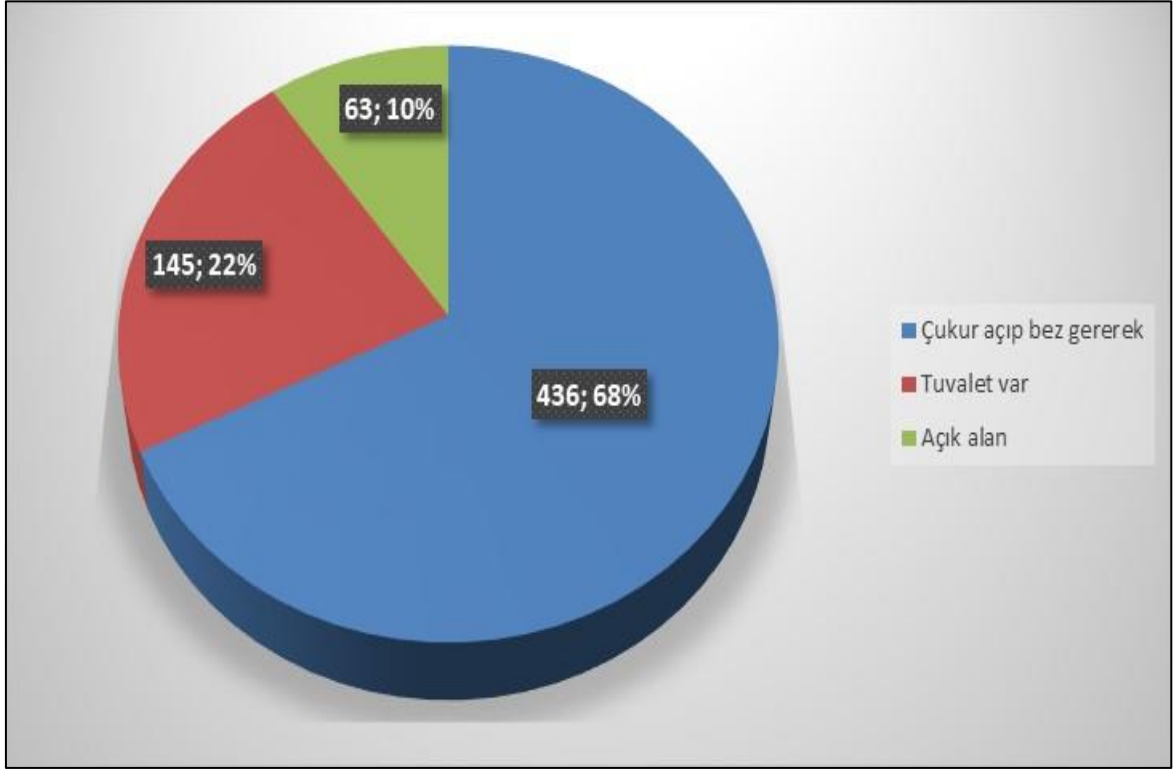
Resim 4. Adana ili Ceyhan ilçesi işçilerin kendilerinin oluşturdukları alanlar (drenaj çukuru yanı)

Grafik 34. İçme suyu temin şekli

Grafik 34’de katılımcıların çalışma alanlarında içme suyu temin şekilleri verilmiştir. Katılımcılar çalıştıkları yerlerde içme suyu ihtiyaçlarını çoğunlukla köy çeşmesinden giderdiklerini belirtmişlerdir (231 kişi; %35,8). Katılımcıların %25,1’i içme suyu ihtiyaçlarını tankerlerden, %16,6’sı kuyulardan ve %6,8’i dere/kanallardan sağladıklarını ifade etmiştir. Şebeke suyuna ulaşım oranı oldukça düşük olup %11,6 (75 kişi) seviyesindedir.

Grafik 35. Tuvalet mekânı varlığı

Katılımcılara çalışma alanlarında tuvalet ihtiyaçlarını gidermeye yönelik ayrı mekânlarının olup olmadığı sorusu yöneltilmiş olup Grafik 35'deki veriler elde edilmiştir. Katılımcıların %68'i (436 kişi) tuvalet olarak kullanılmak üzere çukur kazdıklarını ve çukurun etrafına bez gerek mekân oluşturduklarını belirtmişlerdir. Çalışılan alanda tuvalet varlığı %22 (145 kişi) olup ilk iki imkânın olmadığı alanlarda ise açık alanlar kullanılmaktadır (63 kişi; %10).

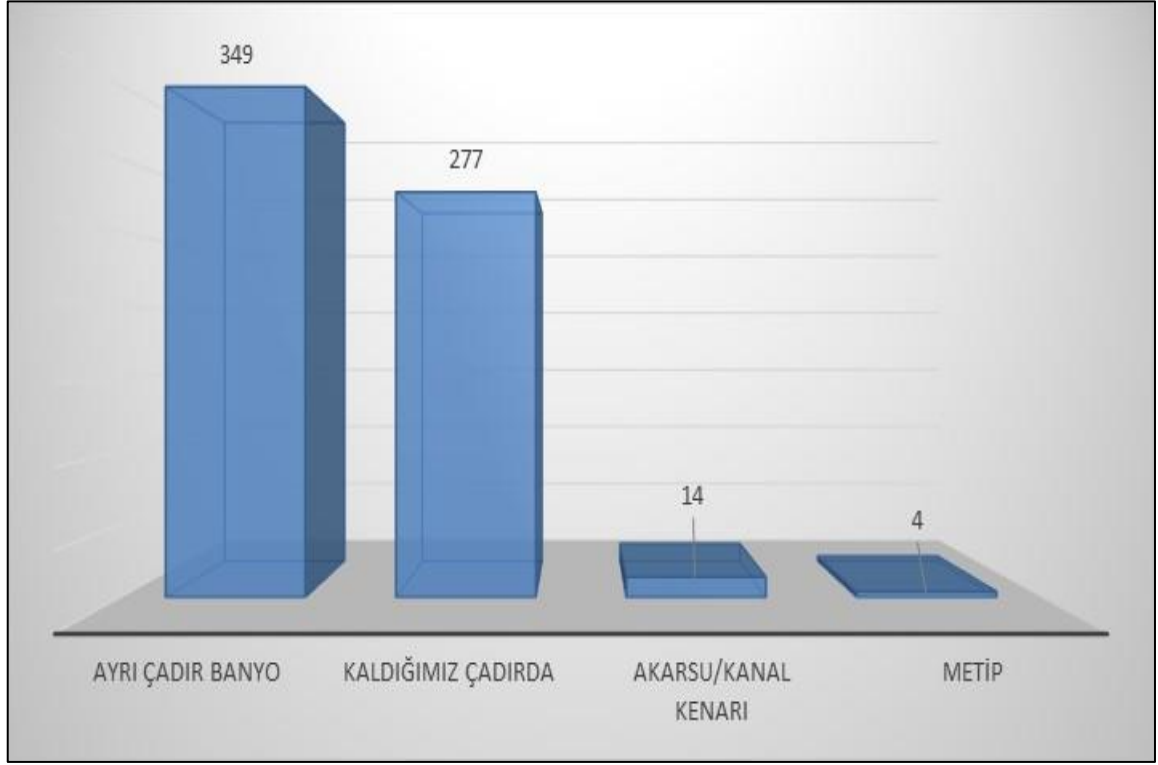

Resim 5. İşçilerin kendi tuvalet – banyo alanı

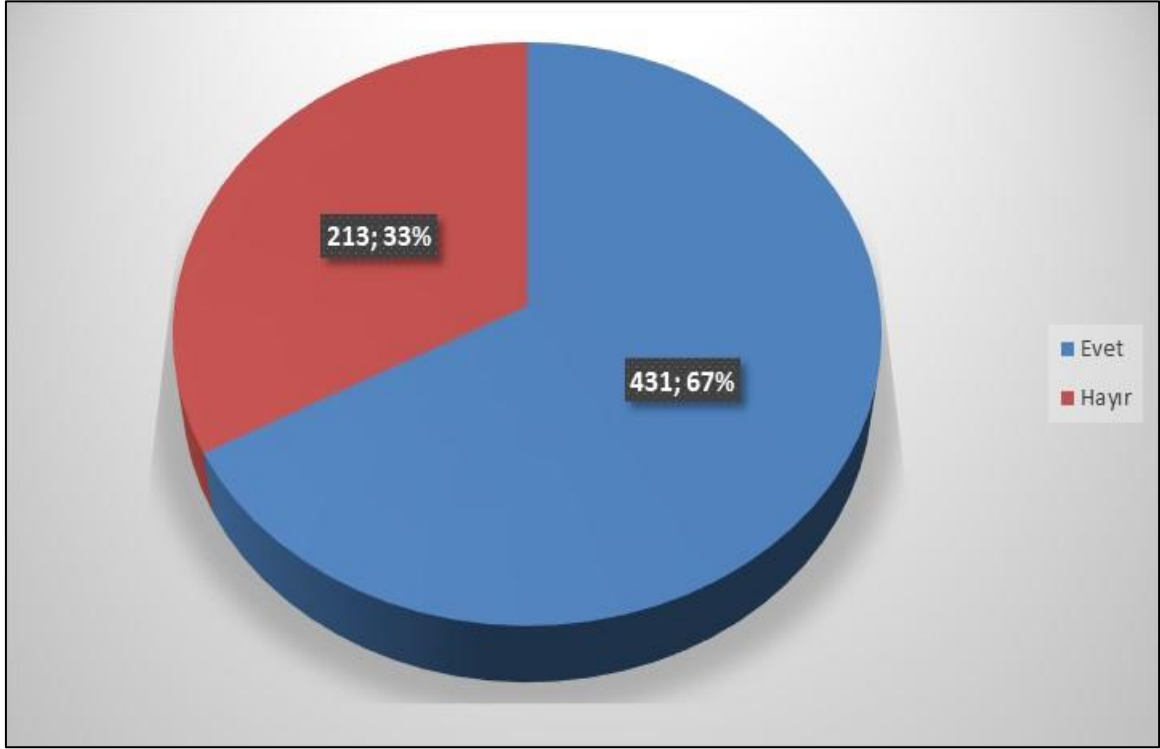
Resim 6. Adana ili Yumurtalık ilçesi işçilerin tuvalet olarak kullandıkları alan

Grafik 36. Banyo mekânı varlığı

Katılımcılara çalışma alanlarında banyo ihtiyaçlarını gidermeye yönelik ayrı mekânlarının olup olmadığı sorusu yöneltilmiş olup Grafik 36'daki veriler elde edilmiştir. Katılımcıların %54,1'i (349 kişi) banyo olarak kullanılmak üzere ayrı çadır hazırladıklarını belirtmişlerdir. Kaldıkları çadırda banyo yaptığını belirtenlerin oranı %43'tür (277 kişi). Katılımcıların bir kısmı (%2,1) banyo ihtiyaçlarını akarsu/kanal kenarlarında giderdiklerini ifade ederken görüşmecilerin sadece dördü banyo ihtiyaçlarını METİP alanında giderdiklerini beyan etmişlerdir.

Grafik 37. Elektrik varlığı

Katılımcılara çalışmaya gittikleri alanlarda elektrik ile ilgili sıkıntıları olup olmadığı sorusu yöneltilmiş olup Grafik 37'deki bilgiler alınmıştır. Katılımcıların %67'si (431 kişi) çalıştıkları yerlerde elektrik ile ilgili sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

En önemli enerji kaynağı şehir hattından elde edilen elektrik olan mevsimlik tarım işçilerinin üçte ikilik kesimi için enerji kaynağının şehir hattı olduğu görülmektedir. Bu da mevsimlik tarım işçilerin yaşam alanlarının büyük kısmında elektrik olduğunu ve elektrikli eşya kullanılabildiklerini ortaya koymaktadır. Diğer taraftan yaşam alanında elektrik olmadığını belirtenlerin oranının da (%33) hiç de az olmadığı saptanmıştır.

Çizelge 16. Çalışmaya gidilen mekânlarda en çok tüketilen gıdalar

Tüketilen Gıda Çeşitleri	1. Derece	2. Derece	3. Derece	4. Derece	5. Derece	İndeks	Sıra
Sebze ve Meyve	95	143	270	8	2	1233	1
Kahvaltılık	206	299	49	29	2	1077	2
Tahıl/Bulgur/Makarna	314	147	94	7		918	3
Süt ve Süt Ürünleri	18	5	25	35	12	303	4
Et ve Et Ürünleri	10	6	12	1	32	222	5

Katılımcılara çalışmak için gittikleri mekânlarda en çok tükettikleri gıda ürünlerinin neler olduğu sorusu yöneltilmiştir. En çok tükettikleri gıda ürününe bir derecesini vererek daha sonra tüketim miktarının azalması dikkate alınarak diğer gıda ürünlerine beşe kadar dereceler verilmiştir. Konu ile ilgili indeks değerlendirilmesi Çizelge 16’da verilmiştir.

Çizelge 16’ya bakıldığında katılımcıların çalışmaya gittikleri mekânlarda en çok tükettikleri gıda ürününün sebze ve meyve olduğu görülmektedir. Çalışılan mekânın tarım işletmesi olduğu düşünüldüğünde bu sonucun çıkması normaldir. Katılımcılar arasında en az tüketilen gıda ürünü ise et ve et ürünleridir. Görüşmeler ve elde edilen nesnel verilere dayanarak bu sonucun ortaya çıkmasındaki en önemli etkenlerin ilgili gıda ürününün fiyatı ve katılımcıların barındıkları mekânlarda bu ürünleri saklayacak buzdolabı ve benzeri imkânlarının olmaması olduğu açıktır.

3.4.4.Çalışma koşulları

Katılımcılara çalışmaya gittikleri mekânlarda hangi işleri yaptıkları sorulmuştur. Katılımcılar tarlada ya da bahçede; çapalama, ekim, sulama, ilaçlama, budama, toplama, kasalama, taşıma ve getir-götür gibi birçok işi yaptıklarını belirtmişlerdir. Yapılan işler konusunda cinsiyete ve yaşa göre profesyonel bir işbölümü bulunmamaktadır. Ancak bazı işlerin yapılmasında cinsiyete ve yaşa göre basit bir işbölümü uygulanmaktadır. Mesela kasalama işlerini sadece kadınlar yaparken, basit olan toplama ve getir-götür işleri çocuklar tarafından yapılmaktadır. Ağır olan taşıma işleri ise yetişkin erkek işçiler tarafından yapılmaktadır. Ancak kasalama işi yapan kadınların ihtiyaç duyulduğu zaman çalıştıkları işletmelerde toplama, ya da taşıma işlerini de yapabildiği belirtilmiştir.

Resim 7. Tarlada çalışan çocuklar ve gençler

Katılımcılar günlük ortalama 10 saat ve haftada ortalama 6 gün çalıştıklarını belirtmişlerdir. Ücretlendirme sistemi genellikle gündelik yani yevmiye şeklindedir. Ancak bazı ürünlerde ve farklı çalışma bölgelerinde diğer sistemler de kullanılmaktadır. Elçiler işverenlerle götürü veya ürün niteliği (ağaç, kasa, çuval vb.) sistemleri ile de anlaşabilmektedir. Örneğin narenciye işinde götürü sistemi uygulanırken, pamuk, soğan ve patatesten ürün başına (çuval ya da kasa) ücretlendirme sistemi uygulanabilmektedir. Ancak

elçiler mevsimlik tarım işçilerine genellikle gündelik sistem üzerinden ücret vermektedirler.

Katılımcılar, ödenecek olan ücretin belirlenmesinde temel alınan kriterin, yapılan işin zorluğu olduğunu belirtmişlerdir. Her üründe ücret belirlenirken o ürünle ilişkili yapılan işe göre iki bazen de üç farklı ücret belirlenmektedir. Hem tarlada hem de bahçede çalışılan ürünlerde en düşük ücret kasalama, paketleme yapan işçilere verilmektedir ve bu işleri çoğunlukla kadınlar yapmaktadırlar. En yüksek ücret ise toplama, hasat ve taşıma işine verilmekte olup bu işi çoğunlukla yetişkin erkekler yapmakla beraber bazen kadınlar da yapmaktadırlar. Önceki yıllarda cinsiyete göre işçilik ücretlerinde ciddi farklar bulunurken, son yıllarda ücret ile ilgili bu makas gittikçe daralmıştır. Çünkü araştırma alanında çalışanların çoğunluğu kadın ve çocuklardır (Sevinç ve Davran, 2017).

Resim 8. Narenciye bahçesinde çalışan kadın ve çocuk işçiler

Çizelge 17. Çalışırken yaşanan en önemli sorunlar

Çalışırken Yaşanan Sorunlar	1. Derece	2. Derece	3. Derece	İndeks	Sıra
Uzun çalışma saatleri	293	111	177	1049	1
Yorgunluk/dinlenememe	145	111	170	877	2
Aşırı sıcak/soğuk	50	257	44	698	3
Çavuş, elçi veya işveren baskısı	24	54	118	486	4
Emeğinin karşılığını alamama	91	30	41	274	5
Güneş çarpması	16	30	20	136	6
Hakarete uğrama	10	17	25	119	7
Yerli halk tarafından dışlanma	4	19	23	111	8
Böcek, yılan ve akrep sokması	-	3	9	33	9
Çalışırken yaralanma ve sakatlanma	6	10	2	32	10
İlaç veya kimyasal zehirlenmesi	5	2	3	18	11

Katılımcılardan çalışırken yaşadıkları en önemli üç tane sorunu önem derecesine göre ve en önemlisi birinci sırada olmak üzere belirtmeleri istenmiştir. Katılımcıların belirttikleri sorunlar on bir başlık altında toplanmış olup bu sorunlara indeks yapılmıştır. Çalışırken yaşanan sorunlar ve bu sorunlara yönelik indeks değerleri Çizelge 17’de verilmiştir. Katılımcıların çalışırken yaşadıkları en önemli üç sorun önem sırasına göre uzun çalışma saatleri, yorgunluk/dinlenememe ve aşırı soğuk/sıcaktır.

Bununla beraber katılımcılar elçi veya işveren tarafından baskı altına alındıklarını, çalıştıkları zaman bazen hak ettikleri ücretleri alamadıklarını, çalıştıkları alanlarda yerli halk tarafından hakarete uğradıklarını ve dışlandıklarını da belirtmişlerdir. Çalışma esnasında yaralanma, sakatlanma, canlılar tarafından ya da kullanılan ilaçlar tarafından zehirlenme gibi sorunlar ise son sıralarda yer almaktadır.

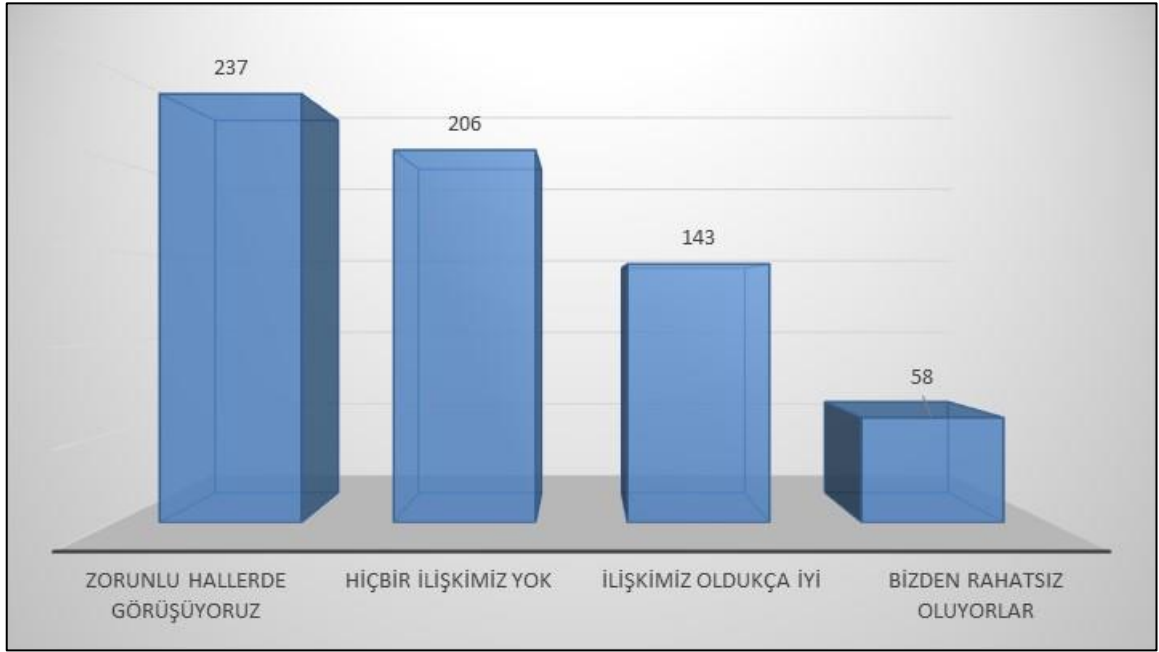
3.4.5.Sosyal dışlanma, sosyal destek ve yerel halk ile ilişkiler

Katılımcılar tarafından çalışılan yerlerde yaşanan sorunlar içerisinde hakarete uğrama ve yerli halk tarafından dışlanma sorunları Çizelge 17’de görüldüğü üzere son sıralarda 7 ve 8 inci sırada yer almaktadır. Mevsimlik tarım işçiliğine yönelik yapılan çalışmalarda bu sorun çokça tartışılmış ve yapılan her saha araştırmasında kendine önemli bir düzeyde yer bulmuştur (Davran ve diğerleri, 2019; Geçgin, 2009; Kaleci, 2007; Lordoğlu ve Etiler, 2014; Sevinç ve Davran, 2017; Uzun, 2015; Yıldırak ve diğerleri, 2003; Yiğit ve diğerleri, 2018).

Katılımcıların genel anlamda yaşadığı bu sorunlar sosyal dışlanmanın bireysel anlamda hissedilmesinden kaynaklanmaktadır. Sosyal dışlanma bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan sivil, politik, ekonomik ve sosyal haklara bazı kişi ve grupların ulaşamaması süreçleridir (Şahin, 2009). Sosyal dışlanmanın yaşanmaması bireyin sosyal ilişkileri ile yaratabileceği sosyal desteği zorunlu kılmaktadır. Sosyal destek, önemli bir kişi veya bir bireye yakın olan başka bir grup tarafından gösterilen saygı, ilgi ve yardım anlamına gelir. Sosyal destek, bireyi önemsendiğine, sevildiğine, saygı duyulduğuna ve değer verildiğine ve bir iletişim ve karşılıklı yükümlülük ağına ait olduğuna inandıran bilgi olarak kavramsallaştırılmıştır (Sevinç, Aydoğdu, Cançelik, Binici ve Palabıçak, 2020; Sevinç, Aydoğdu, Palabıçak, ve diğerleri, 2020; Şahin, 2009).

Sosyal destek; bireye çevresindeki insanlar tarafından yapılan yardım olarak da tanımlanabilir. Bireyler, çeşitli dönemlerde doğal yardımcı olarak görülen aile üyeleri ve arkadaşlarına dayanma ihtiyacı duyarlar. Bu formal olmayan yardımcıların oluşturduğu destek ağı bireyin uyum süreci ve ruh sağlığı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Yılmaz, Yılmaz ve Karaca, 2008).

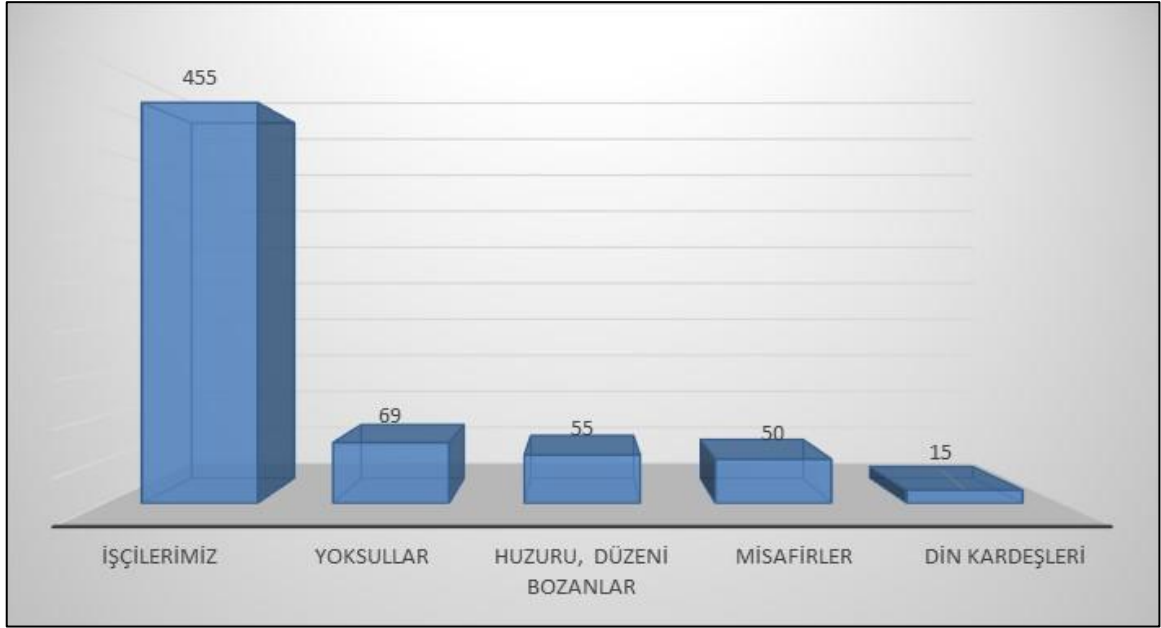
Grafik 38. Yerel halk ile görüşme veya ilişki düzeyi

Katılımcılara çalışmaya gittikleri mekânlardaki yerel halk ile ilişkilerinin nasıl olduğu sorusu yöneltilmiş olup Grafik 38'daki bilgiler alınmıştır. Katılımcıların %68,7'si (443 kişi) çalışmaya gittikleri mekânlarda yerel halk ile ilişkilerinin olmadığını ve sadece zorunlu hallerde görüştüklerini belirtmişlerdir. Bu durumun ortaya çıkmasında çalışmaya gidilen mekânlarda kurulan çadır yerleşim merkezlerinin daimi yerleşim merkezlerinden uzak olması ve işçilerin ihtiyaçlarının elçiler ya da tarımsal işletme sahipleri tarafından karşılanmasının etkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla katılımcılar ile yerel halk arasında ilişki düzeyi oldukça düşük seviyede gerçekleşmektedir.

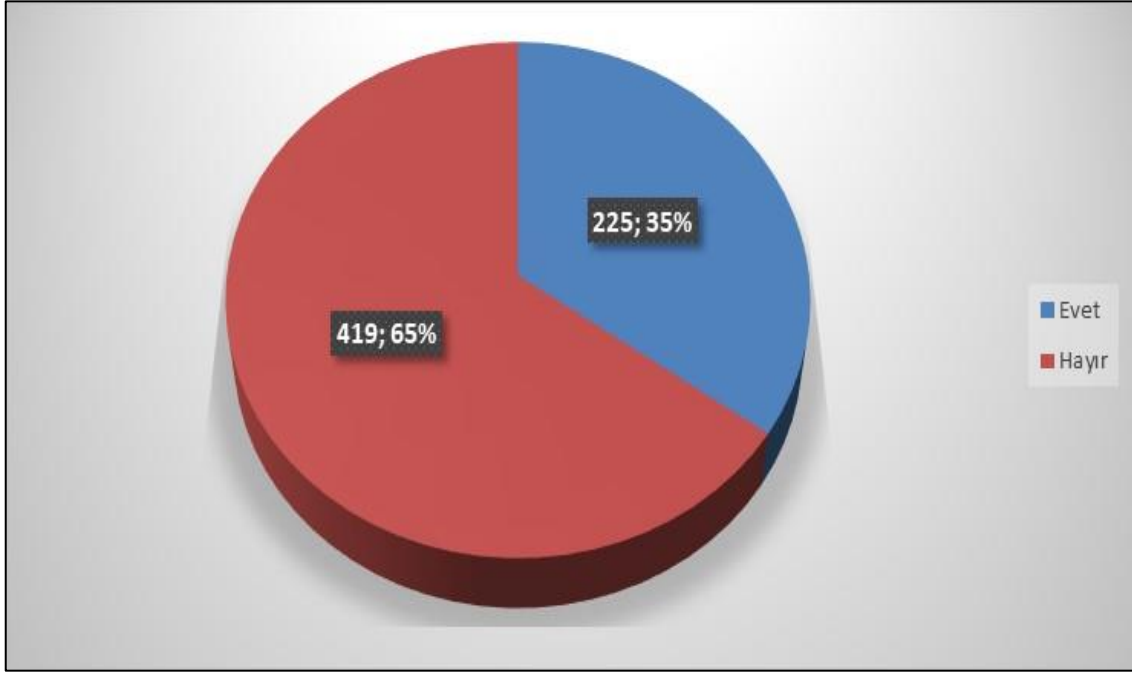
Katılımcılara çalışmak için gittikleri mekânlarda yerel halkın kendilerine nasıl baktıklarını düşündükleri sorulmuş ve Grafik 39'daki veriler alınmıştır. Katılımcıların %70,6'sı (455 kişi) çalışmaya gittikleri mekânlarda bulunan yerli halkın kendilerini işçileri olarak gördüğü bu nedenle yerli halk ile ilişkilerinin çok düşük düzeyde olduğunu belirtmişlerdir. Ortaya çıkan bu tablo daha önce bahsedilen hususları ispatlar niteliktedir.

Grafik 39. Katılımcılara göre yerel halk kendilerini nasıl görüyor

Katılımcıların yerel halk ile ilişki düzeyleri bilgileri alındıktan sonra yerel halk tarafından dışlanıp dışlanmadıkları ya da kendilerinde dışlandıklarına yönelik bir his olup oluşmadığı sorusu yöneltilmiş olup Grafik 40'daki veriler elde edilmiştir. Katılımcıların %65'i (419 kişi) dışlanmadıklarını ve böyle bir hisse de kapılmadıklarını belirtmiştir. Dışlandıklarını hisseden ya da böyle bir hisse kapılanların oranı %35'dir (225 kişi).

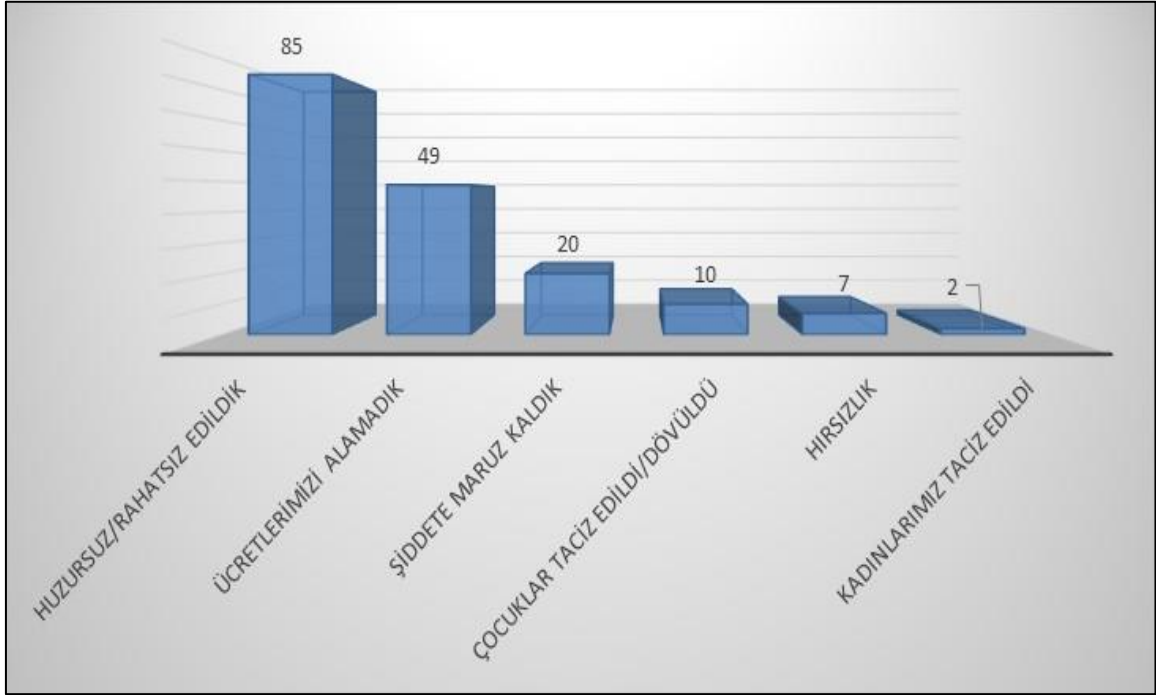
Grafik 40. Katılımcıların çalışmaya gittikleri mekânlarda dışlanma hissi yaşamaları

Çalışmaya gittikleri mekânlarda dışlandıklarını düşünen ya da dışlandıklarını hisseden katılımcılara neden böyle bir fikre kapıldıkları ya da neden böyle düşündükleri sorulmuştur. Katılımcıların tamamına yakını yerel halk tarafından kendilerine ön yargı ile bakıldığı ve ister istemez böyle düşündükleri belirtilmiştir.

Katılımcılara son beş yıl içerisinde çalışmaya gittiğiniz mekânlarda yerel halk ile sıkıntı yaşayıp yaşamadığı, yaşamış iseler hangi konularda sıkıntı yaşadıkları sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %26,8'i (173 kişi) son beş yılda yerel halk ile sıkıntı yaşadığını belirtmiş olup sıkıntı yaşanan konular ise Grafik 41'de verilmiştir. Sorun yaşadığını belirtenlerin neredeyse yarısına yakını (85 kişi; %49,1) ciddi bir sorun olmamakla beraber zaman zaman huzursuz ve rahatsız edildiklerini belirtmişlerdir.

Grafik 41. Katılımcıların yerel halk ile yaşadıkları sorunlar

Mevsimlik tarım işçiliği konusunda daha önce yapılmış olan çalışmalarda mevsimlik tarım işçilerinin yerel halk ile ciddi sorunlar yaşadığı belirtilmiş ve bu sorunların büyüyerek mevsimlik tarım işçilerini zorunlu olarak çalıştıkları mekânları terk etmelerine kadar vardığı tespit edilmiştir (Davran ve diğerleri, 2020; Geçgin, 2009; Sevinç ve Davran, 2017; Uzun, 2015; Yiğit ve diğerleri, 2018). Son yıllarda basına yansıyan olaylarda mevsimlik tarım işçilerinin çalışmak için gittikleri mekânlardaki yerli halk ile değil kendi aralarında kavga ettikleri tespit edilmiştir. Çıkan olaylar daha önce bahsedildiği üzere mevsimlik tarım işçilerinin METİP alanlarında yapılan çadır yerleşim alanlarını tercih etmeme nedenlerini haklı çıkarır niteliktedir.

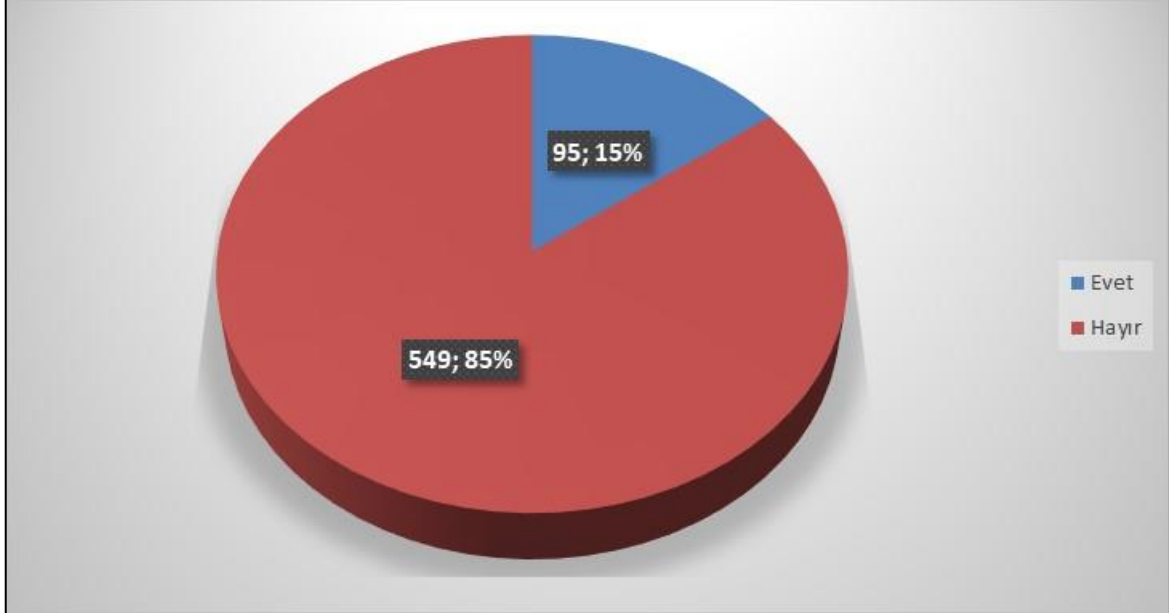
“...Adanalıoğlu beldesinde henüz bilinmeyen bir nedenden dolayı Türk tarım işçileri ile Suriyeli tarım işçileri tartışmaya başladı. Tartışmanın büyümesi üzerine ismi belirlenemeyen bir kişi üzerindeki bıçakla Suriyeli tarım işçileri Ahmet İbrahim (21) ile Ragıp Derviş’i (21) bıçak darbeleriyle ağır yaraladı. Tarsus Devlet Hastanesi’ne kaldırılan yaralılarından Ahmet İbrahim hayatını kaybetti...” (Anonim, 2015).

“Malatya’da mevsimlik tarım işçileri arasında çıkan kavgada 1 işçi öldü, 1 işçi yaralandı. Alınan bilgiye göre, Mardin’den Malatya’nın Doğanşehir ilçesi Suçatı Mahallesi’ne kayısı bahçelerinde çalışmaya gelen tarım işçileri arasında çıkan tartışma kavgaya döndü...” (Anonim, 2020c).

“Şanlıurfa'dan tarım işlerinde çalışmak için geldikleri ilçede, Zaimgeçidi köyünün yakınlarına yerleşen iki aile arasında henüz bilinmeyen bir nedenle tartışma çıktı. Tartışmanın silahlı kavgaya dönüşmesi üzerine 11 kişi yaralandı...”(Anonim, 2020d)

3.4.6. Memnuniyet Düzeyleri ve Gelecek Beklentileri

Grafik 42. Mevsimlik tarım işçiliği memnuniyet durumu

Katılımcılara mevsimlik tarım işçiliği yapmaktan memnun olup olmadıkları sorusu yöneltilmiş olup Grafik 42'deki bilgiler alınmıştır. Katılımcıların %85'i (549 kişi) mevsimlik tarım işçiliği yapmaktan memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Memnun olanların oranı ise %15'dir (95 kişi).

Çizelge 18. Mevsimlik tarım işçiliği memnuniyet durumu

Memnuniyet Düzeyi	Erkek		Kadın		Toplam		Exact Sig. (1-sided)*
	Kişi Sayısı	%	Kişi Sayısı	%	Kişi Sayısı	%	
Memnun	76	15,3	19	12,9	95	14,8	
Memnun Değil	421	84,7	128	87,1	549	85,2	0,285**
Toplam	497	100,0	147	100,0	644	100,0	

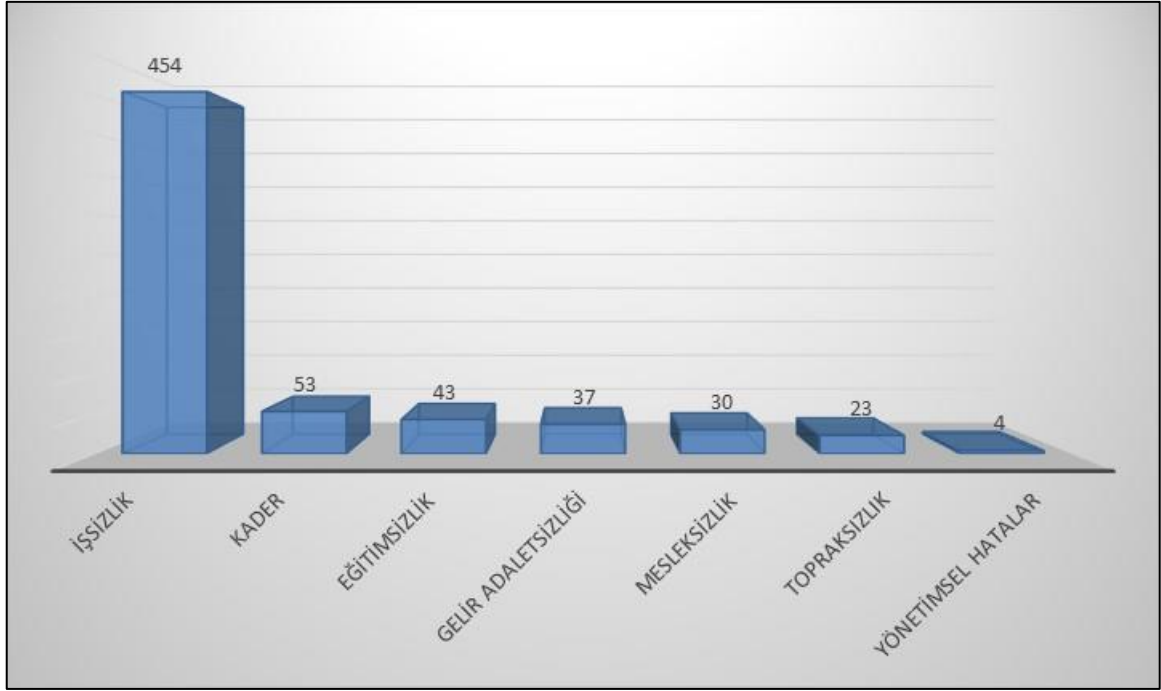
* Fisher's Exact Test

** 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 21,68.

Mevsimlik tarım işçiliğinden memnun olup olmama durumunun cinsiyete göre farklılık taşıyıp taşımadığını öğrenebilmek için Çizelge 18 hazırlanmış ve cinsiyet

değişkenine göre ki-kare testi yapılmıştır. Kadınlar ile erkeklerin memnuniyet düzeyleri birbirine yakın olup memnuniyet düzeyleri arasında istatistiki olarak da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p=0,285>0,05$).

Grafik 43. Mevsimlik tarım işçiliği yapma nedenleri

Katılımcılara kendilerine göre mevsimlik tarım işçiliği yapmalarının ve mevcut durumlarının temel nedeninin ne olduğu sorusu yöneltilmiş olup Grafik 43'deki cevaplar alınmıştır. Katılımcılara göre mevsimlik tarım işçiliği yapmalarının en önemli nedeni memleketlerinde çalışacak iş bulamamaları yani işsizliktir (454 kişi; %70,4).

Yaşadıklarını ve mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmalarını kader olarak görenler ikinci sıradadır (53 kişi; %8,2). Bu durum, mevsimlik tarım işçilerin yaptıkları iş ve gelecek beklentileri bağlamında sıklıkla gündeme gelen bir durum bağlamında bir gerçekliğe işaret etmektedir. Uzun yıllardır bu işi yapan kimi bu işin içinde doğan bir mevsimlik tarım işçisi bu mesleği babadan aktarılan bir adet olarak algılama ve bu durumun değişimi noktasında karamsar bir tablo çizmektedir.

Grafik 44. Gelecek beklentileri

Katılımcılara geleceğe dair beklentilerinin ne olduğu, hayatlarının değişim değişmeyeceği ya da daha iyi bir yaşama sahip olacaklarına yönelik umutlarının bulunup bulunmadığı sorusu yöneltilmiş olup Grafik 44'deki veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler gerçekten dikkatle okunması gereken bir tabloyu ortaya koymaktadır.

Katılımcıların sadece %8,2'sinin (53 kişi) geleceğe dair yaşantılarının daha iyi olacağı umudunu taşımakta oldukları saptanmıştır. Ancak bir beklentilerinin olmadığını, hayatlarının değişmeyeceğini hatta bir geleceklerinin dahi olmadığını düşünen çok fazla katılımcı bulunmaktadır (%40,3; 260 kişi). Konu ile ilgili Allah bilir diye tevekkül eden ve cevap vermekten kaçınanların oranı %51,3'dür (331 kişi)

Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre gelecek beklentilerinde farklılığın ölçülmesi amacıyla ki-kare testi yapılmıştır. Test sonucu Çizelge 19'da verilmiştir. Kadın katılımcıların geleceğe yönelik yaşam şartlarının değişmesi hususundaki beklentileri erkek katılımcılara göre daha düşük olup gelecek kaygısı konusunda yine kadın katılımcılar erkek katılımcılara göre daha fazla endişe içerisindedir. Bu kadın ve erkek katılımcılar arasındaki bu farklılık istatistiki olarak da anlamlıdır ($p=0,000<0,05$).

Çizelge 19. Gelecek beklentileri

Gelecek Beklentisi	Erkek		Kadın		Toplam		Asymp. Sig. (2-sided)*
	Kişi Sayısı	%	Kişi Sayısı	%	Kişi Sayısı	%	
Gelecek kaygısı yaşıyorum	120	24,1	52	35,4	172	26,7	0,000**
Hayatımız değişmeyecek	37	7,4	20	13,6	57	8,9	
Daha iyi olacak	40	8,0	13	8,8	53	8,2	
Allah bilir	284	57,1	47	32,0	331	51,4	
Bir geleceğim yok	16	3,6	15	10,2	31	4,8	
Toplam	497	100,0	147	100,0	644	100,0	

* Pearson Chi-Square

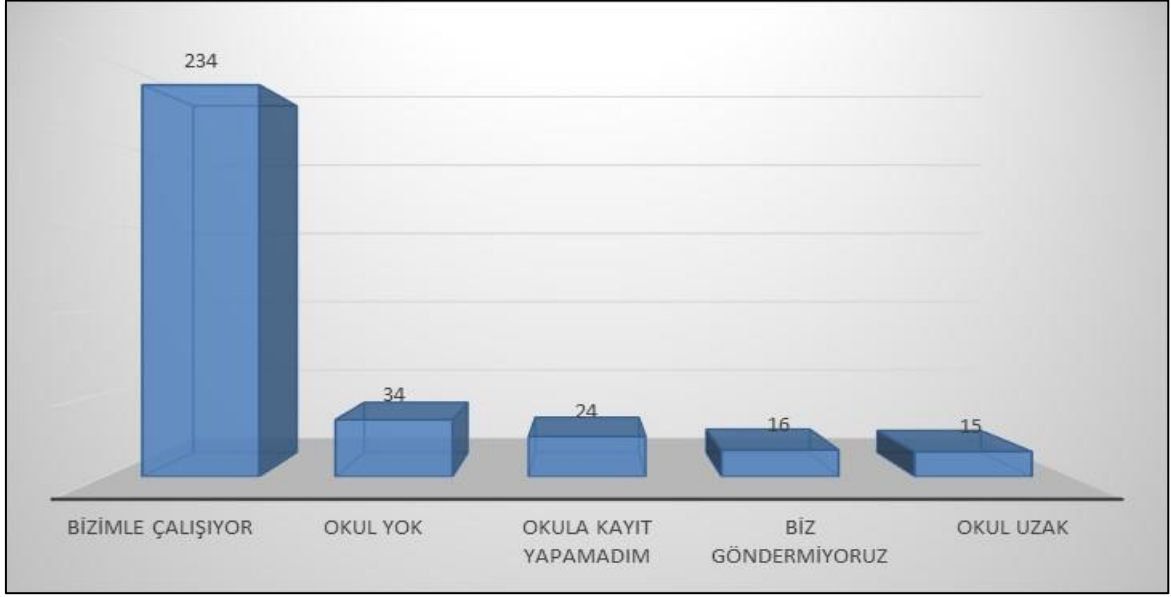
** 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,08.

3.4.7. Mevsimlik tarım işçiliğinin çocuklara etkileri ve çocuklar ile ilgili beklentiler

Çocuk terimi, “bir toplumda yetişkinlerle aynı ölçüde tam bir ekonomik ve hukuksal statü kazanamamış birisi” anlamında kullanılabilir (Marshall, 1999). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 1. Maddesine göre 18 yaşın altındaki her birey çocuktur. Çeşitli ulusal ve uluslararası düzenlemelere baktığımızda ise 18 yaşına kadar herkesin çocuk kabul edildiğini görürüz. Topluma göre çocuk ise henüz sosyal veya ekonomik bir sorumluluğu üzerine alacak düzeye gelmemiş, birilerine bağımlı olarak yaşayan bireydir (Sevinç, Aydoğdu, Cañçelik, ve diğçerleri, 2020; Sevinç, Aydoğdu, Palabıçak, ve diğçerleri, 2020; Sevinç ve Davran, 2017).

Mevsimlik tarım işçiliğı tüm aile fertlerinin katılımıyla yapılan bir göç hareketliliğidir. Çocuklarını geride bırakmak istemeyen katılımcılar göç sürecine çocuklarını da dâhil etmektedirler. Dolayısıyla mevsimlik tarım işçiliğı göçünden en çok etkilenen kesim çocuklardır. Çünkü çocuklar göç dolayısıyla eğitimlerine ara vermek zorunda kalmakta ve çalışabilecek yaşta olanlar tarım işçiliğinde ailelerine yardım etmektedirler. Bu durum çocukların gelişimini olumsuz etkilemektedir. Araştırmada bu nedenle mevsimlik tarım işçiliğinin çocuklara olan etkileri ve katılımcıların çocuklarının gelecekleri ile ilgili beklentileri ayrı başlık altında ele alınmıştır.

Grafik 45. Gelecek beklentileri (Okula kayıtlı olup gidilen yerde okula gitmeyen çocukların gönderilememe nedeni

Katılımcılara yanlarında götürdükleri okul çağında çocuk sayısı sorulmuştur. Katılımcılar mevsimlik tarım işçiliği göç hareketliliğinde yanlarında okul çağında 533 çocuk götürdüklerini beyan etmişlerdir. Ancak aileleri ile beraber giden çocukların %39,3'ü (210 çocuk) çalışmaya gidilen mekânlarda okula devam etmektedir. Okula devam etmeyen 323 çocuğun %72,4'ü mevsimlik tarım işçisi olarak aileleri beraber çalışmaktadır (Grafik 45).

Katılımcıların yanlarına götürmek durumunda kaldıkları okul çağındaki çocukları okula göndermem nedenlerine bakıldığında, birinci eden olarak (234 kişi -%36) kendileri ile çalışıyor olmalarını öne sürdükleri görülmektedir. Buraya kadar anlatılanlardan anlaşıldığı gibi çoğunluğu mutlak yoksulluk kapsamında olan bu inşalar için bu çocukları kazanacakları, çocukların geleceklerinin bile önüne geçebilmektedir. Gidilen yerde okulun olmaması ikinci sırada (%5,2) okula kayır yaptırılamama üçüncü sırada (%3,7) öne sürülen nedenlerdir.

METİP genelgesinin 12. ve 13. maddeleri işçilerin ve eğitim çağındaki çocuklarının çadır alanlarındaki eğitimi ve öğretimi ile ilgili alınacak önlemleri düzenlemiş ve konuyla ilgili bazı kurumlara sorumluluklar getirmiştir (Resmi Gazete, 2010a);

“12. İşçilerin zorunlu öğretim çağındaki çocuklarının eğitimlerini devam ettirmek üzere; kendi yörelerindeki veya gittikleri yerlerdeki Yatılı İlköğretim Bölge Okullarına misafir öğrenci olarak alınmaları veya taşınmalı eğitim veya mobil eğitim gibi imkânlardan en uygun olanı seçilerek çocukların okula devamları sağlanacaktır. Bu hususta şartlı nakit

transferi gibi özendirici tedbirler etkin şekilde uygulanacak, çocukların okul kıyafetleri ve malzemeleri İl/İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca temin edilecektir.

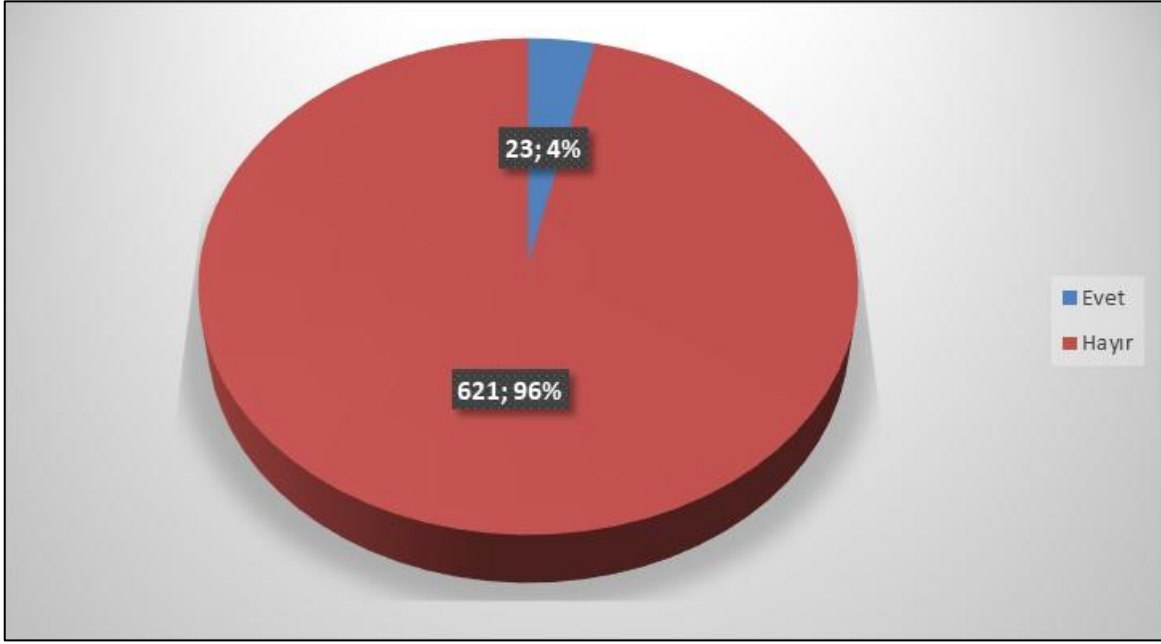
13. İşçilerin geri dönüşlerinde başta kadın ve genç kızlar olmak üzere, yetişkinlere okuma-yazma, sosyal-kültürel faaliyetler ve meslek edindirme kursları düzenlenmesi hususunda gerekli imkânlar hazırlanacaktır.” şeklindedir.

Ancak çocukların aileleri ile beraber çalışmak zorunda olmaları ya da aileleri çalışırken çadırda diğer işleri yapmak zorunda olmaları çocukları eğitim sisteminden maalesef koparmaktadır. Mevsimlik tarım işçiliğine yönelik saha araştırmalarında çocukların okula devam etmedikleri ailelerine gerek tarlada işçi olarak gerekse aileleri çalışırken çadır alanlarında kalarak yardımcı oldukları tespit edilmiştir (Davran ve diğerleri, 2019; Sevinç ve Sevinç, 2012; Sevinç ve Davran, 2017).

Resim 9. Aileleri işteyken çadır alanlarında kalan çocuklar

Grafik 46. Çocuklarının mevsimlik tarım işçiliğine devam etmeleri isteği

Katılımcıların çocuklarının mevsimlik tarım işçiliği yapmalarına yönelik istekleri Grafik 46'da verilmiştir. Katılımcıların %96'sı (621 kişi) gelecekte çocuklarının mevsimlik tarım işçiliği yapmalarını istememektedir. İstememelerine gerekçe olarak; işin zorluğu, sürekli hareketlilik, yetersiz gelir ve yoksulluk kısılacından kurtulamama gibi sebepler söylenmiştir. Çocuklarının gelecekte mevsimlik tarım işçiliği yapmasını isteyen katılımcılar ise (23 kişi; %4) hayat şartlarının her geçen gün kötüleştiğini ve bu işin kaderleri olduğunu düşünmektedirler.

Çocuklarının mevsimlik tarım işçiliği yapmasını istemeyen katılımcılara, bu durumun yaşanmaması için neler yaptıkları sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların tamamına yakını elinden geldiğince okutmaya çalıştığını ve meslek sahibi olmaları için çaba sarf ettiklerini belirtmişlerdir. Ancak sahada ortaya çıkan durum yani çocukların eğitim sisteminden kopmaları ailelerin çabalarını boşa çıkarmaktadır.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Göç insanların yaşadıkları yeri belli bir amaç için, bir daha geri dönmek üzere veya belirli amaçlarını gerçekleştirdikten sonra geriye dönmek üzere terk etmeleridir. Gezici mevsimlik tarım işçiliğinde göçün yönü çoğunlukla tekrar memlekete geri dönmek üzeredir. Türkiye’de sayıları kesin olarak bilinmemekle beraber her yıl milyonlarca insan çalışabilmek ve yoksulluktan kurtulabilmek için; evlerini terk etmekte, çocukları ile beraber çadırlarda yaşayarak ve yine çocuklarıyla beraber tarlalarda çalışarak hayat mücadelesi vermektedirler.

Mevsimlik tarım işçiliği için göç eden aileler; ekonomik anlamda yoksul, eğitim seviyeleri düşük, topraksız, hane halkı genişliği yüksek, çocuk sayısı fazla ve aile bireyleri içerisinde kalifiye meslek sahibi olan kişilerin az olduğu ailelerdir. Bu nitelikler aileleri aynı zamanda yoksulluğa ve dolayısıyla mevsimlik tarım işçiliğine mahkûm etmektedir.

Mevsimlik tarım işçiliğinin ortaya çıkış nedenleri ve yaratacağı etkiler sadece ekonomik olmayıp çok yönlüdür. Mevsimlik tarım işçiliğinin göç edilen kentlerde yaratacağı etkiler; siyasal, kültürel, ekonomik, psikolojik ve toplumsal düzeyde olup aynı etkiler işçilerin geldikleri memleketleri için de geçerlidir. Bu nedenle mevsimlik tarım işçiliğinin ortaya çıkarttığı/çıkartacağı sorunların çözümüne yönelik uygulamaların ve izlenecek politikaların çok yönlü ve bileşenli olması zorunludur. Alınacak önlemler ve izlenecek politikalar; ekonomik, eğitim, psikolojik, toplumsal ve kültürel bileşenleri olmalı ve bu bileşenlerle alınan/alınacak önlemlerin ilgili kişiler ve kurumlarla eşgüdümlü, eşzamanlı ve kararlı bir şekilde uygulanması gerekmektedir.

Mevsimlik tarım işçiliği olgusunun ve yaratacağı olumsuzlukların ortadan kaldırılması ve oluşabilecek sorunların önlenmesi için alınacak önlemler öncelikli olarak ekonomik ve toplumsal olmak üzere iki başlık altında ele alınmalıdır. Gezici mevsimlik tarım işçiliğinde ekonomik düzeyde öncelikle; bölgesel kalkınma planlarının hazırlanması, istihdam politikalarının gözden geçirilmesi, kayıt dışılığın önlenmesi, sorumlu kurum-kuruluşların yetkilerinin dağıtılması ve bu yetkilerin yerinde kullanılmasının sağlanması gerekmektedir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ekonomik, sosyal, coğrafi ve tarihsel nedenlerle kalkınmışlık düzeyi açısından ikili yapının doğması kaçınılmazdır. Gezici mevsimlik tarım işçilerinin büyük çoğunluğu, Türkiye’nin gelişmemiş bölgesi olan Güneydoğu kökenlidir. Dolayısıyla gezici mevsimlik tarım işçiliğinin yarattığı/yaratacağı

olumsuzlukların engellenmesi ve ortadan kaldırılabilmesi için; gelişmemiş olan Güneydoğu'da sosyal hukuk devleti anlayışı ile ekonomik, sosyo-kültürel ve eğitim konularında ciddi, sürekli değişime uğramayan ve fonksiyonel işlerliği olan politikaların izlenmesi gerekmektedir.

Devletlerin bölgelerarası gelir farklılıkları azaltmak üzere uygulayabileceği 3 farklı yaklaşım vardır (Uzay, 2005);

- 1) Piyasa temelli yaklaşım: Ücret esnekliği, işgücünün hareketsizliği nedeniyle işgücü piyasasındaki, sermayedeki sınırlamalar nedeniyle sermaye piyasasındaki başarısızlıkların giderilmesi üzerine yoğunlaşır.
- 2) Müdahaleci yaklaşım: Kamu teşebbüslerine dayanır ve geri kalmış bölgelerdeki yatırımları hızlandırma amacı güder. Müdahaleci yaklaşıma göre, bölgesel politikanın amacı, ekonomik faaliyetlerin optimal dağılımını sağlamaktır. Özellikle gelirin düşük, işsizliğin yüksek olduğu ve diğer bölgelere göre verimliliğin dolayısıyla rekabet gücünün düşük olduğu bölgeler uygulanan yaklaşımdır.
- 3) Mali transferler: Otomatik denge sağlayıcılara dayanan mali transferler (işsizlik yardımı gibi), büyük bağışlar ve ihtiyari kamu harcamalarını içerir.

Güneydoğu'da yıllarca uygulanan müdahaleci ve mali transferler yaklaşımları, uygulanabilirlik açısından en makul ve yerinde yaklaşımlar olabilir. Ancak bu yaklaşımların başarılı olabilmesi için bölgedeki sosyo-kültürel ve toplumsal yapının dikkate alınması ve yaklaşımların bu çerçevede revize edilerek ya da denetim mekanizmaları ile güçlendirilerek uygulanması gerekmektedir. 1980'li yıllardan sonra dışa açılma ve dış ticareti geliştirme politikaları ve liberal merkezli piyasa mekanizmasını güçlendirmeye yönelik uygulamalar; Türkiye'de ekonomik yapıyla beraber toplumsal yapıda ve toplumun en küçük bireyi olan ailede de değişimlerin olmasını sağlamıştır.

Bununla beraber işçilerin yoğun olarak gittiği Güneydoğu Bölgesi'nde farklı olarak aşiret, cemaat gibi feodal yapının ortaya çıkardığı ve güçlendirdiği farklı toplumsal kurumlar da karşımıza çıkmaktadır. Bu kurumlar toplum içerisinde hemen hemen her noktada varlığını hissettirmekte, bireylerin kararlarını ve dolayısıyla geleceklerini etkilemektedir. Dolayısıyla her yıl milyonlarca insanın karnını doyurabilmek amacıyla bölgeden göç etmesinin engellenebilmesi, bölge halkının refah seviyesinin artırılması ve toplumsal yapıda olumlu değişimlerin sağlanabilmesi için izlenmesi gereken politikaların bölgenin feodal yapısının göz önünde bulundurularak hazırlanması gerekmektedir.

Bu durum göz ardı edilerek atılacak olan her adım, uygulanacak her politika ve verilecek olan her türlü hizmet (faizsiz - düşük faizli krediler, doğrudan gelir ve tarım desteklemeleri, sübvansiyonlar, yatırım hibeleri vb.) feodal yapının statüsünü, yetkisini, gücünü ve zenginliğini arttırmaktan başka bir işe yaramayacaktır.

Gezici mevsimlik tarım işçiliğinin yarattığı/yaratacağı sorunların ortadan kaldırılması ve engellenmesi için uzun dönemli, tüm bileşenlerin (siyasi, toplumsal, ekonomik, kültürel ve tarihi) düşünüldüğü makro düzeyde politikalar üretmek gerekmektedir. Uygulanacak bu politikalar toplumsal temelli ekonomik kalkınmayı hedeflemelidir. Toplumsal temelli ekonomik kalkınma; Güneydoğu gibi gelişmemiş bölgelerde yaşayan ve yaşamı devlet yardımına bağlı olan bireylerin girişimleri ve destekleri alınarak yapılabilir.

Bölgesel kalkınmada devlet teşviki, hibe programları, prim, vergi, harç indirimi/muafiyeti, sosyal yardımlar ve transfer harcamaları gibi uygulamalar yerinde ve gelişmekte olan bir ülke için zorunlu olan uygulamalardır. Ancak bu uygulamaların yararlanıcılarının, gerçek hak sahipleri olması gerekmektedir. Teşvik ve hibelerin üretime dönmesi ve istihdam sağlayabilmesi için öz sermaye birikimi olan kişi ve kuruluşların desteklenmesi gerekmektedir. Ancak verilen destekler sonrası, yatırımların atıl kalması ya da hibe, desteklerin başka bölgelere aktarılması engellenmelidir. Bunun için bölgesel kalkınmada görev alan tüm kurum ve kuruluşların (Bölgesel Kalkınma Ajansları, KOSGEB, Ticaret ve Sanayi Odaları, Tarım ve Orman Bakanlığı, Üniversiteler vb.) öncelikli olarak koordineli çalışması ve tam bağımsız denetleme yetkilerinin olması gerekmektedir. Bölgede uygulanacak güçlü bir denetim mekanizması ve usulsüzlükler karşısında yaptırımlardan uzak olan her türlü proje atıl kalmaya ve ekonomik açıdan değer katmamaya devam edecektir.

Gezici mevsimlik tarım işçiliği artık bir meslek ve yaşam biçimi olarak algılanmakta, kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Bundan yaklaşık 10 yıl önce çadırlarda doğan bebekler, bugün anne ve babaları gibi mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaya başlamıştır. Yetişkin ve gençlerin çalışmalarında sakınca olmamasına rağmen, çalışma ve yaşam koşulları dolayısıyla çocukların da bu çalışma biçimine mahkûm olması, teknolojik üretim yapabilecek, katma değer sağlayabilecek, yetiştirilme potansiyeli olan beşeri sermayenin de eriyip yok olmasına sebep olmaktadır. Diğer taraftan sosyal dışlanmışlık güdüsüyle yetişen bireyler; toplumdan kopacak, topluma karşı nefret ve kin ile büyüyecektir. Öncelikli hedef bu insanların memleketlerini terk etmelerini engellemek olmalıdır.

Mevsimlik Tarım işçileri bağlamında temel sorunlardan birisi çocuk yaşta çalışmak durumunda kalan çocuk işçiler sorundur. Bu sorunun temelinde yatan sorun mevsimlik tarım işçiliği sorununun da altında yatan adaletsiz gelir dağılımı, köylerden kentlere doğru olan kontrolsüz göç, yeterli ve etkin ol(a)mayan eğitim politikalarının temel problemlerin öncelikli olarak çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

Çocukların ucuz iş gücü olarak görülmeleri, çocuk işçilere yönelik yapılan düzenlemelerin eksik oluşu, denetimlerin düzenli ve etkin olmayışı çocuk işçiliğinin azalmasını da engellemektedir.

Bu konuda yapılan diğer çalışmalar gibi çalışmamızın da ortaya koyduğu temel sonuçlarından birisi çocuk işçiliğinin en temel nedeni aile gelirine katkıda bulunmaktır. Bu nedenle sosyo- ekonomik durumu iyi olmayan ailelerin şartlarının iyileştirilmesi devletin en önemli görevidir.

Birçok konuda olduğu gibi bu konuda da geleneksel bakış açısına sahip olan ailelere ilgili kurumlar tarafından bilgilendirme ve bilinçlendirme seminerleri yapılmalı, aileler çocuk işçiliğinin yasal durumun ve zararları konusunda bilgilendirilmelidir.

Zorunlu eğitimin 8 yıldan 12 yıla çıkarılmış olmasının çocuk işçi sayısını azaltacağı düşünülmektedir.

Eğitim yaygınlaştırılması ve niteliğinin artırılarak, çocukların yetenekleri doğrultusunda yönlendirilmesi ileri düzeyde okullaşma oranını arttırabileceği gibi, herhangi bir yükseköğretime yerleşemeyen çocukların iş piyasasında iş bulma imkânları arttırılabilir.

Kadınları da kendi memleketlerinde iş bulma kapasitelerinin arttırılması aile bütçesini arttıracığı için çocuk işçi sayısını azalmasına katkı sağlayacaktır.

Çalışmamızın gösterdiği üzere, okul çağındaki çocukların okula gönderilmeme nedenleri arasında maddi imkânların yetersizliği önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda eğitim masrafları yüzünden okulu bırakıp çalışmak zorunda olan çocuklara eğitim desteği ve sosyal yardımlar sağlanmalı, başarılı olan çocuklara burs imkânı sunulmalıdır.

Eğitim çağında olup çeşitli nedenlere bağlı olarak eğitimden uzak kalan çocuklarının tamamının eğitim hizmetlerine ulaşması sağlanmalıdır. Bu çocukların yeterli eğitim almalarını sağlamak için;

- Yatılı Bölge Okullarına yönlendirilmeleri,
- Taşınabilir veya seyyar eğitim olanaklarından yararlandırılmaları,
- Okul çağından çıkmış olanlara açıktan okumaları,

- Sıkıştırılmış eğitim, yaz okulu ve eğitim destek programları vb. çeşitli alternatifler devreye sokulabilir.

Yeterli ve sağlıklı olmayan yaşam alanlarında yaşayan Mevsimlik tarım işçilerinin sağlık anlamında da çeşitli sıkıntılar ve zorluklar yaşadığı görülmektedir. Sağlık kurum ve kuruluşlarından uzaklarda yaşayan ve maddi sıkıntılar içinde yaşayan Mevsimlik gezici tarım işçileri temel sağlık hizmetlerinden yeterince faydalanmamaktadır. Öncelikle ve kaçınılmaz olarak Alınacak tedbirler ile Mevsimlik gezici tarım işçilerinin yeterli ve düzenli sağlık hizmeti almaları sağlanmalıdır. Bunu sağlamak üzere, mümkün olduğunca sağlık hizmetlerinin mevsimlik tarım işçilerinin yaşadıkları alanlara götürülmesi sağlanması öncelikli olarak sağlık hizmetlerinden yararlanmaları sağlanmalıdır.

Alandaki gözlemler ve yapılan görüşmelerden elde edilen verilere dayanarak, çevre sağlığı, bireysel hijyen, zehirlenme, gıda güvenliği, kadınların üreme sağlığı psikolojik vb alanlarda gerek duyulan hizmetlerin sağlanması gerekir. Eldeki verilere göre düşük eğitim seviyesine sahip bu kesimlere koruyucu ve önleyici sağlık hizmetleri konularında bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır.

Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan bireylerin çoğunluğu Güneydoğu kökenlidir. Bu işçilerin yaşadıkları bölgede toplumsal yapı üzerinde etkili olan kurumlar, Türkiye'nin diğer kırsal niteliği taşıyan bölgelerinden oldukça farklıdır. Dolayısıyla bölgesel kalkınmanın sağlanmasına yönelik uygulanacak politikaların ve alınacak önlemlerin başarılı olabilmesi için bölgenin feodal yapısının da olumlu yönde değişime uğraması; aşiret, ağa gibi toplumsal yapı üzerinde baskı kurabilen kurumların etkilerinin asgariye indirilmesi ve işçilerin özgüvenlerini kazanarak toplumun bir parçası olduklarına inanması gerekmektedir. İşçilerin, devlet ve toplum ile kopan bağlarının yeniden güçlendirilmesi ve işçilerin içerisinde bulunduğu sosyal dışlanmışlık duygusunun ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Çalışmamız sonucunda, içinde buldukları yapısal koşulların yanında, Mevsimlik tarım İşçiliği bağlamında ulaşım, barınma, eğitim, sağlık, güvenlik, İş ve sosyal güvenlik koşulları vb. birçok konuda ciddi sıkıntılar yaşadıkları gözlenmiştir. Bu sıkıntıları insanların yaşam kalitesini önemli oranda düşürmekte, iş sonunda ellerine geçecek mali olanakları da olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuzlukların hafifletilmesi için aşağıdaki tedbirler alınabilir:

Göç mevsiminde mevsimlik gezici tarım işçilerinin en önemli sorunların birisi ulaşımıdır. Olabildiğince ucuza mal edebilmek için başvurulan ulaşım alternatifleri çoğu zaman işçilerin hayatlarına mal olan tehlikeliler barındırmaktadır. Bunun için mevsimlik

tarım işçilerinin ulaşımlarının ucuzlatılması yönünde demiryollarından yararlanma gibi çeşitli politikalar geliştirilmelidir.

Göç mevsiminde mevsimlik gezici tarım işçilerinin ikametgâhlarından çalışacakları yerlere ve tarladan konaklama mahalline ulaşımları esnasında yol güvenlikleri artırılmalıdır.

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin konaklama/barınma alanlarının yeterli güvenli ve sağlıklı olmadığı açık görülmüştür. Sağlıksız olan bu barınma mekânlarında kalabalık gruplar halinde yaşamak zorunda kaldıkları bu yetersiz hayat alanlarının çoğunun tuvalet, banyo, ekmek ve yemek pişirme, çamaşır ve bulaşık yıkama imkânları gibi asgari sosyal ihtiyaçların karşılama imkânına sahip değildir.

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşadığı bu konaklama/barınma alanlarının sel, temel insani ihtiyaçların karşılanabileceği şekilde alt ve üst yapıların uygun hale getirilerek işçilerin kullanımına uygun hale getirilmelidir.

Sonuç olarak, dünyada ve ülkemizde birbirinden farklı birçok politika ve buna bağlı müdahale programları uygulanmasına karşın yine mevsimlik tarım işçiliği en kırılgan ve insani yaşam koşullarından mahrum bir şekilde yaşam sürdüren bir grup olarak akrışımızda durmaya devam etmektedir.

Mevsimlik tarım işçiliği, yaşam ve barınma koşulların uygun olmayan, kötü ulaşım, buna bağlı ölüm ve yaralanmalar, yetersiz ve sağlıksız beslenme, zehirlenme, vb. sebepler ile yaşam kalitelerinin düşük, hastalanma ve ölüm risklerinin yüksek olduğu ve buna ek olarak sosyal dışlanmanın bütün boyutlarına maruz kalan bir yaşama biçimi olarak devam ettiği çalışmamızda da tekrar görülmüştür. Eğitimden sağlığa, yoksulluktan dışlanmaya birçok boyutu olan ve giderek daha da derinleşen büyüyen bir sorun olarak mevsimlik tarım işçiliği, hastalık ve ölümlerin en çok görülme riskinin olduğu bir olgu olarak ciddiyetle ele alınmalı, sorunun çözümüne yönelik daha yapısal ve etkili modellerin geliştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- AÇSGB. (2016). Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi-II Projesi (METİP II). 1 Nisan 2021 tarihinde https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/53607/mevsimlik_gezici_tarim_iscilerinin_calisma_ve_yasam_kosullarinin_iyilestirilmesi-ii_projesi-metip2.pdf adresinden erişildi.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Altuntek, S. (2001). Türkiye Üzerine Yapılmış Evlilik ve Akrabalık Araştırmalarının Bir Değerlendirmesi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2), 17-28.
- Anonim. (2014). Isparta'daki kazada ölü sayısı 17. 15 Nisan 2021 tarihinde <https://www.milliyet.com.tr/gundem/ispirtadaki-kazada-olu-sayisi-17-1962811> adresinden erişildi.
- Anonim. (2015). Tarım işçileri arasında bıçaklı kavga: 1 ölü, 1 yaralı. 15 Nisan 2021 tarihinde <https://www.ih.com.tr/haber-tarim-iscileri-arasinda-bicakli-kavga-1-olu-1-yarali-341130/> adresinden erişildi.
- Anonim. (2020a). Konya'da Tarım İşçilerini Taşıyan Minibüs ile Tır Çarpıştı. 15 Nisan 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/konyada-tarim-iscilerini-tasiyan-minibus-ile-tir-carpisti-7-olu-11-yarali-/1891007> adresinden erişildi.
- Anonim. (2020b). Tarım işçilerini taşıyan kamyonet ile tır çarpıştı: 15 ölü. 15 Nisan 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/manisada-tarim-iscilerini-tasiyan-kamyonet-ile-tir-carpisti> adresinden erişildi.
- Anonim. (2020c). Tarım işçileri arasında silahlı kavga: Ölü ve yaralı var. 15 Nisan 2021 tarihinde adresinden erişildi.
- Anonim. (2020d). Tarım işçileri arasında silahlı kavga: 11 yaralı. 15 Nisan 2021 tarihinde <https://www.haberler.com/tarim-iscileri-arasinda-silahli-kavga-11-yarali-13227667-haberi/> adresinden erişildi.
- Aydın, O. ve Baran, G. (2010). Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(2), 117-128.
- Çağrı, M. (2008). Tevekkül. 21 Mayıs 2020 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/tevekkul> adresinden erişildi.
- ÇSGB. (2010). *Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Stratejisi ve Eylem Planı*. Ankara: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayınları.

- Davran, M. K., Sevinç, M. R. ve Cañelik, M. (2020). Şanlıurfa İli Köylerinde Yaşlıların Demografik ve Sosyo-Ekonomik Durumları İle Yoksulluk ve Yaşlılık Algıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(73), 1-17.
- Davran, M. K., Sevinç, M. R., Özalp, B. ve Yılmaz, H. I. (2019). *Tarım Sektöründe Mevsimlik İşçi Hareketleri*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Davran, M. K. ve Tok, N. (2018). Kırsal Kesimde Yoksulluk Algısı ve Yaşam Memnuniyeti. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 5(25), 2140-2151. doi:10.26450/jshsr.594
- Emiroğlu, K., Danişoğlu, B. ve Berberoğlu, B. (2007). *Ekonomi Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- FES. (2012). Tarımda Mevsimlik İşçi Göçü Türkiye Durum Özeti. 10 Nisan 2021 tarihinde [http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/D%C3%BCnyadan/d%C3%BCnyadan_12%20\(1\).pdf](http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/D%C3%BCnyadan/d%C3%BCnyadan_12%20(1).pdf) adresinden erişildi.
- Geçgin, E. (2009). Ankara-Polatlı Örneğinde Sosyal Dışlanma Açısından Mevsimlik Tarım İşçiliği. *Ankyra: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 3-35.
- Gülçubuk, B. ve Aluftekin, N. (2004). Türkiye’de Kırsal Alanda Yoksulluğun Azaltılmasında Hayvancılığın ve Hayvansal Ürün İşleyen Kobilerin Rolü. *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, 19(222), 77-90. doi:10.3848/iif.2004.222.9356
- İnce, C. (2016). Bir Sosyal Politika Olarak Eğitim: Şanlıurfa Örneği (C. 2, ss. 62-71). ÜNİDAP Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı, sunulmuş bildiri, Erzurum: Muş Alparslan Üniversitesi Mega Ofset.
- Kaleci, H. (2007). *Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyolojik Analizi: Eskişehir Örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Kaya, M. (2004). *Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Çokeşlilik Olgusu (Şanlıurfa Örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Laderchi, C. R., Saith, R. ve Stewart, F. (2003). Does it matter that we do not agree on the definition of poverty? A comparison of four approaches. *Oxford Development Studies*, 31(3), 243-274. doi:10.1080/1360081032000111698
- Lorcu, F. (2015). *Örneklerle Veri Analizi SPSS Uygulamalı*. Ankara: Detay Yayıncılık.

- Lordoğlu, K. ve Etiler, N. (2014). Batı Karadeniz Bölgesinde Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliğinde Çalışan Çocuklar Üzerine Sınırlı Bir Araştırma. *Çalışma ve Toplum*, 41(2), 115-134.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (O. Akınhay ve D. Kömürcü, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Moller, S., Huber, E., Stephens, J. D., Bradley, D. ve Nielsen, F. (2003). Determinants of relative poverty in advanced capitalist democracies. *American Sociological Review*, 68(1), 22-51. doi:10.2307/3088901
- Ozankaya, Ö. (1986). *Toplumbilim*. Ankara: Tekin Yayınevi.
- Ökten, Ş. (2009). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal Düzeni. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2/8(Summer 2009), 302-312.
- Özbekmezci, Ş. ve Sahil, S. (2004). Çukurova Yöresindeki Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yerleşim Dokuları ve Yaşam Üniteleri. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 19(4), 375-391.
- Ravallion, M., Datt, G. ve Walle, D. van de. (1991). Quantifying absolute poverty in the developing world. *Review of Income and Wealth*, 37(4), 345-361. doi:10.1111/j.1475-4991.1991.tb00378.x
- Resmi Gazete. (2010a). FMEvsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi. 15 Nisan 2021 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/03/20100324-15.htm> adresinden erişildi.
- Resmi Gazete. (2010b). Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği. 15 Nisan 2021 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/05/20100527-4.htm> adresinden erişildi.
- Sankır, H. (2010). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Anlamlandırılış Biçiminin “Kadın Sanatçı Kimliđi”nin Oluşum Sürecine Etkileri. 18 Nisan 2021 tarihinde http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/hasan_sankir_1_1010.pdf adresinden erişildi.
- Sencer, M. (1993). *GAP Bölgesi'nde Toplumsal Değişme Eğilimleri*. Ankara: TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayını.
- Sevinç, G. ve Sevinç, M. R. (2012). Mevsimlik Tarım İşçisi Ailelerin İlköğretim Çağındaki Çocuklarının Eğitim Sorunları (ss. 1122-1129). Türkiye X. Tarım Ekonomisi Kongresi, sunulmuş bildiri, Konya: Selçuk Üniversitesi.

- Sevinç, M. R., Aydoğdu, M. H., Cançelik, M., Binici, T. ve Palabıçak, M. A. (2020). Poverty, Child Labor, and Hope: The Relationship between Hope and Perceived Social Support in Children Working in Street Markets in TRC2 Region of Turkey. *Children*, 7(7), 78.
- Sevinç, M. R., Aydoğdu, M. H., Palabıçak, M. A. ve Cançelik, M. (2020). Rızıklarıyla Doğmayanlar, Çocuk Emekçiler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 2430-2447.
- Sevinç, M. R. ve Davran, M. K. (2017). *Adana İlinde Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Geleceği*. Ankara: Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü (TEPGE) Yayın No: 283.
- Şahin, T. (2009). *Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi*. T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Şimşek, Z. (2012). *Mevsimlik Tarım İşçilerinin ve Ailelerinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırması* (1. bs.). Ankara: Harran Üniversitesi ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) Raporu.
- Şimşek, Z., Kara, B., Ersin, F., Ökten, Ş. ve Yıldırımkaaya, G. (2016). Prevalence of Violence: Male and Female Seasonal Agricultural Workers' Approach to Violence in Turkey. *Social Work in Public Health*, 31(7), 626-637. doi:10.1080/19371918.2015.1137520
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2014). Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler, Öneriler. 11 Nisan 2021 tarihinde <https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/indirilebilir-yayinlar/67-turkiye-aile-yapisi-arastirmasi-2013-tespitler-oneriler.pdf> adresinden erişildi.
- TÜİK. (2020a). İstatistiklerle Aile, 2019. 15 Nisan 2021 tarihinde <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33730> adresinden erişildi.
- TÜİK. (2020b). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2020. 15 Nisan 2021 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2019-33708> adresinden erişildi.
- TÜİK. (2020c). Doğum İstatistikleri, 2019. 15 Nisan 2021 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2019-33706#:~:text=Toplam%20do%C4%9Furganl%C4%B1k%20h%C4%B1z%C4%B1%2C%202001%20y%C4%B1l%20C4%B1nda,2019%20y%C4%B1l%20C4%B1nda%201%2C88%20oldu.> adresinden erişildi.

- TÜİK. (2020d). İstatistiklerle Çocuk, 2019. 17 Nisan 2021 tarihinde <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33733> adresinden erişildi.
- TÜİK. (2021a). İşgücü İstatistikleri, Şubat 2021. 12 Nisan 2021 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Subat-2021-37487> adresinden erişildi.
- TÜİK. (2021b). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2020. 17 Nisan 2021 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210> adresinden erişildi.
- Türkaslan, N. (2012). Aile Sosyolojisi. M. Tuna (Ed.), *Sosyolojiye Giriş* içinde (ss. 210-225). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Türkten, F. (2021). Türk-İş Açlık ve Yoksulluk Sınırı. 17 Nisan 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turk-is-4-kisilik-ailenin-aclik-sinirini-2-bin-719-yoksulluk-sinirini-8-bin-856-lira-olarak-hesapladi/2157824#:~:text=Ara%C5%9Ft%C4%B1rmaya%20g%C3%B6re%2C%20d%C3%B6rt%20ki%C5%9Filik%20ailenin,bin%20719%20lira%20olarak%20belirlendi.> adresinden erişildi.
- Uzay, N. (2005). *Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Giderilmesi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları*. Ankara: Seşkin Yayıncılık.
- Uzun, E. (2015). Kürt Fındık işçileri: Bir Etnik Kaşılama Mek'anı Olarak Akçakoca. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Çalışmalar Dergisi*, 2(1), 100-132.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2014). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yıldırak, N., Gülçubuk, B., Gün, S., Olhan, E. ve Kılıç, M. (2003). *Türkiye'de Gezici ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları*. Ankara: Tarım-İş Sendikası Yayınları Yayın No:2003/4.
- Yılmaz, E., Yılmaz, E. ve Karaca, F. (2008). Üniversite öğrencilerinin sosyal destek ve yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. *Genel Tıp Derg*, 18(2), 71-79.
- Yiğit, B., Çiçek, Ö. ve Öztürk, M. (2018). Gezici Mevsimlik Tarım İşçileri ile Yerel Mevsimlik Tarım İşçilerinin Karşılaştırmalı Analizi: Isparta İli Örneği. *Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 1-25.